

V Ljubljani, v avgustu 1917.

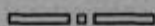
POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XXXVIII.

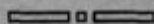
Štev. 3. in 4.

Urejuje M. J. Nerat v Mariboru.



V s e b i n a :

1. *Fr. W. Förster - dr. S. Dolar: Vzgoja in samovzgoja* 89
2. *Pavel Fleré: O bodoči vzgoji. (Dalje)* 105
3. *J. Baukart: J. Ruskin o nalogah in vzgoji ženstva. (Konec)* 113
4. *Dr. Tominšek: Dr. Ant. Breznikova Slovenska slovnica za srednje šole* 121
5. *Drago Hudé: Šolstvo v Srbiji. (Dalje)* 129
6. *Iz šolskega dela: Analiza šolskih spisovnic. (Dalje)* 133
7. *Slovstvo: Ocene. — Književne novice — Časopisni vpogled* 137—146
8. *Razgled: Kultura. — To in ono* 146



Last in založba

Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Redakcija tega zvezka se je zaključila 15. julija 1917.

Agitirajte, pridobivajte novih naročnikov za naše liste, ki so:

Učiteljski Tovariš, Popotnik, Zvonček.

Iznova pozivamo vsa okrajna učiteljska društva, naj store svojo dolžnost v polnem obsegu! Vsi na delo!

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrť leta 1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.

☛ Za časa vojne izhaja Popotnik vsak drugi mesec. ☚

Naročnino in reklamacije sprejema „Zavezin“ blagajnik Fr. Luznar v Kranju. — Rokopise je pošiljati ravnatelju M. J. Neratu v Maribor, Kaiserfeldgasse šteř. 21/II.

☛ Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar. ☚



JAN BAŠTA,

tovarna godal in strun

:: v Schönbachu v Chebu (Češko), ::

najznamenitejša tvrdka za godala, priporoča nedosežne koncertne in orkesterske gosli, viole, čela in base, citre, kitare prvega izdelka, prijetnega glasu in lahkega tona, lesena in kovinska pihala, izvrstne, zajamčeno trpežne strune za vsa glasbila, dovršene mojstrske gosli (18, 20, 24, 30 in 40 K). Ceniki brezplačno in franko. — Ceni in neposredni vir za nakup. — Vsa popravila godal se opravljajo tukaj kar najceneje. Stare gosli in čela se zamenjavajo za nove.

Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga v Celju

R. Z. Z. O. Z.

naroča in plačuje za svoje člane gospodarske potrebščine, časopise, knjige, plačuje zavarovalnino itd. proti mesečnemu odplačevanju. — Sprejema vloge od vsakogar ter jih obrestuje po $4\frac{1}{2}\%$ za učiteljstvo že za ves dotični mesec, ako dojde denar vsaj do 5. dne v mesecu, sicer pa od 1. dne prihodnjega meseca. Sprejema tudi hranilne knjižice od drugih zavodov, ne da bi se prenehalo obrestovanje. Posojila se dajo zadružnikom na osebni kredit proti primernemu poroštvu, in sicer proti mesečnemu amortizacijskemu odplačevanju ali tudi na drug način, ki se določi sporazumno med prosilcem in načelstvom.

==== Pet delcev se obrestuje kot hranilna vloga. ====

Zadružni lokal: Celje-Breg šte. 26.

Za pojasnila se je obrniti na naslov: Učiteljska zadruga, Griže pri Celju.

Za odgovor je pridjati 20 vin. v znamkah, sicer se ne odgovarja.



DR. SIM. DOLAR.

VZGOJA IN SAMOVZGOJA.

Vzgojno vprašanje je že pred in med vojno bilo aktualno, po vojni pa se sigurno na novo orientira. Ne bo terej odveč, če v glavnih obrisih pedam vsebino najnovejšega Försterjevega dela,^{*)} preko katerega težko da bi šel resen človek, ki ima kaj opravka z vzgojo. Svetovnoznani pedagog Förster je izdal to delo pred kratkim v spomin svoje matere — pod rezkimi vtisi svetovne vojne. Zbral je v njem, kakor pravi v predgovoru, svoje dosedanje izkušnje ter se pogledil v nekaterih načelnih vprašanjih, da je iz knjige nastala nekaka »filozofija vzgoje«. Knjigo je rodilo spoznanje, da je neizogibno potrebno, »večne cilje notranje kulture« znova realno in ne dogmatično utemeljiti, ker ozdravljenje našega celega življenja tiči v ozdravljenju duše. — Pisatelj uvede knjigo z dvema vprašanjema: 1. moderna kultura in vzgoja značaja, 2. osnove uspešne vzgoje značaja.

Klic po vzgoji značajev postaja vedno silnejši vsled naraščajoče stiske duše posameznika in družbe ter potreb kulture. Zunanji svet s svojimi neštetimi dražljaji in mikri je popolnoma zagospodoval notranjemu svetu, civilizacija nadvlada kulturo, človek je postal igrača svoje okelece vsled notranjega razkroja in razcepljenosti.

Razni sumljivi in nevarni pojavi potrjujejo vedno bolj prejšnjo resnico kakor zanikrnost mladine, seksualnost, nervoznost, popustljivost napram družbi in v patoloških stvareh. Zato se znova dviga geslo »aktivizem« (Bergson, Eucken) napram pasivnosti kot »protest moderne duše proti nezaslišanemu užuganju od strani zunanosti«. Pravice notranjega sveta se naj zopet vpostavi, duša se naj znova organizira, da ona zavladava nad svetom, kar je le mogoče s pravo vzgojo značajev, katera edina more človeka dvigniti iz sedanjih razmer, v katere smo zabredli vsled napačnega umevanja kulture: ona ne temelji le na tehniki

^{*)} Erziehung und Selbsterziehung. Fr. W. Förster. Založil Schultheis & Comp. Zürich, 1917. Cena 7 M.

in egoističnih interesnih prepirih, ampak na višjih, нравnih silah. Zato čaka vzgojitelje težka naloga, v novem naraščaju te sile vzbuditi, jih zadostno okrepiti ali z eno besedo, novo generacijo uvesti v višjo socialno kulturo, ki pozna le vzajemnost namesto nasilstva, sporazumnost namesto zavojevanja, lastne pravice v zvišenem spoštovanju tujih. Glavna napaka dosedanje vzgoje je bilo mehansko-nasilno vplivanje na voljo posameznika, ne da bi se skrbelo za druge boljše lastnosti značaja, je uporabljala preveč »policijske metode«. Nova pedagogika naj postane veda in umetnost v pastirovanju mladih in drugih duš, da najde človeštvo zopet sebe, ki je dosedaj vsled medsebojnega sovraštva in nasilstva razdvojeno in razmajano. Pogoje za pravo vzgojo vidi pisatelj v sledečem: 1. Vzgojitelj mora biti realist, t. j. poznati mora material vse vzgoje, človeško naravo brez vsakih iluzij, da najde se primerna sredstva vzgoje, prikladna vsakokratnemu stanju gojenca. Moderni vzgojitelji so si domišljevali, da so v tem oziru dosegli višek, a v resnici le, kolikor se tiče zunanjega sveta, glede notranjosti pa so utopisti in iluzionisti. 2. Vzgojitelj mora imeti trden cilj, ideal, za katerega vzgaja. Ravno tu pa vlada grozna zmeda. 3. Samovzgoja vzgojitelja. Indirekten način vzgajanja je važnejši kakor direkten. Pedagoška temeljna resnica je namreč, da predvsem bit, to kar je, vzgaja, in šele potem besede in dejanja. — Toliko iz uvoda knjige. Glavni del pa obsega tri odstavke z raznimi pododdelki, kateri imajo primerne napise. Prevezem te napise.

Zapreke in možnosti vzgoje.

1. Dednost in vzgoja. Kaj je z naravo gojenčev, ki daje vzgojitelju material? So optimisti n. pr. sv. Avguštin, Locke, Rousseau, Pestalozzi, Kant, ki menijo, da se da dušo gojenčev poljubno oblikovati, da je od narave dobra, da je končno človek, kar vzgoja iz njega napravi. Pesimisti pa n. pr. sv. Pelagius, Schopenhauer trdijo, da je brezuspešno delo vzgojitelja, da hočejo iz svinca napraviti zlato, iz lipe jablan. Dednostna teorija naj njihovo mnenje potrja. V resnici prirojene zmožnosti kažejo veliko vztrajnost in te zatreti, bi bilo brezuspešno početje. A vzgoja tega ne namerava. Ona je izbor raznih zdravil in socialnih stremljenj, gonov in zmožnosti v podedovanem značaju, katere hoče ojačiti tako, da vsi drugi nezdravi, nesocialni goni in zmožnosti stopijo v ozadje. V tem vzgojnem delu pa vzgojitelja podpira drugi biologični princip, enako važen in mogočen činitelj kot dednost: princip o preobrazbi s strani funkcionalnih dražljajev, t. j. potom vaje ali neporabe organov; ta princip popravlja dednost ter primerja in prilagodi posameznika na nove življenske pogoje. Dednost torej ni cela resnica, poleg nje je vaja in neporaba organov enako močna nasprotna sila. Zdravilna in kazenska pedagogika se dandanes uspešno poslužuje tega principa,

seve pod pogojem, da je v gojencu na razpolago ta ali ona pozitivna zmožnost, četudi tu ali tam jako prikrita, ker drugače je vsako delo — zastoj.

2. Kako ravnamo z bolehnimi pojavi? Takozvana psihoanaliza nas je opozorila na marsikateri patologičen pojav gojenčev, katerega se ozdravi, če se ozdravi — dušo njegovo. Razne psihoanalitiške šole S. Freuda skušajo poiskati podzavestne vzroke dušnih zaprek in motenj ter jih odstraniti, bodisi da so ti vzroki nastali vsled erotičnih potreb ali pa vsled užaljene samozavesti, ali pa celo iz otroške slabosti v prilagoditvi napram življenjskim pogojem. Seve so te razne struje psihoanalize včasih več škodovala kakor koristile, le nancy'ska šola dela izjemo. Tudi pri teh patologičnih pojavih je na mestu strogost, ne pa spregledanje vsake kazni! Kazen pa naj bo primerna gojencu in — človeška, t. j. kazen naj ne zamori duše in ne škoduje telesu! Samozavest in spoštovanje do samega sebe je treba varovati. Dejanje zločesto moramo najstrožje obsojati, a z zločincem pa, ki je boljši, kakor njegovo početje, je treba ravno v najhujšem obupu dostojno ravnati. Posebno ameriška pedagogika je mnogo storila glede ravnanja s samoljubjem in spoštovanjem do samega sebe. In tudi tu se kaže nadvlada vere napram etiki. Etična gola resnica učinkuje rezko kot obtožba in obsodba, a ne poda roke k rešitvi. Vera nam tudi ne prihrani skušenosti in kes, a ona nas more znova dvigniti — k nebu in porušeno zaupanje v samega sebe znova zraste.

3. K psihologiji izpreobrnjenja. Če demonske sile duše posegajo tako daleč, da ni mogoče nasprotne (preslabe) sile ojačiti ter ozdraviti dušo, potem nastane radikalna izpreobrnitev le na podlagi pretresujočih učinkov vnesenega uzora, kakor jih nudi edino krščanska vera, ki ima moč, značaj korenito predrugačiti.

4. Izvirni greh in vzgoja. Napram enostranskim pesimistom skušajo vzgajati značaje, enako preveč enostavno — optimisti, kateri pometoma dobro voljo že najdejo, ker jo hočejo le še na pravo pot spraviti. Motijo se, ker človek le nerad dobro hoče, a rajši stremi za slabim. Bojazen, izgubiti te ali one začasne dobrine, je namreč vir vse breznačajnosti. Le vera nudi razne pripomočke, dušo vzdramiti iz zatelebanja v ta čutni svet. Krščanski teologi imenujejo to stremljenje za slabim — izvirni greh. Zato svobodna in seksualna pedagogika ne moreta svojih nalog povoljno rešiti.

Najvišji cilji vzgoje.

1. Vzgoja značaja in zavest o cilju. Ali naj bo vzgoja krščanska ali protikrščanska, nacionalna ali antinacionalna, individualna ali državljanska, se naj vzgaja za mir ali vojno? Najprej je treba

odločiti, čemu živimo. Iz tega najvišjega smotra dobe svoj pomen vsi drugi cilji. N. pr. če hočemo gojenca k pogumu vzgojiti. Hočem ga le površno, le na zunaj vzgajati k pogumu, ki je lahko v zvezi z notranjo slabostjo in strahopetnostjo ali pa naj zraste iz globokih korenin — orjaški pogum. Poslednje je le mogoče, da se gojenec odloči med pohlepom za posvetnimi dobički in zvestobo napram višjemu življenju. Bojazen za svoj lastni jaz premaga značajnost. Marsikateri zamore iz častitlepja, topoglavosti ali vsled slabih živcev izvršiti junaške čine, a lastno krivdo pripoznati in nje posledice nositi, je prestrahopeten, je lahko na polju slave pogumen, a v civilnem življenju pa bojazljiv. Ta pogum ni čednost, ampak le gotovo razpoloženje in izraz naravne sile. Pri nekaterih je pogum le fizična dispozicija brez uravne podlage, na te se ni zanesti, pri drugih pa je bojazen fizična sila, a pogum srčna zaobljuba cele duše, in to so zanesljivi junaki. Dva angleška častnika sta v boju. Jeden pravi drugemu: »Tovariš, vi se tresete vi se bojite!« Ta mu odvrne: »Da, bojim se, a vi bi že davno zbežali, če bi se enako bali kakor jaz«. Ni trdnih ciljev, zato nikjer opore! Bistvo vzgoje je, gojenca k pravemu redu življenjskih ciljev pripraviti, da loči najvažnejši smoter od drugih postranskih. Mora iz mlada spoznati, da obstoja najvišji cilj, za katerega je treba vse, tudi najljubše in najstrožje žrtvovati. In v tem tiči vrednost globoke vere za vsakega pedagoga, ker je duša v njej varno zasidrana.

2. Preteča utesnitev vzgojnih idealov. Cilj državljanske vzgoje je pretesen. Treba se varovati vsakega malikovanja države, ki ne more biti nikdar najvišji življenjski cilj, ker razpade, če ni zasidrana še v višjem in obsežnejšem. Pa tudi amerikanizem, ki propagira delovno šolo, je nevarno zoženje vzgojnega cilja. Preveč v ospredje stavi samodejnost in samostojnost (produktivnost), ne da bi se tudi vzprejemljivost (receptivnost) upoštevala. Iz tega pretiravanja rada vzraste nesocialna domišljavost. Torej le univerzalnost ciljev nas varuje pred enostranskimi izpridki. Goethe je dejal: »Vsakdo dandanes stopa kot nekak voditelj v ospredje ter smatra svojo popolno bedarijo za najpopolnejšo celoto«.

3. Kaj je ideal značaja? a) moški element v idealnem značaju. Beseda značaj pomeni dvoje: 1. nekaj nevtralnega, je pretežna smer volje, kadar govorimo o dobrem in slabem, vztrajnem in omahljivem značaju, 2. v pozitivnem zmislu pa pomeni najvažnejši znak notranje izobrazbe. »Ta ima značaj«, pravimo takrat, kadar menimo nekaj trdnega in nedotičnega pred izpremenljivosti in minljivosti; menimo osebnost, ki ne podleaga zunanji vplivom, ampak presoja vse po svojem lastnem, svetem prepričanju, kateremu ostane zvest do groba. Ta samostojnost napram zunanjemu svetu, je prvo naznanilo tega, kar imenujemo značaj. Indijska filozofija in budistični nauk razgrinja to jedro, seve pa pretirava, ker uči pobeg pred svetom. Enako Platonova filozofija Sokrat in stoiki

ki oznanjajo ločitev od čutnega sveta. Tudi severoamerikanski idealisti na pr. R. W. Emerson, Trisol podobno uče. Nasproti vzhodu pa zapad le preveč cbožava materijo. Svojo trdnost in vztrajnost zajema značaj iz večnih in neomajnih resnic, katere dvignejo človeka nad vsakdanjost in minljivost. Sokrat neporečno izpričuje, da je njegov duh posegal iz časnosti v večnost. b) Pomen ženskega elementa vzgojnem idealu.

Drugi neobhodno potreben znak pravega značaja je ženski element v njem. Poleg vztrajnosti je treba udanosti, poleg sile ljubezni, poleg trdnosti prilagodivosti, poleg energije nežnosti, poleg zbranosti še razsežnosti. Vendar se ti znaki med sabo ne izključujejo, kakor izgleda na prvi videz. Saj prava trdnost in vztrajnost je le v družbi z ljubeznijo mogoča, a prava ljubezen mora biti vztrajna, ljubezen je najvztrajnejša volja. Trdnost nas loči od ljudi, oziroma nas napravi nezavisne, a ljubezen nas zopet privabi k njim. Osebnost samostojnost v službi človeštva! Najdejo se pa enostranski tipi: na pr. resnicoljubni, a brezobzirni, drugi pa, iz strahu pred družbo, neodkritosrčni, obzirni nad vse brez resnicoljubnosti. V antiki se preveč moški element povdarja. Dandanes na pr. v Ameriki v velikih trgovinah in drugih obratih nastavljajo takozvane »socialne agentinje« z namenom, zabraniti z nežnim taktom in sočutjem vsak konflikt med nižjimi in višjimi.

c) **K r š č a n s k i z n a č a j.** Krščanski duh je znal neločljivo združiti moški in ženski element v značaju, a ne tako, da bi ena stran drugo oslabilila ter nastala le polovična vztrajnost in polovična ljubezen. Duh moči in sile, vztrajnosti in doslednosti se prenese v ljubezen, da postane nerazrušljiva in nezmotljiva. Iz take združitve in vdaje zrastejo veliki značaji. V antiki je Sofokljeva Antigona simbol ljubezni, Goethejeva Ifigenija vzor žene, in tudi dandanes se v znanosti, literaturi povdarja enostranski element.

Tudi pedagogika je bila preveč brezobzirna in stroga, a dandanes je padla že v drugi ekstrem mehkužnosti in požensčenja, kar označuje »pedagogiko razvajencev«.

d) Pedagoške uporabe.

Resnicoljubnost združiti z ljubeznijo! Vaja v točnosti!

Posamezne vzgojne naloge.

I. **V z g o j a v o l j e.**

a) Duša in volja.

Volja spravi ubranost v našo dušo, brez nje nastopi razpad.

b) Inspiracija (navdihljenje, razodetje) volje. Dvoje pripomočkov imamo, da vzgojimo voljo: inspiracijo in vajo.

Inspiracija je duševno razpoloženje, v katerem uzremo na mah nov ideal, nove vrednote ter z njimi vzbudimo mogočna čustva. Grafologi

trdijo, Napoleonova pisava kaže velikega fantasta. Zares je bil, ko si je domišljeval, da ima za cel svet posebno poslanje. Oni svetovni nazor, ki zahteva največ požrtvovalnosti in zatajevanja, krepi najbolj voljo, ker volja je funkcija cele duše. V vojnem navdušenju vidimo, da posameznik, ki se je navadno le udajal lastnim željam, dovoljuje neusmiljeno poseganje v lastni jaz, ima tudi vojna za vzgojo volje svoj pomen, a na drugi strani skupna njena bilanca pač v uničevanju značajev daleko presega njeno dobro stran. Vojno je treba pač pobijati z višjega stališča, kakor je ono vojnih pristašev. Le z verskim idealom bo mogoče izruvat zopetne katastrofe. — Razvija se volja in razcvete, če popolnoma zmaga dah nad vsemi motnimi in upornimi nagoni človeške narave.

c) Vaja v udejstvovanju (v dejavnosti.)

Poleg navdihnjenja vzgaja voljo vaja, ki je vaja v udejstvovanju, v dejavnosti in pa vaja v zadrževanju, v zdržnosti. Imenujemo prvo silo tudi pozitivno vzgojo, drugo pa asketično. Prva sila ima opravka s trdnim »da«, druga z vztrajnim »ne«. Točnost nudi obilo prilike, za udejstvovanje. Enako tudi delovna vzgoja, bodisi da je pretežno duševna ali telesna.

d) Vaja v zdržnosti. Vaja v samozatajevanju spada sem. Nekateri indijski rodovi imajo navado, da pošiljajo dorastle mladeniče v puščavo ter jim dajo seboj lok in puščice, a pričakujejo od njih, da se kljub temu ne dotaknejo divjačine ter se posté. Seksualna pedagogika uči predvsem zdržnost, svoje gene obladati.

e) Nevarnosti zdržnosti.

Človek postane »večni čuvaj« svojih gonov, kakor Nietzsche zabavlja, kdor zatira svoje gene. Naravne in elementarne sile se v njem zatre in proti vsakemu zunanjemu dražljaju se takoj postavi v bran. Tej nevarnosti se le izognemo, če se vaja v zdržnosti spopolni z negovanjem idealov, v katerih sami na se pozabljamo, na pr. verski ideal očisti motive naših dejanj. Vera omogoča, da obdelujemo svojo notranjost, ne da bi pri tem vedno na se mislili. A zdržnost nas preveč odvrča od čutnega sveta, če se ne oplemeniti z vero, ki noče, da bi ubežali naravi, ampak le hoče, da jo dobimo v oblast. Volja se naj reši vseh samopašnih in sirovih instinktov ter podredi višjim duševnim silam in idejam. Ne gre za to, kako postanem energičen, ampak v kateri službi, v katerem duhu sem energičen.

2. Ž e n s k a v z g o j a.

a) Kulturna naloga žene.

Današnja žena je pozabila na svojo kulturno nalogo. Ona se ni vsilila v poklic moških, ampak moški poklic je prešel v njo, ona se izobražuje kakor mož. To nevarnost je Amerika s kultom mehanskega dela še povečala. Gospica pri brzoklopotajščem stroju je simbol moderne žene.

Marta zmaguje nad Marijo. Žena ne zmaguje dela, ampak trpi pod delom, ter dela brez notranje zbranosti in poglobitve, brez višjih idealov, ki so že davno obledeli. Ženske vrline so izomrle, ker so se žene prelevile v moške. Rabimo preporod ženskega ideala, ki obstoja v notranji poglobitvi in od znotraj oblada svet. Neke notranji mir in ravnovesje duševnih sil naj dži ženo. Poleg tega osebnega elementa je treba pa tudi povdariti še socialni element. Žena naj prenese duh doma v družbo, državo, t. j. duh mira, sprave in ljubezni, požrtvovalnosti. Ženski ideal mora biti nezavisen od moškega, a ž njim v ravnovesju.

b) Vzgoja k ljubezni.

Ne z drugimi sovražiti, ampak ljubiti je moj namen, pravi Antigona. Posebno žensko čast je treba vzgojiti, ki obstoja v tem, da se izogiba zasmehovanju in nevljudnosti, da družu, pomirja in spravlja, da živi v krščanskem duhu ter oživlja svojo okelico s pravo ljubeznijo.

c) Marta in Marija.

Razun prej navedenega je treba ženi gospodinske vzgoje, katera pa se naj ne vrši le mehansko, ampak vso materijelnost in zunanost naj prevevajo in oblikujejo notranje sile duha. K gospodinski vzgoji naj se pridruži versko-nravna, ki še le s pravo lučjo celo vzgojo osvetli. Ideal gospodinske šole je dom Marije, ne dom Marte, katera žensko mladino upeljava v višjo duševno življenje, da more pozneje sred materijelnega sveta le kot svečenica duha in ljubezni delati in procvitati.

d) Socialna ženska izobrazba.

Tudi tu je treba povdarjati svetopisemski izrek: »Marta, Marta, Ti se brigaš za premnogo, a Marija si je izvolila boljši del«. Preveč se v socialnem delu vzbudi medsebojne zavisti; sred dela ljubezni zadene tovarišico zavisten pogled. Tu pač Marta hoče Marijo pregnati. Popolnoma se pozabi, kaj pomeni »socialnost« t. j. požrtvovalnost, je žrtvovanje samega sebe.

e) Medsebojna vzgoja obeh spolov.

Samostojnost in enakopravnost moškega in ženskega ideala je treba zahtevati. Ženska mladina naj bo ponosna, če se dečki v njihovi družbi dostojnejše vedejo ter se izogibajo surovih besed. Skupna vzgoja vendar nudi več opasnosti. Treba povdariti, da mora vsak spol najprej na svoj način se samega sebe zavedati ter se po svojem bistvu izkazati, potem še le more pedagoško vplivati na drugi spol. Dečki v norih letih in neotesani fantje ne morejo ugodno vplivati na mlada dekleta in obratno se lahko v dekletih razvije neprimerno fantovanje ter zgube svojo žensko naravo, kar nikakor ne koristi poznejšemu zakonu. Ne gre pa, popolne ločitve obeh spolov zagovarjati, ker je medsebojna vzgoja gotovo velike važnosti. Pač pa je treba tudi v ženski mladini vzbuditi, enako temeljitost enako resnost v delu kakor pri moških.

3. Vzgoja k možatosti.

a) Gola moštatest ni zadnji cilj.

Gola moštatest ni in ne more biti najvišji cilj značajnostne vzgoje moža, ampak le sredstvo za dosego višjih ciljev. Ti še le osvetlijo naravne ideale s pravo lučjo. Verski ideal daje moč, da lahko druge sile brez vsake nevarnosti razvijemo in spopolnimo.

b) Nora leta in ideal moža.

Amerikanci in Angleži imajo svoj ideal moštatesti v svojem »gentlemana«, v Nemcih manjka primerne prehodnega pojma. Nora leta niso le seksualna kriza v fantu, ampak razvoj in razcvet moštatesti, samozavesti, kljubovalne upornosti, katerih sil pa še fant ne pojmuje prav. »Častno je, biti silen ko velikan, a ni častno, sile izrabljati kot velikan, pravi Shakespeare. Ideal moči naj se sporazume s krščanskim idealom.

c) Telesna vzgoja in vzgoja značaja.

Telesne sile se ugodno razvijajo z metedično telovadbo, igro in športom, a brez duhomornega pretiravanja: vaja duha je najvišji cilj telesne vaje. Saj je že Euripides rekel: »V Atiki je mnogo falotov, a največji so atleti«. Blagor duše je blagor telesa. Napačno je misliti da je že telesna okrepitev prava šola moštatesti, kar je davno Aristotel spoznal. Fant postane pravi mož, če se očisti vsake samopašnosti in socialne spogledljivosti, če zna brzdati vse svoje gone in poželenja. Nastal je dandanes splošen boj proti intelektualni vzgoji, a moramo paziti, da je ne nadomestita pedagogika žog in dokolene, ki bi rodili še več zla.

d) Vojaška vzgoja mladine.

Iz нравnih vidikov razmisliiva to vprašanje pisatelj brez drugih ozirov. Dvoje je ločiti: obična telesna priprava vojne moči in vojaška mladinska vzgoja posebej. Octavo je telesna vzgoja na vojaški način pretirana in škodljiva v sled diletantstva in neljubega pomešanja igre in resnosti. Prehitro in prezaupljivo vojaško vedenje pospešuje brezdvomno navidezno junaštvo, bahaštvo in vsa mogoča prezgodna početja in širokoustnost. Pač pa so mladinske organizacije na mestu.

e) Poglobljanje pojma o možu.

Vojna je znova oživila ideal moškega junaštva in naloge vzgoje, rešiti ta ideal k mirnemu kulturnemu delu. Pogum je temelj značajne vzgoje, zato je treba uničiti strah. Dosti ljudi je, ki se ne boje smrti, a se boje v navadnem življenju mučnih dogodkov, ki jih dovedejo k izdajstvu in lopovstvu. Čim več odgovornosti se zavedamo ki izvira iz tanke vesti, tem moštatejši smo. Žalibeg se nahaja v odrastlih neka »infantilna naperjenost«, neko otroško stanje, ki vedno samo le od drugih kaj pričakujejo, a ne marajo nič od sebe dati; preveč sočutni so s samim seboj. Pravi mož je produktiven, požrtvovalen. Enako potrebno je, poglobiti pojem o moški časti v seksualnih zadevah. Priredoslovec Huxley je rekel: »Prava moštatest pomeni močno voljo, katero vodi nežna vest«.

4. Zunanje navade in običaji.

a) Telo in duša.

Treba je zunanje kretnje, zunanje navade si prilastiti tako, da je telo služabnik duše, ne pa obratno. Prikupne oblike v zunanjem obnašanju nam le koristijo, ker se po njih tudi notranje izobrazimo. Posebno Nemci se radi posmehujejo zunanjim navadam, češ da so v nasprotju z notranjostjo — a se ni bati, ker tudi te zunanje oblike obnašanja izvirajo iz notranjosti.

b) Ženske šege.

Pomen zunanjih navad in šeg je še posebno važen za žensko vzgojo; Trdne šege, v katerih najde izraza ideal ženske zdržnosti in nedotičnosti, so močno protiveseje napram ženski impulzivnosti. In ta impulzivnost zapelje bolj žensko ko moškega, ker najmanjši njen prestopok večkrat dočela poruši njen značaj.

c) Šege pri jedi.

Tudi te šege imajo večji pomen, kakor se domneva. Estetično obnašanje pri jedi in pijači je sicer zunanja oblika, pod katero se pa skriva notranji red, ker se oblaži čutnost, oplemenitijo nagoni.

d) Oduševljenje zunanjih običajev.

Oblačenje zunanjih običajev je v stanu, vzbuditi pravo obzirnost, stati v ozadju, biti ponižen in skromen, a vendar imeniten. Franceski državnik Talleyrand je bil znan po svoji vladnosti in lepem obnašanju. Njegov kralj ga je hotel enkrat preizkusiti. Pevabil ga je k skupnemu izletu. Ko gresta k vozu, stopi državnik nazaj, da kralj vstopi, kralj ga prosi, naj pred njim stopi v voz. Talleyrand se ne brani, ampak brzo skoči v voz ob splošnem zgražanju cele okolice. Njegovo obnašanje pa je bilo edino pravo; saj se višjega spoštuje s pokorščina.

5. Socialna vzgoja.

a) Vzgoja za mir.

Pod socialno vzgojo razume pisatelj vzgojo k skupnemu življenju, ne samo navodilo k pravemu sočutju napram delavskim slojem. Temeljito razmislijanje te vzgoje je neobhodno potrebno vsled grozne katastrofe svetovne vojne; ona nas naj pouči, kako izhajamo med sabo s svojimi nasprotnimi interesi, prepričanji in temperamentii! »Je treba razumeti, da se ina človeštvo zahvaliti za izbruh te nesreče svojemu surovemu in zakrknjenemu egoizmu. Darnišujevalo si je, da more neizmerne blagre iz skupnega svetovnega prometa uživati, pri tem pa ostati v živinski pohlepnosti in nasilnosti: ta blaznost, da navidezno socialno živimo, da se celo v vzajemnostni tehniki dvignemo do viška, a vendar notranje ostanemo nesocialni, v domnevi, da se razbrzdane sile pohlepnosti z udarom in protitudarom, z žuganjem in protižuganjem morejo urediti, — ta blaznost je pač kakor dejstva dokazujejo, strašna abeta«. »Sijajna in navidezna nerazrušljiva solidnost človeške družbe, ta stara avtomatična točnost vseh medsebojnih funkcij; je bila vzrok, ne pa Nietzsche, Darwin, Häckel, kar

je rodilo moderno brezboštvo, pomanjkljivo vero celo v nraven svetovni red«. Človeštvo se mora vrniti nazaj k nevidnim temeljem življenja. Človeška družba, ki je dozdaj bila le problem gospodarske in politične organizacije, mora postati znova nравоverski problem. Razne prepire je treba dostojno, v resnici človeško poravnati, ne pa — živinsko, ko človek svoje višje sile porabi za to, »bolj živinski ko vsaka živina«. Vzgojitelj mora vsakega prepirljivca, ki zna samo rožljati s sabljo in pobijati, odločno osramotiti in predočiti, da pravi junak ni lajajoč in grizoč pes, da je treba pred prelomom prej vse poizkusiti ter se v miru pobotati; k temu je seve treba več moči in oblasti nad seboj kakor pa takoj se zagnati. Vzgojitelj mora poudarjati, da je treba močnejšega značaja v miru živeti, ko pa nasilno odločiti. Sledeča sredstva naj pomagajo, prepire mirno končati.

1. Vsaka sila povzroči odpor in posledice so nedogledne. Zato velikodušnost, miroljubnost, ljubezen in spoštovanje pred tujo pravico.

2. Če branimo svoje pravice, moramo biti takoj pripravljeni z žrtvami za tuje.

3. Iz samoljublja nastanejo večji konflikti kakor iz nasprotnih interesov.

4. Noben prepir se ne konča, če obe stranki krivdo zvrčata ena na drugo, ne da bi lastno priznali.

5. Velikodušnost je najboljši in najplemenitejši pripomoček, končati orepire, ker vzbudi v nasprotniku zaupanje.

6. Neposredna sprava je navezana na gotove psihološke predpogoje. Vzgojitelj ima večkrat priliko, zahtevati spravo med dvema skreganima gojencema. Pa stopi jeden izmed njiju, še s srdom v srcu, proti drugemu ter mu ponudi desnico v spravo, levico pa stiska: gorje ti, če ta ponudba miru nima takoj uspeha! »Ti si sicer začel, lump, a jaz sem nedvoumno zmagovalec ter bi te lahko uničil, a hočem biti velikodušen; pa zapomaj si, če moje roke ne sprejmeš takoj v znak sprave, potem se ti zna slabo goditi!« Nasprotnik seve nato odvrne robato. In prvi kriči: »Ponudil sem mu roko k spravi, a je odklonil — no sedaj si naj sam pripiše krivdo, če se zadeva konča z grozo, saj se mu godi prav!« Takemu paglavcu je pač treba primerno pokazati, da je le na zunaj hotel spravo, a na znotraj ni bilo duha sprave, spoznanje samega sebe, spoštovanje pred nasprotnikom. Mir pač zahteva svoj ceremonijel in se ne prične z robotim tonom. Tudi v raznih teologičnih prepirih se uporabljajo prerado surove besede kot znak sovražnih čustev »ad maiorem Dei gloriam«. Pri vseh kulturnih problemih je treba poudariti, da so problemi združenja in organizacije na temelju dobre volje in notranjega pritrdila.

b) Elementarna socialna vzgoja.

Elementi socialne vzgoje so:

1. Navodila k obzirnosti napram ekelici. Tudi točnost spada sem, ker je takorekoč temeljna krepost socialnega dela, in dana beseda.

2. Mladinske igre podpirajo izobrazbo značaja.

3. Pisanje pisma zahteva primerneга tačeta v izberi besed.

4. Odprava nervezne nepotrpežljivosti napram tujim navadam in posebnostim. »Uživi se v tuj položaj!« bi moralo postati resno socialne vzgoje.

c) Stališče napram delavskim slojem.

Spoštovanje in sočutje z delavskimi sloji, ki opravljajo najtežja dela kulture! Dostojno obnašanje napram hišnim uslužbencem že od male dece zahtevati!

d) Umetnost poslušanja.

Vsak sam najrajše govori in dela ter postane nestrpen, če kdo drugi govori. In ravno druge dobrohotno poslušati, je element socialne vzgoje. Že Stuart je rekel: »Dobrotno poslušanje je akt najfinejše notranje poštenosti in velika pomoč, dobrotno govoriti«.

6. Politična vzgoja.

Politična vzgoja je le en del socialne vzgoje. Ona utemeljuje red socialnih interesov in dolžnosti ter jih podredi najvišjemu organizačnemu principu, t. j. državi. Če je že v duši sami red raznih smotrov uveljavljen tako, da dušne funkcije kraljujejo nad materielnimi, potem je lahko prenesti ta red iz notranjosti v zunanje življenje družbe. Izključiti pa je treba politično orientacijo mladine. Red, pokorščina, brezobzirna požrtvovalnost lastnih koristi v svrhu dostojnosti in osebne časti pripomorejo k politični vzgoji mladine. Nadrejenost državne misli nad sebičnimi koristmi je predpogoj politične vzgoje. Kdor se strinja s tem pojmovanjem politične vzgoje, ne more se zadovoljiti, da le kolektivno skupno delo omogoča politično mišljenje ter ustvarja politično vest. Saj je ravno boj proti egoizmu raznih družb in zadržug glavna naloga politične vzgoje, ker ravno posamezniki teh družb imajo v njej večjo korist kakor esamljeni. Mladinske igre nudijo obilo priložnosti za politično vzgojo, ker razvijejo državotvorne zmožnosti; enotnost v nasprotjih. Kjerkali se nasprotstva z medsebojnim spoštovanjem pramočije, tam se »državnost« pričenja, pogloblja in razširja. A pozablja se ne sme pri tem na lastno trdnost značaja napram kolektivnim vplivom družbe in države, ker drugače si država le vzgoji državljane, pokorne pisanim postavam kakor je bil v antiki Kreon, namesto Antigone, katera je zastopala prave koristi državnega življenja. Duhovnik R. Stepken iz Avstralije pravi: »Mož, ki leta za trumo ljudi, ki nima prav, mož, ki se strinja s resolucijo komiteja, ker so mu lastni premisleki prefantastični, politik, ki nastavlja svoje uho množici, državljan, ki se pajdaši z ravno popularno rečjo, to so pravi strahopetci in izdajalci novega časa«.

Individualno pojmovanje države od strani pruskih državnih filozofov Fichte-ja, Hegel-ja in Treitschke-ja bo — upajmo saj — izginilo, ker na zunaj pozna le lasten blagor, a ne kulturnih nalog vsega človeštva. In svetovna organizacija dela naj dokaže, da raste vsaka država dandanes že iz mednarodnih korenin, ker škoda ene že davno ni več korist druge: razcvet ene je tudi napredek druge. Zato mora biti nedogledna posledica tega nauka v prevratu takozvane realne politike, ki ne zasluži več svojega imena. Tudi je treba poudariti, da нравne postavbe veljajo povsod in nasproti vsakomur brez izjeme. Enako kočljivo je lečiti zunanjo politiko od notranje, ker kar velja za zunanjo, se odobri tudi na znotraj. Kakor je mednarodno pravo najvišja sankcija pravičnosti, tako je obče spoštovanje pred najmanjšimi pravicami najboljše in najtrdnejše posvetilo lastnega pravnega reda.

7. Resničnost in ljubeznost.

a) Etika izpovedi.

Vzgojitelj se dandanes krmí z različnimi metodami, a manjka mu glavno: določen cilj, ker vse trdne resnice so se omajale. To velja tudi za resnicoljubnost. Današnji duh časa pač ni prikladen za resnično izpoved, lažnjivost je v ospredju, katera olajša življenje. Dabičkaželjnost, koristlovsvo, popravljanje in spačenje dejstev v prid naroda, so spodkopale vero v resnicoljubnost. Sledeči razlogi utemeljujejo potrebo resnicoljubnosti: Značajnejš sovraži laž, ker ga razdvaja z notranjostjo, a on ljubi svojo enotnost. Laž rada nastane iz bojazni pred ljudmi, a značajnost pozna trdnost in pogum. Tudi umetna prekanjenost in zvitost ne odgovarja prostodušnemu, iskrenemu in naravnemu značaju. Zvestost ne prenese laži. Čeprav nov idealizem dviga vsakdanjost in istinitost vendar ne gre zanemariti odločnega realizma, ki nas obvaruje pred lastno škodo. Idealizem lahko postane nevaren, če ni stvaren. Brezpozgojna pokornost napram trezni resnici je za človeka enake vrednosti kakor pokornost napram svojim idealom. Končno solidno vzajemno življenje je le na podlagi absolutne zanesljivosti izpovedi posameznikov mogoče. Tudi laž v zadregi je treba nad vsak način obsoditi.

b) Psihološki in pedagoški vidiki.

Laž je notranja slabost; zato jo je mogoče le izrjavati, če se notranjost ojači, a ne z zunanjim pritiskom. Paziti je treba, iz katerih nagibov je zrastle laž, da se jo iztrebi s primernimi sredstvi. Poleg laži je nepravno navidezno prizadevanje in kazenje v obleki v zunanjem obnašanju nastopa. Največji dar, katerega more vzgoja človeku priboriti, je ravnanje po geslu: bodi zvest samemu sebi!

8. Seksuelna pedagogika.

Pisatelj se upira proti čezmernemu pojasnjenju mladine o seksualnih nevarnostih, ker jo opozarja na erotičen element, namesto da bi jo od-

vračalo. Najbolje je sploh notranje sile duše ojačiti, kakor: čistost, močnatost, odkritost, zdržnost, red. Zmerna pojasnitev v zvezi z rastlinskim in živalskim življenjem seve je na mestu, a le pod 4 očmi. Dekleta najbolje nič opozoriti, k večjemu na njihovo nedotakljivost. Sploh pa je indirektna metoda v tem okviru najboljša metoda, da se gojencu vzbudi prava duševna naperjenost in nadrejenost napram lastnim gonom; telesne potrebe in težkoče smatrati za preizkušnjo duha, kot zmagovalca nad materijo. Končno pa je globoka vera najboljša opora duše, da se ne zgubi in zmoti po naravnih gonih. Nedolžnost je bistrovidna obramba proti nizkim in podlim erotičnim pojavom, je vest neskončne ljubezni do Kristusa.

9. M l a d i n s k e s k r b s t v o.

a) Odgovornost napram sebi.

»Poboljšati moremo vsakogar le z ostankom dobrega, ki še tiči v njem«, pravi Kant. Torej tudi zanemarjene moremo le s svobodno odgovornostjo napram sebi vzgojiti, ne pa s silo, ki bi jih spravila še bolj iz ravnovesja. Na tem polju pač z uspehom prednjači Amerika.

b) Početje društev in klubov.

Socialni gon mladine je velikega pomena, ker jo uvaja, ne da bi škodovalo njeni samostojnosti, v socialno življenje. Pusti se naj mladini, da si sama izbira smotre in oblike tega združevanja.

c) Etični razgovori.

V društvih in klubih se razpravlja o življenjskih in нравnih vprašanjih. Začenja se s slikami iz resničnega življenja in konča s primernimi navodili.

d) Veselje kot vzgojno sredstvo.

Veselje je važen vzgojni faktor za mladino, ki je radi življenjskih razmer in neuspehov dostikrat do dna duše žalostna. Ne samo se premagovati, poslušati, delati, ampak tudi veseliti se je treba. Zato so razne nepristojski (alotrija) za mladino neizogibne, da se po svoje razvedri n. pr. s glasbo, če ji prija.

e) Erotika in mladinsko vodstvo.

Pisatelj se obrača proti razlagi psiheanalitiške šole gledè mladinskih voditeljev, ki bi naj bili perverzni mladeniči, zaljubljeni v sovrstnike skratka homoseksualni. Ta šola razna opazovanja pretirava in neumestno razlaga.

f) Napačno človekoljubje.

Napačno je ameriansko geslo: vzgoja namesto kazni! Ne brez kazni, pač pa s pedagoško ugledano, za mladino primerno kaznijo se naj prizadeva, mladino spraviti na pravo pot. Kazen je socialna, ker gojenca ukloni pod voljo družbe, da spozna nad sabo višji нравni red.

g) Časnost in večnost.

Zanemarjeno mladino ne vzgajamo samo za to življenje ampak za pesmrtno večno!

10. P o k o r š č i n a i n s v o b o d a.

a) Potreba sinteze.

Ta problem ni le pedagoško vprašanje, ampak je tudi pereče kulturno vprašanje. Živimo pod pritiskom discipline, ki jo navidezno opravičuje mogočno razvita organizacija. Nasprotno pa se razodeva zelo razdražljivo samočutje, ki zahteva zase dovolj prilike, za uveljavljanje in odgovornost. Zastopniki stare avtoritativne šole si niso na jasnem, da avtoriteta dobi pravega izraza le, če noče individualno inicijativo nadomestiti, ampak le primerno razviti. Zastopniki svobode pa se ne zavedajo, da se subjektivno močan in agilni človek izpridi, če ne gre v šolo discipline. Amerikanska in evropska pedagogika se gibljeta v teh ekstremih. V Evropi težimo za tem, uperimo voljo malih zleniti ter jim usiliti oblike življenja odrastlih. Premalo je viteškega spoštovanja pred samoljubjem razvijajočega se človeka. Za Evropo velja, kar je rekel B. Shaw: »Vzgoja je organizirana obramba odrastlih napram deci . . .« V Ameriki pa pravi ustavna listina, da zdrava vlada temelji na odobritvi občanov, in amerikanska pedagogika teži za pritrdilom gojencev, hoče ustvariti prostovoljno pokorščino. A pozabi pri tem, da si v individualnosti ustvari malika, ki lahko celo vzgojno delo onemogoča. Zahteva individualizacije napram evropskemu šematiziranju, (posplošenja) kar je gotovo upravičeno, a ne more biti edina zahteva. Vzgoja ni-le prilagodenje vzgojitelja h gojencu, ampak enako močno prilagodenje gojenca napram vzgojitelju. V Ameriki se pozablja ob sami psihologiji pedagogiko, ob samem subjektu na objektivno popravo subjekta. Evropsko-amerikansko pobotanje bi bilo simbol pobotanja cele kulture, med objektivnim redom in pasameznikom, ki se ga uvrsti v objektivni red.

11. S a m o v z g o j a.

Prvo vprašanje, ki si ga mora staviti vsak resen vzgojitelj, je: »Ali sem od znotraj edin s smerjo volje, katero hočem svojemu gojencu utrditi, je-li končen smoter značajnostne vzgoje, katero nameravam v resnici, tudi moj cilj?« Obrniti se v vase, poglobiti se v svojo notranjost in jo v pravo razpoloženje spraviti, nas obvaruje pred šolsko pedanterijo, pred nestrpnim in večnim popravljanjem. Mati moli za svojega sina, v strahu, da bi se ji ne zgubil: »Gospod, poboljšaj ga!« Večji uspeh bi imela molitev: »Gospod, poboljšaj mene, da morem sina za Te pridobiti in ga ohraniti!« Sami se moramo rešiti, da rešimo druge, in druge moramo rešiti, da se nam pomaga!

12. V e r s k a v z g o j a.

Skoro vsako pedagoško vprašanje se končno izliva v poprišče verske vzgoje in posebno še krščanske vzgoje, ki nudi trdna vzgojna sred-

stva. Če je dandanes klic po verski vzgoji postal močnejši, ni pripisati verskemu duhu časa, ampak vzroku, da se vera dandanes nahaja v težkem obrambnem boju. Sred prirodeslovno-tehnično organiziranega življenja izgleda vera kakor stari mestni zid, ki se ga iz spoštovanja pusti v miru, ki pa nima za napredovanje kulture nobenega pomena več. A današnja huda stiska nas mora znova prepričati, da nobena kultura ne more le na znanstvenem temelju obstajati. Vedno bolj silí nevidna realnost npravnega svetovnega reda v ospredje ter tragično dokazuje, da ima življenje pač globlji pomen kakor ga moremo s čutili zaznati. Sevé nimajo te misli in opazovanja že prepričevalno moč napram razkrojenemu materialističnemu duhu. Predvsem je treba nevero izrjavati ter mladini drastično moč »Gospoda« čez življenje osvetliti, kar bo glavna naloga verske vzgoje. Končno pa prizna pisatelj, da ne more vzgoja vsega doseči, če ji je ravno glavna smer kulturnega življenja nasprotna. Čezmerna življenska tehnika, preobilna civilizacija, je glavna ovira značajnostne vzgoje.

Skoro nujnejše kakor je mednarodno razoroženje in razprema učnih načrtov naših šol, v tem smislu, da se naša kultura znova počloveči, ker »samo eno je potrebno...« Ali še naj nadalje vlada abotnost, da je kultura pretaštvo in tehnika, da se sme veličastne tradicije zlorabiti, materializirati, da celo vzgojo mehanizirati? Ali ne bo ljudstvo končno v vedno hujši stiski po kruhu namesto po kamnu klicalo? Platonov vnositi sen o vladi duha v življenju sicer ostane le sen, a čas je že, da se to, kar more biti le sredstvo in orožje v službi najvišjih idealov, stavi kot samonamen in zmisel cele zgodovine ter posameznika.

»Že se zaraja, že izcimuje in pronica — ali ne vidite?«

To je vsebina knjige, to so Försterjeve misli! Držal sem se skoro dobesedno teksta, katerega lesk in polnost boj se zrealita v zanositem umetniškem slogu. Bistri psihološki vpogled, bogata pedagoška izkušnja, zdrav realizem združen z zvišenim idealizmom, izrazito npravno-versko ozadje, obsežna načitanost, posebno še ameriških pisateljev, so prvovrstne njegove vrline. Kako medro n. pr. opozarja na očetovski duh (seelsorgerisch) discipline namesto zopernega policijskega, kako dobro označi izrastke »delovne in svobodne pedagogike«, kako primerno oceni pomen samovlade in koliko izpodbudnih razgovorov z učenci gledé raznih osnovnih resnic in navdih! Posebno ostro nastopi proti osamljeni učni šoli (Lernschule) intelektualizma. Stara pa je njegova namera, poravnati spor med individualno in socialno vzgojo, med osebnostjo in občestvom, med svobodo in avtoriteto, med Herbartom in Natorpom. Znano je, da se sodobna pedagogika pri Nemcih giblje proti Herbartu, t. j. proti individualizmu. Započel se je ta prelom z Natorpovim socialnim geslom »družba, a ne posameznik«, ki postane še le v družbi — človek. Natorp

prezira zgodovinski razvoj in dejstva, ker ima pred očmi le idealno stališče, kako bi na svetu morale biti, namesto kako je in kako je prišlo do tega. Že pred Försterjem sta skušala znani Rein in avstrijski Willmann ublažiti te nasprotje ter se prilagoditi modernim zahtevam. Da je dolžnost tudi Försterju kot Nemcu osredni pojem, je jasno, a destavlja, če je izrastla iz notranjih sil, ne pa vsled zunanjega pritiska. Krepko Förster poudarja, da verske resnice se naj doživljajo na nazornih slučajih, ne pa suhoparno-abstraktno tolmačijo! Förster stoji na odločnem verskem stališču, ki izvira iz najglobljih plasti, da v delu »Avteriteta in svoboda« je storil viden okret v strogo cerkven katolicizem, kar so mu nekateri vzgojeslovci silno zamerili; saj ga imenujejo (Messer) »zgovornega zastopnika pedagoške dedinske močrosti cerkve« ali pa celo »prenapetega samolastneža« (Eigenbrötler). Gotovo pa je, da F. razmerja med pedagogiko in vero ni dovolj pojasnil, ko gleda vse »sub specie aeternitatis«, a nikakor ne vsiljuje svojega verskega prepričanja, kar vpliva na čitatelja jako blagodejno. Saj vera je ljubezen, a prava ljubezen ni — vsiljiva. Förster je zamislil imenovano knjigo — ki je izšla v nevtraln Švici ter se ji pozna vojna nervoznost črkostavcev — kot nekak uvod k večjima deloma »Politična etika in politična pedagogika« in »Verska pedagogika«. Izvanredna je Försterjeva plodovitost, ki je z najnovejšim delom že prekoračila cel tucat knjig. Navajam jih od *Infenmandum*: 1. *Jugendlehre*, 2. *Lebenskunde*, 3. *Lebensführung*, 4. *Technik und Ethik*, 5. *Schule und Charakter*, 6. *Christentum und Klassenkampf*, 7. *Sexualethik und Sexualpädagogik*, 8. *Autorität und Freiheit*, 9. *Staatsbürgerliche Erziehung*, 10. *Schuld und Sühne*, 11. *Die Dienstreiferfrage und die Hausfrauen*, 12. *Die deutsche Jugend und der Weltkrieg*, 13. *Erziehung und Selbsterziehung*.

Försterja slovenskemu občinstvu prav toplo priporočam, ker bo malo ali nič čutilo, da čita nemške knjige. S pridom bere njegova dela vsakdo, posebno še najnovejše, ter lahko skoro odobrava vse njegove rezultate, ne da bi vzprejel vse njegove razlage. Korist od take knjige je brezdvomno večja kakor od marsikaterega — modernega romana. Zavedajmo se že enkrat, da je vzgoja osredno vprašanje za nas in vitalnega pomena! Celo juristem priporočam knjigo, posebno oddelek o socialni in politični vzgoji, da ne gre več govoriti, o dvojni moralni, o splošnoosebni in politični. Končno pa priporočam knjigo tudi našim narodnim voditeljem, da se navzamejo ž nje pravega duha, iz katerega klije pravo vodstvo. Obilo klenega zrna sem našel v knjigi ter sem ji hvaležen za blagodejen vpliv v teh mozeg in srce pretresljivih časih.



PAVEL FLERE:

O BODOČI VZGOJI.

(Nadaljevanje.)

Iz istih vzrokov pa je nemogoča tudi enotna podlaga za različna izobraževališča, kajti podlaga mora biti že s svojim prvim temeljnim kamenom umerjena za stavbo, ki naj jo nosi.

Globlje misleči zastopniki enotne šole, kakor W. Rein, tudi priznavajo ta didaktični pogrešek, zahtevajo pa, da se ta prezira iz socialno-pedagoških vzrokov; ravno ker se nareja pozneje tolika različnost razredov, zato da se morajo porabljeni prva šolska leta v to svrhu, da se utrdi s skupnim poučevanjem ločenih družabnih slojev narodna enota.

Tak socialnopedagoški rezultat pa — trdi F. — sloni le na golih domnevanjih. Čeprav namreč bi bilo želeti, da se spravijo pripadniki različnih socialnih razredov v osebni stik, zahteva pa tak stik, če hoče res izpolniti svoj namen, na obeh straneh gotovo zrelost in jasno razumevanje za smisel takega osebnega zblížanja, kar je mogoče le v poznejših letih. V mlajših letih pa samo golo skupno posedanje ubogega in bogatega, izobraženega in neizobraženega otroka po šolskih klopih nikakor ne vpliva poravnavajoče in socialno pospešujoče. Kontrasti so preveliki in delujejo preveč izbegavajoče in odbijajoče na mnoge osnovne človeške narave; premalo se še lahko ublažijo z globjim spoznanjem in prepoznanjem, kakor da bi moglo imeti tako skupno posedanje zaželjeni socialni vpliv. Mešanica ekstremnih slojevnih razlik v vsakdanjem občevanju moti obe plati, ker v tej starosti otrok še ni zmožen predelavanja takih vtiskov. Medsebojna vzgoja ljudskih slojev, ki jo upajo doseči v enotni šoli, je torej prav taka iluzija, kakor n. pr. medsebojna vzgoja spolov v koedukacijski šoli. Narodna enotnost se tako ne bo narejala, kajti mehanska združitev, ki bi nastajala iz skupnega pouka v prvih šolskih letih, bi ne bila zmožna reševati pretežkih vprašanj n ravne družitve slojev — to upanje (pravi F.) je iz moralnopedagoškega in psihološkega stališča vsekakor zelo pomanjkljivo, in si morajo velike socialnopedagoške naloge, ki se napačno misli o njih, da se jim služi s takimi metodami, obravnavati mnogo globljim vplivanjem.⁵⁾

⁵⁾ Pri nas sicer nasplošno nimamo tiste velike razlike otrok velikega mesta in dežele, otrok iz razredov velikega kapitala in aristokracije ter iz razredov najnižjega proletariata, a že razlika med mestom in deželo sama je tolika, da se smemo in moramo tudi ozirati na problem n ravne narodove združitve in zato sem — čeprav zelo na kratko — omenil tudi to poglavje iz F. izvajani.

F. se opira nasproti zahtevi po zenačenju slojev tudi na tradicijo, ki mora biti za človeka resničnost, kar pa je le potem, če je podedovana in če tvori ozračje, ki ga je dihal otrok že v zibelci, pravi pa, da se bo za elemente, ki so za višje duševne in tehnične poklice res visoko nadarjeni, moralo še bolj odstranjevati vse nepotrebno ovirajoče težkoče, — vendar pa da so bile splošno dosedanje ovire dobro in potrebno sredstvo, ki so tvorile goli častihlepnosti staršev in takoimenovanemu učnemu t a l e n t u zatvoro. Ta pa je skrbel za to, da so prišle na površje le take izvanredne nadarjenosti, ki so imele tudi dovolj duševne prožnosti in gibčnosti, da so lahko prešli v novem okrožju nedostatek na zadostni tradiciji. —

Naslednja F. izvajanja priobčujem dobesedno, a dasi imajo v sebi lep kos resnice, jim ravno pri nas ne bomo pritrjevali izključno, ker nas uče nasprotno ravno domače razmere, kjer izhajajo gotovo visok % vseh naših inteligenčnih krogov iz prav malih inteligenčnih razmer; ker je ozir na te — recimo: najmanje posameznosti — le tudi enotranski, kadar se govori le po vzgoji po šoli, in ker drži ugovor na nje prav tako kakor one same.

F. pravi: Kakor hitro se prostost (družítve slojev) bistveno razširi, se bodo konstatirali težki pogreški in se bo spoznalo, kako izredno važen element v prilagodenju na gotove družabne funkcije je ravno r a z r e d n a tradicija in kako malo lahko nadomesti celo najsičajneša inteligenca te prepotrebne predpogoje gotovega delovanja v poklicu. Le primeroma omenimo takoimenovane manire, ki še nikakor niso najbistvenejši element takih tradicij. Pofinjene oblike v občevanju so za nervozno dražljivost, kakor se nareja ravno v zelo povzdignjenem živčnem in duševnem delu višjih slojev, brezpogojno potrebne. Take oblike pa potrebujejo razrednega ozračja, ki pronicaajo že skraja vse življenje; kdor si jih ne pridobi na tej poti, jih doseže le z največjo težavo in bo prestal zaradi nepremagljivega nedostatka težke udarce v skupnem življenju, — ne nazadnje tudi v zakonu. Duševna zmožnost za vršitev kompliciranega čela, za obravnavo kompliciranih zvez in odgovornosti, zahteva pač povsem drugačno duševno skupno izobrazbo že kar skraja, kakor je priprava za preprosto življenje in za njegove izkušnje, boje in dvome; ta duševna skupna izobrazba sama pa je vedno šele rezultat nakopičenih izkušenj generacij in se mora pridobiti takorekoč v tesnem duševnem stiku s temi.

Novější patologija in zlasti psihanaliza nas je z zanimivimi spoznanji zopet zelo s povdarkom opozorila na izredno dalekosežnost in plastično silo prvih otroških vtisov. Ti vtisi pa in njihove duševne posledice so tudi za stanovsko sposobnost v najširšem smislu brezprimerno odločilnejše

ko vsa šolska izobrazba. Intelekt otroka iz naroda je, ravno zato, ker je veliko bolj uravnan na obvladanje neposrednih življenjskih problemov kakor oni premožnejšega otroka, že skraja manj prost za shvatanje objektivnega izven najožjega boja za obstanek, — ravnotako, kakor je tudi v splošnem kulturnem razvoju modroslovje nastalo šele, ko se je zajamčil duši gotov obstoj izven najprimitivnejšega življenjskega boja. Otrok iz ljudstva je sicer ravno vsled svoje lahkotne obrnitve svojih misli na konkretno življenjsko nadložnost svojcev, vzlic marsikateremu zunanjemu zanemarjenju, povprečno lahko v moralično boljšem stanju kakor premožni otrok vzlic svojim zunanjim prikupnim oblikam, — za višje stanovske vršitve pa na duševnem, tehničnem, gospodarskem torišču je višja duševna svoboda, ki je temu mogoča vsled njegovih življenjskih pogojev, brezdvomno razpoloženost, ki je ne morejo nadomestiti še tako sijajni šolski uspehi. Kdor noče oslepiti napram tem najpreprostejšim psihologičnim spoznanjem, ki jih pač potrdi vsak vestni opazovalec mladine, ta potem gotovo ne bo hotel, da se reši vprašanje po sposobnosti učenca za poznejši prestop v višje stanove le z učno inteligenco, marveč bo hotel, da se prizna tudi rojstvo v socialno višjih stanovih za odločilno ugodno predispozicijo za višje stanovske vršitve, za predispozicijo, ki znači lahko celo marsikateri intelektualni nedostatek. Take ugotovitve naj sicer ne utemeljujejo nikakih privilegijev, tudi se ne povdarja z njimi kaka duševno-nravstvena vrednostna razlika med razredi, gre le za to, da se jasno pokažejo prednosti in ovire, ki izhajajo iz gotovih življenjskih razmer za gotove družabne funkcije. —

Tako F. Vzlic zatrdilu v zadnjem stavku pa moramo smatrati, da sloni tako izražena kritika o socialni zahtevi slabo na demokratski ideji. Drugače je z nadaljnim pisateljevim izvajanjem o ohranitvi narodove inteligence kot važen protiutež učenjaške inteligence. Tudi ta odstavek navedemo v bistvu dobesedno:

Ali bi ne bilo prav, če bi se dvig nadarjenih — če ne upoštevamo dobro upravičenih in dobro premišljenih izjem — sploh obravnaval veliko manj od strani zunanje organizacije, kakor dosegal potom življenjskega sołanja s sodelovanjem pri izpolnjevanju demokratskih institucij in s prostim narodnim izobraževanjem, ki je z njimi v tesni zvezi? Tako bi se vsekakor lahko ohranila posebnost narodove inteligence ter se upostavila kot prevažen protiutež učenjaški inteligenci. Zelo bi bilo tudi želeli, da dospó izredno nadarjeni tem potom do najvišjih državnih mest in se tam ravno na podlagi tega izrednega, bolj konkretnega izobraževanja izvršila lahko dragocena poprava napram ostalim vodilnim elementom, —

S F.-jem: soglašamo tudi, ko opozarja koncem članka ponovno na tendenco k uniformiranju pri zahtevi enotne šole, ki res mora precej do uniformiranja voditi zaradi svojega bistva enotnosti in značevanja.

Kot nekak odgovor na Foersterjeva kritična izvajanja o enotni šoli — četudi ne pisana kot taka — se čita razprava »Unser Schulwesen vor und nach dem Kriege«, ki jo je priobčil J. Pollach v 1.—2. zv. letn. 1917. avstrijskega socialnodemokratskega znanstvenega mesečnika »Der Kampf«. Pollachovo kritiko današnjih šolskih razmer opuščamo; tem točneje pa hočemo podati oni del razprave, ki obravnava prednost enotne šole. O tem pravi:

Nasprotniki enotne šole trdijo docela napačno, da hoče ta posredovati vsem otrokom isto znanje, isto izobrazbo, da stremi po šabloni in enakotvorbi; s tem se posreči manj vestnim nasprotnikom, da v mnogih krogih enotno šolo kot socialistično denuncirajo ter jo pripravljajo ob veljavo. Ravno nasprotno te trditve je res. Enotna šola hoče namesto psihološko nesmiselne in pedagoško nemogoče enakotvorbe diferenciranja (različnost) po zmožnostih in sili volje, odstraniti hoče danes gospodujočo enostranost v osnovi šolskega ustroja. Da nahaja enotna šola privržence in borilce v socialni demokraciji, je vzrok ravno to, da prihaja bliže načelu socialne pravičnosti vsaj za šolsko mladino, predvsem pa, ker stoji pedagoško višje. Ker obljublja tudi boljši izbor, je tudi narodno- in državno gospodarsko boljša šola.

Enotna šola stremi predvsem po tem, da organično združuje ves obseg javnega pouka od ljudske do visoke šole. Potom izbora, z izločitvijo vseh ostalih činiteljev razun nadarjenosti naj se vrši prehod iz nižjih v višjo izobraževalno in strokovno šolo. Enakemu enako. Bolj nadarjenemu naj se odpre višeorganizovana šola, manj in drugače nadarjenemu pot k praktičnemu poklicu po primerni šoli. Zastopniki enotne šole zahtevajo za več let (6 let) enako šolanje vseh otrok. Edina, izključno za vse otroke obvezna, brezplačna ljudska šola se zahteva. Nadalje, da se pouk v drugem jeziku ne začne pred dovršenim šestim šolskim letom. Pri današnji šolski uredbi se mora že v starosti desetih let odločiti, ali naj ima otrok več nadarjenosti za antiki ali moderni jezik, ali naj pride v gimnazijo, v realko ali v realno gimnazijo. V resnici se pri tej starosti vprašanje jezikovne nadarjenosti sploh ne dá rešiti; vse, navidez še tako resnične sodbe učiteljev v tem oziru so brez vrednosti in v svojih možnih vplivih, če jih ne potrdi bodočnost, sumljive, da, celo usodepolne. Premestitev tozadavne odločitve na poznejši čas bi bila za starše in za učitelje oprostitev težke odgovornosti, kakor tudi osvoboditev mnogih otrok, ki se brez po-

trebe žrtvujejo maliku izobrazbe in gonijo k mehaničnemu sprejemanju neumljivih stvari. Po drugi strani pa se s to prezgodnjo odločitvijo mnogi resnično nadarjeni odtezajo izobrazevalni šoli, ker v starosti, ko zaznajo svojo nadarjenost sami ali jo prepozna njihova okolica, že ni več prilike za presedlanje ali pa je to vsaj zelo otežkočeno. Naj se misli o izobrazevalni in praktični vrednosti tujih jezikov kakorkoli se hoče, se godi z njihovim vplivom v šolski organizaciji otrokom proletarstva in srednjega stanu velika krivica s tem, ker se veže s priučanjem tujega jezika (čeprav se ga v šoli ne nauči) pridobitev velikega števila mest, od katerih so drugače ti otroci izključeni. Z ureditvijo današnjih srednjih šol ima nenadaren otrok premožnih staršev prednost pred nadarjenim proletarskim otrokom.

Dejstvo, da se preloži odločitev za vstop v srednjo šolo na poznejši čas, sili po zahtevah zastopnikov enotne šole k temu, da se skrči obiskovalna doba srednje šole od sedanjih 7—8 šolskih let na pet, oziroma šest let. Pa tudi za one učence, ki prestopajo iz šestletne ljudske šole v meščansko šolo, se mora šolska obveznost bistveno podaljšati; obisk nadarjenosti odgovarjajoče strokovne šole bi moral biti obvezen. Splošne nadaljevalne šole, rokodelske šole, kmetijske šole itd. bi uprav morale stopiti na mesto današnjega uka pri mojstru. Šolska doba in učna doba morata biti istovetni. Žalostni način, kako vodi danes obrtni srednji sloj boj za svoj obstanek napram premoči velike industrije, se ne dá izvajati le na njegovo pospodarsko stališče v skupnem organizmu: v celi vrsti obrtov bi še vedno kakovost boljše izvežbanih obrtnikov lahko krepkeje vodila konkurenčni boj in odstranjevala značilni gospodarski predsodek politike srednjih slojev.

Obrnimo se k našemu višjemu šolstvu. Le malo je v srednjo šolo vstopivših učencev, ki jo tudi res dovršé. Sprejemni izpit je farca, ki ne pove prav nič o usposobljenosti za studij. Že v prvih letih se jih izpodtakne mnogo na tujem jeziku ali na matematiki; tudi o poslednji velja kar smo povedali prej o tujih jezikih: narejajo se za kriterij nadarjenosti v starosti, ko se pri posamezniku še ne dajo določati, matematična nadarjenost pa se prikaže celo še pozneje kakor ona za jezike. Večji del obiskovalcev srednje šole se na poti od prvega razreda do mature izloči; obravnavajo se kot bolj ali manj nadležni, duhu današnje srednje šole tuji elementi. Malo število onih, ki se prilagodijo zahtevam učne šole, kakršna se kaže srednja šola še bolj ko ljudska, prestavlja čisto kulturo naše višje izobrazbenosti. Veliko število tistih, ki so (ne vedno prostovoljno) odšli pred časom, ni moglo doseči državlanske pravice; ti so pre- »neumni« za visoko šolo, njihova mala inteligenca jih zaznamuje po današnjem načinu izbora še ravno sposobne, da postanejo trgovci, rokodelci, delavci, učitelji, tehniki ali kaj podobnega. Groteske komike, da je srednja šola za

največji del svojih učencev tuja šola, se ta ne zaveda; ne pogine vsled kričečega dejstva, da ne daje zato nič s seboj onim, ki jih je vrgla v druge šole ali v življenje. V okviru enotne šole bi se lahko pravočasno premenjalo; v organično priklopljenem oddelku bi vsakdo našel šolski razred, ki odgovarja njegovemu nagnenju in njegovi nadarjenosti. Današnji srednji šoli se mora zdeti drugače nadarjeni nenadarjeni; bodoči trgovec, tehnik itd. ljudje, ki opravljajo v našem gospodarskem življenju važne funkcije, so prišli do teh po negativnem izboru iz srednje šole. Kdor pa je bil »intelligenten dovolj«, da je napravil celo zrelostni izpit in si tako pridobil pravico, da pečati pisemske znamke ali piše davčno eksekucijske liste, sme z zaničevanjem akademika zreti na neizobraženca. Zahteva po dovrstitvi srednje šole za celo vrsto javnih poklicev in mest, za katerih vršitev je to, kar se je naučilo v srednji šoli, najneprimernejša dota, sili v obliko izobraževanja, ki je ostala tudi absolventu srednje šole naznotraj dostikrat tuja

S tem nočemo obsojati izobraževalne vrednote disciplin, ki se uče v srednji šoli; da pa značaj industrialne države, ki obsega vedno večji del prebivalstva, zmanjšuje število tistih, za katere je srednja šola v svoji današnji obliki praktična šola, ne more nihče tajiti. Gojitev v starih in modernih jezikih podavanih kulturnih vrednot je absolutna potreba; zaupava pa naj se, ne v lastno škodo, boljše manjšemu številu v to poklicanih in za to se zanimajočih, pri tem ko se danes kompromitira z izročitvijo takim, ki si hočejo samo pridobiti pravico, da postanejo rezervni častniki ali da splezajo na lestvici uradniške časti do VII. činovnega razreda, in tako, opremljeni z zrelostnim spričevalom, izključujejo od sodela na velikih gospodarskih in organizatoričnih državnih nalogah tiste, ki so si za tako sodelo pridobili pač u s p o s o b l j e n o s t, n e p a t u d i s p r i č e v a l a. To izključevanje pa je škoda za skupnost. Komur daje šola danes s spričevalom službeno mesto, mu še dolgo ne daje zanje tudi razuma.

Država hoče s tem, da zahteva spričevala, zmanjšati naval do služb, napravlja s tem nekaj zapah; z d a n a š n j o š o l s k o o r g a n i z a c i j o p a s i s a m a s l a b š a i z b o r. Srednja šola je povečjem še vedno šola buržvazije. Proletarski otroci le izjemoma pohajajo srednjo šolo. S tem se izgublja v proletarijatu se nahajajoča nadarjenost, proletarski otroci so izključeni od vstopa v višje sloje. Tako pušča poleg organizacije današnje srednje šole zapor s socialnim privilegom, da se izgublja nadarjenosti. (Da se izbor še slabša z izrednimi olajšavami, ki so se uvedle na naših srednjih šolah med vojno za vpoklicane dijake, in ki jih navaja Polach v naslednjem, je umljivo; vendar za naš namen ni toliko potrebno, da bi navajal njegove besede ter prehajam k nadaljevanju):

Uvedba enotne šole, njena ureditev kot delovna šola, pravočasni prevod na pravilni šolski in slojevni tir, posvetovališče za sloje, ki bi jo vodili za absolvirance vseh šolskih vrst teoretiki in praktiki, bi število teh, ki odhajajo danes na visoko šolo, zmanjšalo, način gotovo izboljšalo. Akademiška stopnja se danes visoko precenjuje; socialna precenitev akademičnega državnega uradnika, ki seveda ni cenitev »akademične izobrazbe« (»le naivni ljudje verujejo po babjeverno v modrost evropskega mandarina« — pravi P.), je privedla do nekakega družabnega privilega kakor plemstvo in bogastvo; zlasti na ženitnem trgu velja akademiška stopnja mnogo. A kakor vsaka tržna roba je podvržena tudi ta zakonom menjevalne robe: prevelika ponudba niža ceno.

Precenjuje pa se tudi pomen akademično izobraženega — povedano tistim, ki se boje, da enotna šola zniža število akademično izobraženih državljanov — za splošno stopnjo izobraženosti in za kulturne naloge družbe. Kulturne stopnje kakega naroda ne določa število akademično izobraženih, marveč višina splošne narodove izobrazbe. Že danes ta ni odvisna le od šolskih naprav; od leta do leta so dosegale večji pomen izobraževalne organizacije, ki so izhajale iz izobraževalne potrebe naroda samega. Ljudske univerze, poljudni tečajji, knjižnice, obsežno delovanje proletariškega izobraževalnega dela bodo vedno bolj važna dopolnitev državnega in javnega šolstva. Uspehi teh stremljenj se morajo ceniti toliko više, ker ne temelje na prisiljenosti, marveč na prostovoljnosti, in imajo svoj začetek ne v prvi vrsti v stremljenju po gospodarskih dobičkih in po pridobitnih upravičenjih, marveč v idealni zahtevi po znanju, ki naj presega praktične potrebe. Kolikor bolj se množe taka stremljenja, toliko uspešnejše bodo naprave svobodnih šolskih in izobraževalnih organizacij, toliko lažje se posveča dolžnostna šola sama svoji nalogi, zlasti biti dober instrument v boju za obstanek, da dá, opremljena s pravilno metodo, vsaki nadarjenost sredstva za postop in odpravi vsaj iz šole socialno neenakost. —

Stališče socialne demokracije (ozir. »Svobodne šole«) glede verstva v šoli smo obravnavali že lani na tem mestu in tudi navajali mnenja o simultani šoli s strani cerkvenih pedagogov. Tudi Polach zahteva tozadevno za enotno šolo »brezplačnost in posvetnost šole.«

Ena glavnih zahtev enotne šole — pravi dalje — je »boljša vzgoja k istinitosti«. K temu spada tudi — v današnji šoli zelo zanemarjana naloga — poučevati o načelnih dejstvih gospodarskega življenja, o zakonih narodnega in svetovnega gospodarstva, o socialnih strujah sedanosti, o medsebojnih odnošajih družabnih razredov in narodov, o skupnodržavnih pojmovanjih teh razredov. Danes opravlja vse te posle — slabše kakor boljše — učitelj ali profesor v zgodovinskem pouku. Obravnavati pa bi se morale te naloge kot samostojen predmet in ne kakor danes, ko so le

zanemarjan privesek kulturne zgodovine, ki velja učiteljem le kot postranski oddelek zgodovine o kraljih in vojnah. Absolvent srednje šole je danes prav slabo poučen o socialnih in ekonomičnih problemih naše dobe. Saj pa ima večina učiteljev o teh stvareh sama le prav nejasne pojme in nezadostno znanje. Najčešče se smatra pečanje s socialnimi in ekonomičnimi problemi za politično pečanje in politično pečanje res ne spada v šolo.

Narodnogospodarsko znanje pa je pravtako kakor znanje o državi in njenih funkcijah predpogoj za pozneje potrebno politično sodbo. Da se ustvarijo predpogoji za politični presodek poznejšega državljana, spada med neoporečne naloge šole, če se hoče preprečiti, da odrasel človek, zlasti akademik, ne dobi otročjih predstav o vsem delovanju v državi in družbi in ne crpa svojih samozavestnih sodb iz dvomljivih virov kakega lističa ali pa jih dobiva od komilitona starejšega letnika. Nadalje se v avstrijski šoli ne bo moglo prezreti (seveda na njenih višjih stopnjah) razjasnitve o narodnostni in drugačni raznobarvnosti države in se bo tako — če se res hoče državo — bolje vzgajalo k državni misli. Tudi v učiteljskih krogih se govori dosti o »nacionaliziranju« šolstva in zlasti nemški nacionalci se radi sklicujejo na uredbo v Nemčiji. P. pravi, da tukaj prav zares ni mogoče posnemati, kajti kar je za državo z eno edino narodnostjo, ni za drugo z najštevilnejšimi narodnostmi, in izvaja tozadevno dobesedno tako-le:

»Rastoče in umetno odtujevanje v isti državi stanujočih in medsebojno na drug drugega navezanih narodov bi povzročilo nepopravljivo škodo. V kolikor se umeva pod narodno šolo tisto, ki temelji na narodovi kulturi, ki podaja bogate zaklade od lastnega naroda ustvarjeno umetnost in literaturo, je samoposebni umljivo, kakor je brez vsega umljivo, da si mora nacija, ki jo je napraviti avtonomno, sama urejevati in voditi svoje šole. Narodnostni šovinizem z rednim povdarjanjem, da je boljši kakor drugi, v kateri predstavi se narodnostni pojem radikalnih nacionalcev skoro izerpava, bi bil za šolstvo pravtako škodljiv, kakor je bil škodljiv za državo. Priučevanje spoštovanja tuje narodne posebnosti spada med idealne zadače šole; v taki, res nacionalni pravičnosti bi nadaljevala (nemška) šola tradicije svojih največjih mož«.

P. nadaljuje o nalogah, ki jih je naprtila šoli sedanja vojna. Tozadevna njegova izvajanja (o vojaški izobrazbi, o narodnostnem mišljenju itd.) se krijejo s pacifističnimi izvajanji Foersterjevimi, ki smo jih navedli pod gorenjim naslovom v lanskem letniku »Pop.« in nam jih ni treba tukaj še enkrat ponavljati. Značilen pa je konec njegovega spisa, ki ga zato zopet navedemo dobesedno:

»Višina in pomen šolstva pa je seveda zavisen tudi od učiteljstva. Gotovo bo boljša organizacija, kakor jo predstavlja

enotna šola, rodila tudi boljše uspehe, kakor pa more kazati nanje današnja šola. A duhá daje šoli učitelj. Vzgoja je zadeva metod, stvar pedagoške izkušnje. Pred vsem drugim pa je pedagogika zadeva svetovnega nazora. Vsem res velikim pedagogom vseh časov je dajala povzdig in moč za delo ljubezen do ljudstva, strastno hrepenenje, da narodu koristi, ga dviga duševno in nrvstveno. Tudi v najboljše organizovani šoli bo slab učitelj oni, v katerem veličina bodočih državnih in družabnih nalog ni živa. Pri preustvarjanju človeške družbe na razvalinah vojne pripade učitelju velika naloga, ki ji bo kos le, če je prevzel v svoje svetovno naziranje socialno občutenje.

(Konec prih.)



J. BAUKART:

J. RUSKIN O NALOGAH IN VZGOJI ŽENSTVA.

(Konec.)

Ako med deško in deklško vzgojo spleh priznavamo razliko, obstoja v tem, da je deklico prej navajati do globokih in resnih vprašanj, ker njen duh prej dozoreva; slovstvena podlaga temu ne bodi bolj, temveč manj površna, da pridruži njeni prirojeni duševni bistrosti in razboritosti še potrpežljivost in resnost ter jo vzdržuje v visokem in čistem miselnem svetu. Nočem razpravljati o izbiri čtiva, vendar bodimo uverjeni, da ji knjige ne padajo same v naročje.

Kar se tiče čitanja romanov, se nam ni treba bati njihovih slabosti, pač pa presilnega zanimanja za nje. Najslabši roman ne ubija tako kakor razburjajoče slovstvo nižje vrste in ne kvarí tako ko potrverjena zgodovina, napačno medreslovje ali pogrešene politične razprave. A najboljši roman je nevaren, ako razburjenje, ki ga izziva, učinkuje tako, da običajno izgine zanimanje za tok življenja, in ako podžiga bolno žejo za neplodnim spoznavanjem prizorcev, v katerih nam ni namenjena nobena vloga.

Vsled tega govorim le o dobrih romanih; naša sodobna književnost se lahko ponaša z njimi. Dobro čitane, koristijo take knjige zelo, ker niso nič drugega ko razprave o moralni anatomiji in kemiji, študije o elementih človeške narave. Toda na ta njihov vpliv ne polagam prevelike važnosti; malokdo jih čita tako resno, da bi vidno učinkovale. V najboljšem slučaju nekoliko poglobljajo sočutje dobrega čitatelja in trpkost hudobnega, kajti vsak izbira iz romanov hrano po lastni dispoziciji.

Nočem nadalje določevati, koliko romanov se sme čitati, vendar naglašam sledeče: vse čtivo, bodisi romane, bodisi pesmi ali zgodovinske sestavke, izbirajmo po tem, koliko je v njih dobrega in ne koliko zlega. Slučajno in pesamezno zlo, ki straši ali se skriva tuhatam po silni knjigi, nikdar ne rani plemenite mladenke; a pisateljeva puhlost jo duši in njegova ljubezniva neumnost jo ponižuje. Če ji je dostopna dobra zbirka starih in klasičnih knjig, je vsako natančnejše izbiranje odveč. Moderne časnike in romane odstranite s poti svojih hčerâ, toda odprite jim slehernega deževnega dne svojo staro knjižnico in jih pustite same. Sigurno iztaknejo, kar jim prija; vam to ni mogoče, zakaj v tem se razlikuje vzgoja deklinkega značaja od vzgoje deškega; mladeniču lahko izklesavate duševni obraz, kakor da sekate skalo ali ga izkujete liki iz bronâ, ako hočete lepšega. A mladenke ni mogoče kovati. Raste kakor cvetka — brez solnca zvene in pogine ko narcisa, če ji zabraniš zrak; pade in skloni glavo do prahu, če jo ostavite v nekaterih trenutkih njenega življenja brez pomoči. Vezati, naravnavati pa je ne morete; sama si mora izbrati krasno obliko in lastno smer, če je sploh mogoče, in kakor z dušo tako se mora s telesom vedno gibati po svoji domačnosti prostovoljno in lahko ter v deviški svobodi. Dovolite ji v knjižnici svobodo, kakoršno uživa srna na polju! Škodljive zeli pozna stokrat bolje kakor vi in povrh še dobre ter zavžije časih tudi bridke in bodeče, ne da bi vi čutili o vsem le trohico.

Iz umetnosti ji prikazujte najkrasnejše vzore in pazite, da izvežba vse svoje zmožnosti natančno ter dosledno, da lahko več razumeva, kakor more sama izvrševati. Najkrasnejše vzore — to mi znači najvernejše, najpreprostejše in najkoristnejše. Penmite te pridevke — služili vam bodo v vseli umetnostih. Uporabimo jih takoj pri glasbi, kateri so po vašem mnenju morda najmanj prikladni. Najvernejše so skladbe, pri katerih izražajo toni čim najpopolneje in najzvesteje pomen besedila ali značaj nameravanega vtisa; nadalje so najpreprostejše tiste, ki dosega izraz in melodijo z najmanj toni in z najzrazitejšimi; najkoristnejše pa končno storijo najboljše besede najkrasnejšim, jih oblivajo v našem spominu z gloriolo zvokov in jih darujejo sreči, kadar jih najbolj potrebujemo.

Ne samo po sredstvih in potih, ampak še bolj po duhu bodi dekliška vzgoja resna kakor deška. Mladike vzgajate, kakor da bi bile namenjene vašim policam v okras, potem pa zabavljate nad njihovo lahkomiselnostjo. Privoščite jim enake ugodnosti ko njihovim bratom in zbučajte v njih iste krepostne nagone! Učite i nje, da sta pogum in pravičnost stebra njihovega bitja. Gotovo bi se vam odzivale, nevstrašeno in pravično, kakor so še dandanes vzlic temu, da ne nahajate v našem narodu dekliške šole, kjer bi cenili odločnost in odkritost vsaj za polovico toliko

kakor »znanje« o tem, kako se spodobeo odpirajo dveri. In vzlic temu, da ves družabni sistem, ki se bavi s vprašanjem, kako je mladenke oskrbeti za življenje, ni nič drugega ko gnila kuga bojazljivosti in prevare?

In ne dajte jim končno samo dobrih naukov, dajte jim i dobrih učiteljev! Preden pošljete svojega sina v šole, se vsaj nekoliko prepričate, kakšen človek je njegov učitelj; in bodisi kakršenkoli, vendar mu izročite vso oblast nad svojim sinom in mu izkazujete sami primerno čast. Toda kakšne učitelje, oz. učiteljice dajete svojim hčeram in kako jih uvažujete? Kako naj smatra deklica svoje vedenje in svoj razum pomembnim, ako ste izročili popolni razvoj njenih moralnih in duševnih lastnosti osebi, katero vaše služabništvo manj upošteva ko vašo gospodinjjo (kakor da je duša vašega otroka manjše vrednosti od marmelad in kuhinjskih potrebščin) in kateri po svojem mnenju izkazujete že visoko čast, ako ji dovolite sedeti kak večer v salonu.

Toliko torej o slovstvu in o umetnostih z ozirom na žensko vzgojo! Poznam pa še eno vzgojno sredstvo, brez katerega ni mogoče izhajati in ki je nekdanj samo učinilo več od vseh drugih vplivov: divjjo in krasno narodo.

V naši domovini sicer ne najdete gozdov, širokih po 35 milj; toda morda lahko privoščite svoji deci eno ali dve letovišči, ako vam je do tega resnično volja. Ali vam je volja? — Denimo, da ima vas vsak za svojim domom vrt, obširen dovolj, da se deca igra po njem, s tako velikim travnikom, da lahko po svoji volji tekajo — ne več — in da bi ne smeli premeniti svojega stanovanja; da pa bi mogli svoje dohodke podvojiti ali celo počtetveriti, če bi sredi travnika jeli kopati premog in cetoče grede spremeniti v kupe oglja. Ali bi storili kaj takega? — Upam, da ne. Grešili bi, ako si na ta način dohodke pošestdeseterite in ne samo počtetverite.

Vendar pa ravnate slično z vso Anglijo. Vsa dežela ni drugega ko majhen vrt, komaj tako velik, da se vaši otroci love po njegovih travnikih, ako to dovolite v s e m. In ta vrtec hočete preobraziti v železarno in ga pokriti z ogljenimi nasipi! Trpeli bodo za to vaši otroci, ne vi.

Vendar vam ne morem ničesar vsiljevati, dasi čutim to stran zadeve najsilneje. Uživali smo tako malo prirode moči, dekler se nam je ponujala, da ne bomo niti občutili tega, kar smo izgubili. Onstran Merseya se dvigajo vaše gore, Snowden in Menai Straits in mogočna granitna skala nad angleseaskimi barji, zroča čez morje proti zapadu: Sveta Glava. To so holmi in zalivi in sinje boke, ki bi jih bili Grki ljubili in ki bi usodno učinkovali na njih narodni duh. Ta Snowden je vaš Parnas; toda kje so njegove muze? Ta Sveta Glava je vaš otok Egina; a kje je na njem Minervino svetišče?

Naj vam prečitam, kaj je krščanska Minerva dovršila do leta 1848. v senci vašega Parnasa? — Pri rokah mi je Poročilo o šolstvu v Walesu, ki ga je obelodanil odbor Vzgojnega sveta. Pripoveduje o šoli blizu mesta s 5000 prebivalci.

«Pesetil sem še večji razred, v katerega so bile vstopile nčenke pred kratkim. Tri deklince ponovno izjavijo, da niso slišale nikoli o Kristu; dve nista slišali ničesar o Bogu. Dve izmed šestih sta bili mnenja, da biva Krist še vedno na zemlji, in troje jih ni imelo pojma o križanju. Izmed sedmih jih četvero ni znalo ne mesečnih imen, ne števila dni v letu. Šestevati niso znale več ko dve in dve ali tri in tri; jih duh je bil docela prazen».

Oh, ve naše žene, od najvišje do najpreprostejše, ne pričakuje, da bi vaša deca našla pot do svojega pravega stanja pokoja, medtem ko blodí raztepena po hribih liki čreda brez pastirja. In ne mislite, da se vaše hčere razvijejo do istinite človeške krasote, ko leže opustošene in onesnažene tiste velikolepe livade, katere jim je določil Bog nalašč za šolske prostore in igrališča. Ne morete jih pravilno krstiti v svojih za palec globokih krstilnicah, ako jih ne krstite tudi v sladkih vedah, katere izvablja veliki Delitelj zakonov vedno iz skal vaše rodne zemlje — v vedah, kojih čistost bi bil pogan molil, a jo vi častite z nesnago. Svojih otrok ne morete povesti kot vernike pred okorno stesane oltarje vaših cerkva, dokler ostanejo temni azurni oltarji nebeški — na katerih bi zrl pogan počivojoče božanske sile v vsakem zavitem oblaku — za vas še zmerom brez napisa: oltarji, ki niso posvečeni neznanemu Bogu, temveč jih je zgradil neznan Bog.

Toliko torej o naravi, toliko o učenju žene, o njenih nalogah v domačem krogu in o njem kraljevski oblasti! Prihajamo sedaj do poslednjega, najobširnejšega vprašanja: Kakšna je njena kraljevska naloga z ozirom na državo?

V splošnem mislimo, da so moške dolžnosti javne, a ženine zasebne. A temu ni povsem tako. Mož ima dvojno delo ali dolžnost: osebno, tičečo se lastnega doma, in javno, ki je razširjatev prve in se ozira na državo. Istotako je ženina dolžnost dvojna. Delo moža za dom obstoja — kakor že rečeno — v tem, da mu zagotavlja obstoj, napredek in varnost, medtem ko je ženi skrbeti za red v domu, za udobnost in za prijetnost.

Razširite oba delokroga! Mož je kot ud splošnosti obvezan, da državo vzdržuje, povznaša in brani. Žena se mora v isti lastnosti truditi za njeno ureditev, opravo in oplešavo. Kar je mož ob lastnih vratih, braneč jih, ako treba, zoper razžalitve in napade, bodi to še v večji meri ob vratih svoje domovine, prepustivši, ako treba, i dom roparjem, le da izvršuje važnejšo nalogo drugod. In žena, ki je doma središče redu, bal-

zam tolažbe in zrealo krasote, bodi enaka tudi zunaj doma, kjer je red težavnejši, tolažba nujnejša in ljubeznivost redkejša.

V človeškem srcu živi vedno nagon k vsem njegovim resničnim dolžnostim, nagen, ki ga ni mogoče zadržati, ampak le pokvariti in zavoditi, ako ga odvrnete od njegovih pravih ciljev. To je globoki nagon ljubavi, ki pod dobrim vodstvom ohranja vse svetinje življenja in jih pod slabim izpodkopava ter mora učiniti to ali ono. Tako kipi v človeškem srcu tudi neugasna ljubezen do moči, vzdržujoč vse veličanstvo zakona ali ga razbijajoč. V svoji ničemurnosti in slepoti zamičujete to željo po oblasti! Pa rotim vas pri Bogu in pri ljudeh; stremite za njo z vsemi silami! Toda za katero oblastjo? To je odločilno vprašanje. Za oblastjo, da uničujete? Za levjo taso in zmajevim dihom? — Ne tako. Želite si moči, da lečite, rešujete, vodite in strežete; moči žezla in ščita; moči kraljevske roke, ki z dotikljajem ozdravlja, ki veže sovražnika in oprošča ujetnike! Težite za prestolom, ki je postavljen na skalo pravičnosti in raz kateri se stopa le po stopnjicah milosti! Ali se vam noče take oblasti in takega prestola in nočete biti raje kraljice ko gospodinje?

Že dolgo je temu, da so angleške žene splošno zahtevale zase naslov, ki je nekdanj pripadal le plemstvu, namreč Lady¹⁾ (milostiva gospa), ki pravzaprav odgovarja le nazivu Lord (milostivi gospod). Tega jim ne očitam, marveč samo to, da jih je vodil maženkosten nagib. Hotel bi, da bi vse težile za nazivom Lady in ga zahtevale, pod pogojem, da jim ni toliko na nazivu, kakor na službi in dolžnosti, ki jo zaznazuje. Lady znači »darovateljico kruha« in Lord »ochranitelja zakonov«, toda oba naslova se ne nanašata na zakon v domačem krogu in ne na kruh, katerega delimo doma, ampak na zakon, ki se čuva za množico, in kruh, ki se loži med njo. Lord ima torej pravico do svojega naziva, v kolikor ohranja zakon Gospoda gospodov, in Lady, v kolikor nudi pomoč siromašnim namestnikom svojega Mejstra.

In ta dobredelna in zakonska vlada, oblast »domina« ali gospodarja in »domine« ali gospodinje, je velika in častna, ne za tiste, ki jo v ravni črti podeduje, temveč za število tistih, ki jih zajema v svoj krog. Povsod se pekorno časti vladarski rod, čigar moč sloni na tej njegovi dolžnosti in čigar častiželjnost je sorazmerna njegovi dobredelnosti. Vaša domišljija se igra z željo, da bi bile inenitne gospe z dolgim spremstvom vazalov. Bodite temu tako; ne morete biti nikoli dovolj inenitne in vaše

1) Rad bi, ako bi se ustanovil za našo mladino viteški red, v katerem bi mladeniči in mladenke dosegali po določeni starosti viteštvo in gospostvo (ladyhood) kot upravičen naslov. Pripoznal bi se jim le po strogi preizkušnji značaja in odrekal zaradi nečastnega čina po razsodbi drugih. Taka naprava z vsemi lepimi posledki bi bila docela mogoča v narodu, ki ljubi čast. Da bi se ne mogla uvesti pri nas, ne zmanjšuje vrednosti načrta. Op. pis.

spremnstvo nikoli preštevilno. A glejte, da vas bodo spremljali vazali, ki jim vi služite ter jih same živite, in ne sužnji, kateri služijo in živijo vas, in da vam bodo poslušni ljudje, ki ste jih vi povzdignili, ne ponižali — odkupili, ne zaslužjili.

Kar je resnica o nižji ali domači oblasti, to isto velja o vladi kraljici; tudi to najvišje dostojanstvo vam je dostopno, če prevzamete nase i to najvišjo dolžnost. Rex et Regina — Roi et Reine — »pravičniki« se edino v tem razlikujejo od Lady in Lorda, da vladajo ne le nad osebo, temveč tudi nad duhom; da ne le hranijo in le oblačijo, pač pa povrh še vodijo in učé. Vedé ali nevedé morate vladati v mnogem sreč; tej kroni se ne morete odreči. Kraljice morate biti vedno; kraljice svojim miljenecem, kraljice svojim soprogoim in sinem, kraljice višjega misterija svetu okrog vas, ki se klanja in se bo klanjal vedno mirtinemu vencu in neskrumjenemu žezlu ženstva. Toda škoda premnogokrat ste lene in brezskrbne kraljice, hlastajoč za veličanstvom v malenkostnih rečeh in odlagajoč ga v največjih; mnogokrat pustite, da razsaja prepir in nasilje med možmi kljub oblasti, katero ste sprejele neposredno iz rok Kneza vsega miru, pa jo brezbožnice med vami izdajajo in dobre pozabljajo.

Knez miru. Pomnite ta naziv! Kralji, vladajoči v tem imenu, in plemenitaši in sodniki sveta, vsi sprejemajo od njega oblast v svojem ozkem območju in umrljivi meri. Poleg njih ni drugih vladarjev; vsaka druga vlada je zla; kdor vlada resnično »Dei gratia«, je knez ali kneginja pokoja. Ni na svetu vojne, ne, ni tudi krivice, za katero bi ve žene ne bile odgovorne, ne vsled tega, ker ste jo povzročile, ampak ker je niste zabranile. Može so po svoji naravi naklonjeni boju; vojujejo se iz gotovega vzroka ali pa brez njega. Vaša naloga je, da ga izberete za nje ali jim zabranite prelivanje krvi, ako ni dovoljnega vzroka. Ne poznam trpljenja, in ne bode, katera končno ne pride na vaš rovaš. Može se smejo ozirati po njih, toda vam se ne bi smel zmotiti pogled na nje. Može naj jih v boju brezčutno povzročajo, kajti njih sočutje je slabo in upanje omejeno; edino žene morete čutiti globino bolesti in odkriti pot ozdravljenja. Ne pa da bi to poizkusile, se obračate še v stran; zapirate se med zidove svojih parkov in vrtov in ste mirne, dobro vedoč, da se razprostira za njimi ves svet v nebrzdani divjosti — svet skrivnosti, v katere se ne upate проникniti, in trpljenja, ki ga ne morete razumeti.

Povem vam: to mi je največje čudo človeštva. Ne splaši me nobena globina, do katere se more človeštvo ponižati, ako je enkrat prodalo svojo čast. Ne čudim se smrti skopuha, čigar omahujoča roka razsipava zlato. Ne divim se tudi življenju razkošnika, ki mu mrtvaški prt ovija noge. In ne čudim se posameznemu umoru, katerega je izvršil morilec na tenki železnici ali v mračnem močvirju. Ne zavzemam se celo nad tem, kako ubija blaznost narodov mirijade množic v beli dnevni svetlobi.

in kakšno neizmerno, nepojmljivo krivdo kopicijo duhovniki in kralji ljudstev od pekla do neba. A čudim se — in kako se čudim! — ko vidim med vami nežno in lepo ženo, z detetom na grudih in zmožno, da razprostre, ako hoče, nad možem in otrokom nekaj čistejšega ko nebeški vzduh in silnejšega ko morje sveta — veličastnost blagoslova, katerega bi njen mož ne zamenjal za vso zemljo, pa naj si bo to tudi edin, popolen krizolit — ko vidim, kako se odreka svojemu veličanstvu, da se prepira za prednost z najbližnjo sosedo. Neizrecno se čudim, videč jo, kako gre zjutraj, ko še je v njej sleherno nedolžno čustvo sveže in živo, na svoj vrt, da se poigra z lističi negovanih cvetlic in dvigne njih sklonjene glavice; in kako je blažen njen nasmeh in nezasončeno njeno čelo, kajti majhen zid obdaja njen dvor pokoja, in kako vendar v svojem srcu ve, ako bi le hotela poslušati svoje znanje — da so možje v smrtnem boju izruvali divjo travo za tem, s cveticami obrastlem zidu, tja do obzorja in jo preplavili z potoki krvi.

Ali ste že kedaj uvaževale, kakšen smisel je v našem običaju, da trosimo cvetlice tistim na pot, ki jih smatramo najsrečnejšim? Mislite morda, da jih hočemo na ta način okrepiti v nadi, da bo sreča vedno tako šumela na njihovo pot? Da bodo — kjerkoli — hodili po sladko dehtečih cvetkah in jim bodo nakopičene rože cmehčale trda tla? Če resno verujejo v to, bodo morali korakati po pekočih rastlinah in trnju in edina mehkost njihovim nogam bo mehkost snega. Ne rečem s tem, da bi morali verjeti v to; lepši smisel je v našem starem običaju. Pot dobre žene je v istini pokrita s cveticami, toda že klijejo za njenimi koraki in ne pred njimi. »Njene noge so se dotaknile livad in zardele so marjetice«.

Mislite morda, da je to zgolj domišljija ljubimčeva, napačna in puhla. Kaj pa, ako je slučajno resnica? Zakaj slabo je, če se pravi o ženi samo, da ne uničuje, koder hodi. Morala bi oživljati; ko stopa mimo hijacint, bi se morale razcvetati, ne se sklanjati. Ne izgubljam se v nebrzdanih hiperbolah! — Slišale ste pripovedovati — (in jaz verujem, da je v tej reči več ko domišljija, ve pa jo lahko ocenite tako) — da uspevajo cvetlice ugodno le na vrtu človeka, ki jih ljubi. Ve bi rade, da je to istina. Če bi vam bilo mogoče doseči, da vam razcvetó pod ljubečim pogledom vaše rože v živejših barvah, bi zrle v tem veselo čarodejstvo; in še boljé, če bi vaš pogled ne imel samo moči, da jih razveseljuje, ampak tudi goji; da ste zmožne, da z besedo odvrnete od njih snet in gosenice in jim priključete roso v suši ter južni veter v dobri slane, rekoč: Pridi, vetriček, in prevej moj vrt, da se razpršé njegove dišave! V tem bi zrle nekaj velikega. Ali ne verjamate, da storite lahko več ko to (in koliko več!) za daleko krasnejše cvetlice — za cvetlice, ki vas bodo blagoslavliale za vaš blagoslov in ljubile za vašo ljubezen, za cvetlice, katere mislijo kakor ve, in čutijo kakor ve. Ako jih enkrat rešite, so otete za vedno. Ali

je v tem mala moč? Daleč med močvirji in skalami, daleč v temi strašnih ulic leže te slabotne cvetke, z raztrganimi listi in polomljenimi stebli. Se nočete prikloniti do njih, jih presaditi v svoje urejene dehteče grede in jih obvarovati pred vse prešinjajočo silno sapo? Naj sledi jutru jutro samo za vas, ne za nje? In naj vstaja zora, da zre neskončne blazne plese smrti, in ne, da bi dahnila preko kipečih gred divjih vijolic, kovačnika in rož ter vas klicala pod oknom z imenom Dantejeve velike Matilde?

Pridi, Matilda, na jutranji vrt!
Odlétel že črni netopir je: noč;
kovačnikov vonj pod zarjo puhti
in rože bedé, muškat dihajoč.

Nočete stopiti med nje, med te sladke, žive stvari, ki se njihov mladi pogum dviguje, kakor je vzniknil iz zemlje z jasno barvo neba na sebi, v močnem okroglem stebli, in ki se njih čistost, osnažena prahu, odpira brst za brstom v cvet obljube — obračujoč se za vami in za vas: Ostrožnik posluša — slišim, slišim! In lilija šepeče — čakam!

V navedeni kitici sem zamenjal dve vrsti, toda namenoma! Evo vam pravih!

Pridi, Matilda, na jutranji vrt!
Odlétel že siv netopir je: noč;
pridi, Matilda, na jutranji vrt,
pri vratih stojim, na te čakajoč.¹⁾

Kdo stoji pri vratih tega slajšega vrta sam ter čaka na vas? Ali niste nikoli slišale o ženi, z imenom Magdalena, ne Matilda, ki je šla o zori na vrt ter našla nekoga, čakajočega pri vratih, in mislila, da je to vrtnar? Ali ga niste iskale mnogokrat — iskale ga zastonj vso noč — iskale ga zastonj ob vratih starega vrta, kjer grozi ognjeni meč? — Tam ga ni več; toda ob vratih tega vrta čaka vedno; čaka, da se oprime vaše roke, pripravljen pregledati z vami sadje v dolini in pogledati, ali cvete trta in brsti granatovec. Tam zagledate z njim nežne trtine vitice, ki jih navija Njegova reka — klici granatovca zapazite tem, kamor je On položil njegovo krvavo seme; in še več: zbere krilatih stražnikov, odganjajočih s krili gladne ptice z gred, ki jih je On zasejal, in pozivajočih se med bujnimi trtami: Polovice nam lisice, lisičice, ki obirajo naše trte, ker rodé presladko grozdje!²⁾ O ve kraljice, ve kraljice! Ali naj imajo v hribih in gozdovih te vaše zemlje lisice svoje brloge in ptice neba svoja gnezda? Ali naj v mestih kleherni kamen kriči nad vami, da je edini zglavnik, na katerega more Sin Človekov položiti svojo glavo? —

1) Alfred Tennyson, slaven angleški pesnik (1809-1892.) Op. prired.

2) Pesem Salamonova. Op. prired.

DR. ANTON BREZNIKOVA SLOVENSKA SLOVNICA ZA SREDNJE ŠOLE.

Ocenil Dr. Jos. Tomišek.

Slovenski slovnici usoda ni mila; nujno bi rabili znanstvene knjige, zbornika slovniškega gradiva, kakor ga imajo Hrvatje v svojem Maretiču, a nade se nočejo izpolniti. In kako blizu smo že bili izpolnitve! Genialni V. Oblak je že stavil dragocene temelje in je organizoval pravo prepoznavo našega jezika; le malo let časa je še potreboval in imeli bi slovnico, kakor le malokateri narod, pa kruta smrt je ugrabila Oblaka baš v sredi njegovega delovanja. Njegov naslednik, K. Štrekelj, sicer ni imel Oblakove velikopoteznosti, a važno je bilo njegovo delo v malem; zbiral je snov kakor mravlja, mislil je tudi na izdajo celotne slovnice, a delo se je zavleklo, ker se je učenjak izgubljal v podrobnostih in se je krčevito boril za vsako svojo trditev, ako se je je kdo dotaknil. Tako je Štrekelj porazgubil svoje moči z neplodnimi malenkostmi, žrtvoval jim je svoje zdravje in — mislim — tudi svojo duševno zadovoljnost ter znanstveno zadoščenje. Zagrizel se je, žal, v pravopisne netočnosti, ki so ga očitno razburjale. Preden se jih je rešil, ga je dohitela bela žena. Njegova znanstvena slovnica slovenskega jezika, ki jo je pripravljala, je ostala nedovršena in neobjavljena. — Tretji odlični slovenist, starina o. Stanislav Škrabec, se je sicer tudi lotil spisovanja slovenske slovnice in je dovršil prva poglavja, a je svoje sile še bolj kakor Štrekelj posvetil pravopisnim, celo črkopisnim razmotrivanjem. Brusil je jezikovne kamenčke, tudi bisere, a do zgradb ni mogel priti. Lani je začel izdajati svoje jezikoslovne spise — na celotno slovnico pač ne misli več.

Tako so vsi trije poklicani slovničarji prenehali pred koncem. Nadejali smo se in se še nadejamo, da bo kdo izmed mlajših vsaj to izdal, kar so oni v trudapolnih letih dognali na polju slovenske slovnice; saj nam — to se razume — ne manjka številnega filološkega naraščaja. Govorilo se je, da bo ta in ta objavil literarno zapuščino omenjenih slovničarjev; morda se objava pripravlja, a je ovirana zaradi sedanjih težavnih razmer. Doživeli pa smo leta 1916. dva vidna uspeha: prvi zvezek zbranih spisov očeta Stanislava Škrabca, ki smo ga ocenili na drugem mestu, in Dr. Antona Breznika »Slovensko slovnico za srednje šole«.

Škoda, da je Dr. Breznik zastavil svoje sile tam, kjer njegova pomoč ni bila tako nujna. Za srednje šole smo vsaj imeli svojo slovnico, naj bo že taka ali taka; poučevalo se je z njeno pomočjo ali vsaj ob njej. Z n a n-

^{*)} Dr. Anton Breznik, Slovenska slovnica za srednje šole. Celovec, 1916. Družba sv. Mohorja 273 strani. Cena 3 K 60 v.

s t v e n e slovnice, take, ki bi zbrala ves trud, kar se ga je tekom zadnjih desetletij zastavilo za slovensko slovnico, take silno potrebuje vsakdo, kdor se peča z našim jezikom in z njega poukom. Po dotedanjih svojih študijah se je zdel Dr. Breznik poklican v to. On ima čas, priliko, študije in talent; niti bi ne bilo treba knjige s popolnim sestavnim ustrojem, pravcate slovnice, zadostoval bi zbornik, ki bi nam nudil posnetek iz raztresenih prispevkov naših slovničarjev. Vsak delavec na tem polju ve, kako težko je pri nas trajno slediti jezikoslovnim razmotrivanjem in jih imeti v pregledu, težko zato, ker nimamo literarnega mesta, kjer bi bili taki prispevki zbrani, ampak je treba nagromaditi vse naše časopise, izvestja in še druge časovne in enkratne objave. Kajti spisi jezikoslovne vsebine se sprejemajo povsod. — Velika bi bila splošna zasluga Dr. Breznika in nam velika usluga, tem večja, čim manjši bi bil njegov namen poučevati in čim večji, nam nuditi priliko, da se sami učimo. Dr. Breznik pa je v svoji gorečnosti hotel nuditi preveč; podariti nam je hotel znanstveno in šolsko slovnico, pravzaprav ne slovnico, ampak jezikovni učbenik, — uspeh pa je, kakor pri nejasnem cilju obično, ostal ta, da nudi na vsako izmed združenih strani premalo. V bistvu knjige, kakor je pričujoča, se sama ob sebi razvija posledica, da je posebno prikrajšana učna svrha. Kot učna šolska knjiga je Dr. Breznikova slovnica v svojih glavnih delih tudi za višje razrede v srednjih šolah neprikladna, namreč v tistih glavnih delih, ki tvorijo temelj njene zasnove. Porabni pa so v šolske svrhe ostali deli, ki so kolikortoliko posneti po Janežič-Sketovi slovnici.

Dr. Breznik je namreč knjigo spisal iz treh sestavin. Na obči podstavi Janežičeve slovnice je uzakonil podrobnosti iz jezikoslovnih raziskavanj Škrabčevih in Štrekljevih, a vse dejal v obsežen okvir svojih lastnih glasoslovnih, naglasnih in stilističnih študij. Baš temu okviru pa je prisodil tako veljavo, da pod njim vse drugo gine v ozadje. Pred vsem pa je ta okvir bil sicer res zanimiv (v mislih imam tozadevne razprave, ki jih je bil Dr. Breznik prej objavil), a obsegal je teoretična razmotrivanja, mikavna za fonologa, pa neporabna za praktičen šolski pouk o jeziku. Osobito nikakor ne gre, da bi dajali pojavom, ki smo jih dognali ali konstatovali za kako dobo ali za kako narečje, ali jih morda dosegli le s kombinacijo, veljavo zakonitosti za ves jezik, celo proti že dovršenim drugačnim dejstvom. Šola filologov se pač bavi s takimi problemi, jezikovna in slovstvena učna šola pa ne. Za filologa pa slovnica nudi zopet premalo; njegovim svrham so v kvar praktični oziri pri zasnovi tudi teoretičnih oddelkov.

Hudo nam je, da moramo o zanimivi knjigi, ki je pač nekoliko prehitro zagledala svet, ob njenem rojstvu izreči to sodbo. Toda izreči jo moramo v interesu šole, mladine in slovenskega pouka. Nepozvani so mi

to sodbo izrekli trije zastopniki stanov, ki jim je na tem, da bi imeli v rokah porabno in zanesljivo slovnico. Ugleden profesor, sicer nefilolog, a poučujoč tudi jezike in dober stilist, je priznal: »Knjiga je zelo zanimiva; vsega pa nisem razumel, za šolo ni«. Plodovit bogoslovni pisatelj in takisto ljudskošolski učitelj sta izjavila: »Za učence knjiga ni!« — In ta sodba stoji in bo stala. Kder je ali bo izrekel drugačno, ta ali ni šolnik ali ne sodi kot šolnik, ali pa sodi učence, kakršnih nimamo in jih v navadnih razmerah ne bomo imeli. — Tvoril pa knjiga lep napredek v slovenskem slovníčarstvu in s tega stališča smo je veseli.

II.

Ko bi hoteli o vsakem poglavju knjige izreči svoje mnenje, bi bilo treba spisati knjigo. S tem pa seveda nočem reči, da bi samo grajali. Ne! Zastopali bi le svoje stališče ali gladili ali pomagali pri skupnem raziskovanju. Kakor pa je položaj, zadostuje, da se tu in tam dotaknemo le točk, kjer ima šolnik kaj pripomniti.

Popolnoma nove točke v knjigi so n. pr. pomenoslovje § 329, O rabi jezika § 341, Besedni red v govoru § 397. Ker se o teh predmetih more govoriti itak le v višjih razredih, ako se snov ne obravnava praktično pri štivju, in se učitelj, če se poda na to polje, pač ne bo držal podatkov le pričujoče knjige, zato zadostuje, ako naglašamo, da so zgledi, navedeni v teh poglavjih, dobro pogojeni, dasi so včasih navidezno nalašč izbrani bolj odročni. Seznamek tujk in naslonjenk, kakor ga imajo novejšje izdaje Sketove slovnice, je zelo ustrezal svojim svrhnam. — S teoretičnimi izvajanjji morda ne bomo povsod zadovoljni; saj se tudi tičejo snovi, ki je kaj prhka. O »prvotnih« indoevropskih glasovih na pr. bi bilo boljše ne govoriti, oziroma pustiti učitelju na prosto voljo, če hoče kaj takega v šoli jemati. (§ 335.) Resnične trditve se ne smejo pretiravati; »živali je zaznamoval Slovenec večinoma po glasu«, pravi Breznik § 336. »Večinoma« ni res, precejkrat pač; treba je le pogledati v knjigo živalstva. — Potrebno pa bi bilo kje povedati, da premmogim besedam ne vemo natančno pravega izvora.

Poglavja »O rabi jezika« manjka zadnje oglaje. Preveč besed, premalo preglednosti; nekaj krivde pride tudi na račun nepreglednega tiska. — »*virpus*« je Breznik prevedel s »podobo«, figura pa je pustil v tuji obliki. Za metonimijo se rabi »zamenjava«; a tudi metafora (»prenos«) je zamenjava!

»Besedni red v govoru«, § 397, se da težko okleniti v točna pravila. Naučimo se ga iz rabe in odvisen je od vsakokratnega namena stavka. Ker pa se je Dr. Breznik osebno pečal s snovjo, ji je odmeril v slovnici več prostora, nego je potrebno. Le glede reda p o s a m e z n i h

besed se je mogoče ravnati po stalnem načelu. Dobrodošlo bi bilo tudi zanesljivo pravilo o umeščanju naslonic; kaj nam koristijo nakopičeni zgledi na strani 624 č.!

Z g l e d e j e m l j e Dr. Breznik iz kroga novejših pisateljev, med nekaterimi ima, česar mu ne zamerimo, očitno svoje ljubljence. Najbrž je hotel tudi v tem oziru knjigo posvečiti. Namen je dober in se je v pre mnogih slučajih tudi posrečil; a prav tako res je, da je bila Janežičeva slovnica ravno glede zgledov izborna (Sket je marsikaj pokvaril) in da pri zgledih ni odločilna modernost, ampak značilnost in nekaka domačnost, ki gre v uho in podpira zapamtenje. V tem oziru je mnogo takih novih zgledov slabših. Na noben način pa bi v knjigo ne smeli pripuščati takih banalnosti, kakor sta primera v § 348: »X in Y sta bila imenovana učiteljema«. »X, Y in Z so bili imenovani učitelji.«^o) — Tudi takih piškavih stavkov, kakor je porabljen v § 394, za razčlenbo (»Pridni kmet seje žito spomladi na rodovitnem polju«) bi resna knjiga ne smela zagrešiti. Ali smešen zgled za zvalnik § 346: »Škrjanec, poj!«^o) Dr. Breznik, ki je drugod tako skrbno zbiral primerne stavke, bi tudi tu mogel pogoditi kaj boljšega.

S k l a d n j a. Uvodni pojmi so na preveč umetničen način razviti. Definicija stavka nas v zvezi, kjer se nahaja, sili k vprašanju, kaj je s stavki, ki — nimajo določenega glagola. Stroga ločitev osebka in osebkeve besede ni izvedljiva; imela bi le tedaj pomen, ko bi glagolske oblike, kakor jih na pr. navajamo po vrsti v vzorcih za sprego, ali kakor jih čitamo naštete v slovarju, smatrali za stavkove dele; te glagolske oblike so brez osebkeve besede, vsak resnično v govoru rabljeni glagol pa ima vedno in vselej tudi svojo osebko v besedo (v mislih ali v ustih), ima jo brezpogojno. Čisto napačna je trditev naše knjige, da glagolova oseba še navadno rabi pojasnila in da je to pojasnilo baš osebka beseda. Tu ni govora o kakem pojasniliu, ampak osebek se izrečno navaja; ta navedba pa učinkuje, ako se je enkrat storila, v nekaterih jezikih, na pr. ravno v slovenščini, še dalje, učinkuje brez ponovitve in tudi brez nadomestil, to je brez osebnih zaimkov. O b s t o j i p a o n a, brž ko je stavek izrečen in njegov subjekt umišljen, v e d n o i n n e p r e s t a n o; le takozvani »brezosebki stavki« so navidezna izjema.

* Mimogrede naj pripomnim, da hoče dr. Breznik tukaj nasilnim potem uvesti orodnik dvojine in množine. Po njegovem bi se moralo pisati: Imenovan sem bil učiteljem; Imenovana sva bila učiteljema; Imenovani so bili učitelji.* — Strogo slovnisko je to prava praksa se temu ne bo uklonila; besedo „učitelji“ bo kvečjemu smatrala za imenovalnik množine. Sicer pa bo najbrž vsakdo pisal za vse tri slučaje: „učiteljem.“ In ne po krivici; kajti v tem slučaju je dobila ednina generelno veljavo za vsa števila; na število kot tako se sploh ne misli!

** Razlaga zvalnika kot osebka beseda ne velja. Zvalnike je treba razlagati psihološko; z mehanično subjektovo besedo jim ne pridemo do konca. Primeri dr. Karl Tumlirz, „Oesterreichische Zeitschrift für Lehrerbildung.“ 1916, str. 210.

Prvo poglavje v knjigi, obsežno o glasoslovju §§ 1—74, je velezaslužno delo, krepak korak proti znanstveni slovnici, in izvzemši prve 4 nevažne točke, za vsakega filologa poučno gradivo, za srednjo šolo pa, kakor smo že omenili, ni. Razvrščenje v razno barvane istovrstne glasnike je delo za narečjeslovca, ne pride nam pa na um, da bi mladino učili za praktično rabo, to je za izreko v našem govoru, vseh tistih glasovnih posebnosti, ki niso splošne in ne bodo splošne. Isto velja za naglase. Take podrobnosti in posebnosti se nahajajo kot pojavi v narečjih, za zakonitenje pa niso in posplošenje bi bilo napačno, mestoma tudi zato izgrešeno, ker nimajo vsi filološki sklepi evidentnosti resnice.

Izmed posameznosti tega poglavja omenjam sledeče: Nekdaj smo se (napačno!) učili, da slovenščina ne trpi dvoglasnikov. Dr. Breznik pa jih je v § 24. zbral veliko število, dolgih in kratkih; po njegovem imamo v besedah: *z d a j, p r a v, p r e c e j, p o k o j, v a r u j, n a j, g l a v* itd. dvoglasnike. V tem oziru je šel Dr. Breznik pač predaleč: ne bom naglašal, da je za naš jezik in za njegova pravila vseeno, smatram li take skupine glasnikov za dvoglasnike ali ne, gotovo pa je tole: V tem ko Breznik trdi, da se dvoglasniške besede »prav« »nov«, izgovarjajo kot *praw, now*, v tem hipu ni več dvoglasnika. V vsakem oziru napačno pa je, v besedah kakor *n e o b d e l a n, p o i s k a t i, v p o s t a v l j a t i* dvoglasnike. Oba glasova sta tu razločno oddvojena. Ne oporekam pa, da so i v našem jeziku dvoglasniki mogoči.

Pravila o izreki v so preveč statistična; vse podrobnosti tudi niso resnične; skoraj posplošena izreka *w* ne velja. Izmed podrobnosti povdarimo, da ni *prav*, če dr. Breznik zahteva, naj se vedno piše *v g n a t i*, kajti *v g n a t i* je *hineintreiben*, *u g n a t i* zu Paaren *treiben*.

34. Če dr. Breznik pravi, da se v tujkah zobetvorni *r* piše *z e r* (German, Bernard itd.), potem bi ne smel pisati *filistrski, ministrstvo*, ampak *filisterski, ministerstvo* itd.

43. Levčeve oblike *b r a v e c* itd. so zdaj malodane opuščene; tudi dr. Breznik jih je opustil, s Štrekljevimi koncesijami. Naštevaje posameznih besed pa bi le tedaj zaleglo, ko bi mogli vse slučaje naštet. Glede izreke se jaz držim kakor pred 12timi leti edinega uporabnega pravila: »Govori, kakor pišeš!»

§ 63. Prilikovanju (analogiji) v izreki se pripisuje preveč vpliva. Saj vendar ni res, da bi se naj govorilo, kakor trdi dr. Breznik, *g o s p o e t v o, g Ź a b i* (to je: *g o s p o d s t v o, k Ź a b i* itd.!).

§ 64, 11. Glede rabe velikih začetnic, posebno pri lastnih imenih, je ostal dr. Breznik pri pravilih Levčevega Pravopisa. Nadaljevala se bo torej zmešnjava in moralo bo se še enkrat pisati, kar sem pisal jaz o tem preklicanem poglavju (»Antibarbarus«, 1910, stran 32. itd.). Vsak hip se pokaže nevzdržljivost pravila, da se občni samostalnik lasnetga

imena naj piše samo tedaj z veliko začetnico, kadar se tisto ime tudi s a m o z a s e rabi kot lastno ime. Jaz sem v svoji tozadevni razpravi navajal dovolj primerov, ki pobijajo to pravilo. Zdaj je dr. Breznik med zgledi v svoje svrhe navedel tudi Malo Nedeljo; saj mu pač ni znano, da se v onem kraju Nedelja sama n e rabi kot lastno ime, da je torej to besedo pisal proti svojemu pravilu, a p o m o j e m prav, z veliko začetnico. Naj se gospodje upirajo, kakor hočejo, red bo nastal in bo z eno potezo dosegljiv le tedaj, kadar bomo pisali po mojem predlogu brezizjemno z veliko vse nominalne dele lastnega imena; torej Novo Mesto, Gorunji Grad, Višnja Gora, Slovenska Bistrica, Zidani Most, Kobilina Glava (neka gora), Srednja Vas, Stari Trg itd.

§§ 76, 77. Pravila o r a z z l o g o v a n j u niso praktična in ne dosledna. O tej točki bom, če Bog da, še spregovoril načelno besedo.

§ 98. Običajna in pravilnejša oblika se glasi g e n e t i v, n e g e n i t i v.

Ako sta z v a l n i k in i m e n o v a l n i k enaka, se zvalnik glasovno ne izgovarja nič drugače kakor imenovalnik.

§ 101. Pri a - s k l a n j i je dr. Breznik uvedel kar 4 vzorce: l i p a, g o r a, g u b a, t e m a, kakor bi vsebovali kake razlike. Le različen naglas je tem vzorcem prisodil dr. Breznik, pa tudi le on. Naglas ni enoten, ni stalen, ni navezan na te vzorce, razdelitev sklanje s tega stališča je izumetničena. Dr. Breznik je sploh prijatelj vzorcev; za o / sklanjo jih je vpostavil 6.

§ 121. Odveč je bilo, oblike b r e n c e l j n a, k r e m p e l j n a, t e m p e l j n a, b u t e l j n a, ki smo jih iz pismenega jezika bili že odstranili, nanovo uvesti. Naj se rabišo v nekih narečjih, barbarizmi so le! Podobno velja za oblike Jankota, Markota, Jenkota.

§ 123. Da je »narobe« ohranil staro mestnikovo končnico e, ni kar tako jasno in verjetno.

§ 128. Oblika s t a r š i je že dodobra udomačena; ne vem, zakaj dr. Breznik zdaj zahteva s t a r i š i.

§ 138. Umestno bi bilo pripomniti, da so mnoge besede vzorca g o s prešle v vzorec n i t.

§ 147. Zdi se, da pisatelj besedo d a n smatra za n - d e b l o.

§ 154. Pri d o l o č n i h p r i d e v n i š k i h o b l i k a h so pozabljeni vrstilni števniki. Besedi d r u g i in d r u g s t a po pomenu različni.

§ 155. S v o j i l n i p r i d e v n i k i n a - j se ne čutijo več kot taki.

§ 157. Razvoj k o n č n i c e - e g a v - i g a: d o b r e g a — d o b r i g a, se morda ne razlaga po organsko zgodovinskem potu, kakor ga prikazuje dr. Breznik, ampak obe moreta biti zapisek enega in istega polglasnika, ki se je naposled izgubil.

§ 167. V pisavi je oblika v e č j i, v e č j a (n e v e č i) malodane popolnoma prodrla; zato se ne priporoča, jo izpodrivati.

Stopnjevanje. Nič ne izvemo, kateri pridevniki se sploh ne stopnjujejo; tudi ni poudarjena razlika med pravim in opisanim stopnjevanjem. § 174. Netočna je trditev: »Pridevniki, ki nimajo katere izmed naštetih stopenj, so nepopolni«. Potemtakem bi bili na pr. pridevniki srebrn, pšeničen, itd. nepopolni! § 170: Členica kot se ne rabi za primerjanje! Zgled: »Hujša je žeja kot glad«, je zato neprimeren. Glej § 386.

§ 181. »Osebnizaimki se rabijo v slovenščini le tedaj, kadar imajo poudarek«. Tu je pisatelj pozabil povedati, v katerem sklonu; zato je pravilo napačno.

§ 210. »Ločilne števnike rabimo, kadar poudarjamo različnost pri kaki živi stvari«. Ne! Kriva je omejitev na eno živo stvar. Nanašanje le na žive stvari pa je dr. Breznik sam proti sebi preklical z zgledi v nastopni vrsti: »Sedmertrak«, peteravina.

§ 215. Razdelitev glagola, osobito povratnih, je netočna, kakor je bila pri Janežič-Sketu. Nanašam se na svojo Latinsko slovnico, kjer je tudi za slovenščino povedano najpotrebnejše.

§ 216. Dovršne glagole bi bilo boljše razdeliti v inhoativne in finitivne, nego v večdobne, ker je Breznik prisiljen poudarjati, kaj se je zgodilo po učinkovanju glagola, ne pa kaj se je godilo med učinkovanjem. — § 219. Tu se trdi, da pravi sedanjik izražajo le nedovršni glagoli. To je teorija! V praksi moremo rabiti vsak glagol tudi za sedanjik.

§ 221. Tvoritev glagolskih oblik. Odstavek ni prav pregleden. Nejasno ostane medsebojno razmerje glagolskih debel. Tvorbe iz sedanjikovega debela so že v § 223. razvite, a šele v nastopni § 224. so navedene oblike, ki jim je sedanjikovo deblo podstava.

§ 252. Glagoli 4. vrste so v tri skupine razblinjeni, po vzorcih misliti, moliti, poditi; te skupine so umetno narejene in so v praksi že zato neizvedljive, ker v splošnem pismenem jeziku naglašanje braniti, cepiti, valiti, kupiti, ljubiti, mlatiti ne bo prodrlo. — Podobno razlikovanje več skupin je tudi pri drugih vrstah uvedeno.

V zvezi z oblikoslovjem so uvrščena tudi pravila glede rabe glagola. Ta oddelek je bil doslej v slovnici dodeljen skladnji. Oboja razdelitev ima nekaj zase. K temu oddelku opomnim le glede rabe dovršnih in nedovršnih glagolov, da so ona pri nekaterih časih (sedanjik in predpretekli čas) in oblikah (namenilnik, glagolnik) ne sme omejevatil le na dovršne ali na nedovršne glagole.

Pri debloslovju § 308. se gleda mnogo na etimologijo; to daje odstavku zanimivost. Premalo pa izvemo o glasovnih izpremembah in o deblih, ki so podstava tovrbam. K str. 182.: Prvotno je res, da se obrazilo -ca pritika i- deblom, -ica pa a- deblom; a v praksi prodira zaradi lažje izreke obrazilo-ica. Zato ne bomo, dasi dr. Breznik to za-

hiteva, pisali mišca, lučca, pečca, ampak kakor doslej: mišica, lučica, pečica. Na podoben način sta pomešani pridevniški obrazili -j, -ja, -je in -ji, -ja, -je. Slovenj Gradec se niše in — bi rekel, — se sme pisati tudi: Slovenji Gradec.

Pri svojilnih pridevnikih gre dr. Breznik z nekaterimi trditvami predaleč. Zavržen »prstan Evropini« je samo zaradi končnega -i napačen, drugače pa pravilen, osobito če se tu misli, kakor poudarja Breznik, na posebljeno Evropo. — Str. 185.: Po nemškem so prikrojene oblike, ki jih priporoča dr. Breznik: vreteno od kolovrata, olupk od jabolka, pokrov za nakad.

§ 319. Zavozil je avtor z zahtevo, naj se namesto tvorb »ponarejevalec denarja«, »ustanovitelj mesta« itd., ki jih smatra za napačne, piše in govori: »tisti, ki je mesto ustanovil«, »tisti, ki denar ponareja«. Kam bi prišli v vsakdanji jezikovni potrebi, ko bi se ravnali po tem načelu! Saj vendar ne bomo jezika nazaj razvijali.

Neko splošno posebnost Breznikove slovnice še tu zabeležimo. On priporoča na raznih mestih po dvoje oblik na izbiro, včasih tudi izmed obeh eno bolj priporoča. Ta pripustljivost se nam zdi povsem pravilna, dokler so pripuščene oblike res enakoveljavne, ne pa, če obstoji med njimi razlika. Pri sestavljenkah z -iz in -z je dr. Breznik napačno izednačil na pr. z brusiti in izbrusiti, zdreti in izdreti, spečati in izpečati (Saj vendar ločimo: Blago se izpeča, dekle se je spečalo itd.). Med sestavljenkami s pre- in pro- obstoji navadno bistvena razlika; niso se med seboj nadomeščale, kakor je sklepati iz Breznikovih besed, ampak razločile, diferencirale: predirati — prodirati, prepasti — propasti, pregnati — prognati so bistveno različnega pomena, da o besedah prepoved — propoved, prepis — propis, prehod — prohod niti ne govorim. Tudi med preklet in proklet delamo točno razliko.

Tvoritev tujih lastnih imen je vendar v zadostni meri postavljena na stališče, ki sem ga zastopal in priporočal (glej »Antibarbarus«, str. 47 itd.), stališče, ki tudi v praksi predira bolj in bolj, še preko koncesije, ki jo je dr. Breznik pripustil mojim predlogom. To načelo bodi pozdravljeno, ne zato, ker je moje (v stiski bi kakor jaz vsakdo došel do njega), ampak zato, ker je naravno. Zdaj bo vendar mogoče, tudi latinska in grška imena imenovati s pravim imenom. Upajmo, da bo izginila zmeda, ki je nastala, ker se je n. pr. Perikles pri nas imenoval Perikel ali Periklej, ker je Pelopidas postal Pelopida, Lahes Lahet, Kato Katon, Delos Del, Alkinoos Alkinoj in so naši dijaki mislili, da je kraljica bogov Junona, bog vojske Mart in je zanje bil lepí Paris poimabljeni Parid, Patroklos je postal Patrokel, Ajas Ajant itd.

Stihotvorstvo. Vobče se drži knjiga skromnih podatkov, ki jih je imela že Sketova slovnica. To je prav. Ne skladamo pa se s tem, da se je vzela za podlago stihovne mere dolžina zlogov. Nadalje: § 5. Verzi, ki se tu smatrajo za trohejsko-daktilske, so čisto daktilski. V Jenkovi pesmi

»Srce trepeče
od hrepenenja...«

so tudi tako natisnjeni, v Cegnarjevi sta 2 taka verza, s stalno diarezo, združena v enega. Verza

»Prišla bo zima, prišla bo smrt«
trnje mi bode jamo skopalo«.

bi mogli natisniti v tej obliki:

»Prišla bo zima,
prišla bo smrt,
trnje mi bode
jamo skopalo«.

§ 10. Čudimo se, da navaja dr. Breznik, ki sicer tako pazi na vse glasovne finoče, kot čiste rime sledeče: mlat:klad, mraz:nas, okrog:jok, plot:rod. — Tako kosmatih ušes kljub vojski vendar nimamo!

Maribor, 30. marca 1917.



Poročnik Drago Hudè, c. kr. okrožni šolski nadzornik v Užicu.

ŠOLSTVO V SERBIJI PRED SVETOVNO VOJNO IN PO AVSTRIJSKO-OGRSKEM ZASEDENJU.

(Dalje)

V letu 1904/05. je bilo učiteljev i učiteljic:

	v vaški šoli	o/o	v deklif. šoli	o/o	v mestn. šolah	o/o	v vaških šolah	o/o	vsega	o/o
učitelji	1383	60·50	2	0·09	304	13·30	1081	47·29	1385	60·59
učiteljice	558	24·41	343	15·—	300	13·12	601	26·29	901	39·41
Skupno	1941	84·91	345	15·09	604	26·42	1682	73·58	2286	100·—

Ako primerjamo število učiteljstva s številom šol, vidimo, da je prišlo povprečno na eno osnovno šolo :

deško	1'82 uč. moči
dekliško	2'01 " "
mestno	3'51 " "
vaško	1'59 " "

Splošno . . . 1'85 uč. moči

V primeru s prebivalstvom je prišla ena učiteljska moč :

v mestu	na 575 prebivalcev
po deželi	" 1392 "

Splošno na 1176 prebivalcev

Ako preiskujemo predizobrazbo učiteljstva, najdemo sledeče rezultate :

Dovršili so :	učitelji	%	učiteljice	%	skupno	%
univerzo	2	0·14	2	0·22	4	0·17
nekaj univerze	9	0·65	2	0·22	11	0·48
kmetijsko šolo (višjo)	4	0·29	—	—	4	0·17
učiteljske	1081	78·05	84	9·32	1165	50·96
nekaj učiteljske	26	1·88	1	0·12	27	1·18
bogoslovje	205	14·80	—	—	205	8·97
nekaj bogoslovja	8	0·58	—	—	8	0·35
višjo gimnazijo	23	1·66	15	1·66	38	1·66
nekaj viš. gimnasije	3	0·22	2	0·22	5	0·22
nižjo gimnazijo	22	1·59	16	1·78	38	1·66
realno	2	0·14	—	—	5	0·09
višjo dekliško šolo	—	—	769	85·35	769	33·64
nekaj viš. dekl. šole	—	—	19	1·11	10	0·45
	1385		901		2286	

Po uspehih v šolah, je bilo učiteljstvo tako-le klasificirano od nadzornikov :

	učitelji	%	učiteljice	%	skupaj	%
odličen uspeh	644	50·30	417	48·77	1061	49·74
povoljen "	611	47·82	430	50·29	1071	48·81
nepovoljen uspeh	23	1·79	9	0·94	3	1·45
vsega :	1278		855		2135	

Plače učiteljstva.

Po členu 33. zakona o narodnem šolstvu so imeli učitelji in učiteljice ljudskih šol po šest periodskih „povišnic“ v plači. Prvi dve povišnici trajata 5 let, ostale pa po štiri leta.

Početna plača je bila učitelju in učiteljici na leto po 800 dinarov. Prva povišnica stalnemu učitelju je bila 250 dinara, druga 300 dinara, tretja 350 dinara, četrta 400 dinara, peta in šesta pa po 450 dinara letno. V začetku 27. službenega leta je dobival učitelj 3000 dinara plače.

Stalni učiteljici sta znosili prvi dve povišnici letno po 250 dinara, nadalje tri po 300 dinara, a šesta 350 dinara. V začetku 27. službenega leta je imela učiteljica letno plačo od 2550 dinara.

Po 32letnem službovanju je učiteljstvo — učitelji kakor tudi učiteljice — lahko zaprosilo za pokoj s celo plačo. Oni pa, ki so mogli še po tej dobi učiti dalje, so dobivali letno še eno povišnico v znesku od 300 dinara, ali samo, dokler so bili v zlužbi.

Leto pa, v katerem je dobil nastavnik — učitelj ali učiteljica — nepovoljno oceno, se ni štelo v povišnico.

Interesantno je, ako pogledamo, kakšno plačo je potegovalo učiteljstvo v letu 1904/05.

Da vidimo, v kakšni starosti je bilo učiteljstvo, pogledjmo to - le tabelo:

V starosti od — do	učitelji	v ‰	učiteljice	v ‰	skupaj	v ‰
20. let	44	3·18	32	3·55	76	3·32
21.—25. leta	241	17·41	234	25·97	475	20·78
26.—30. „	243	17·55	322	35·74	565	24·72
31.—35. „	355	25·63	194	21·53	549	24·02
36.—40. „	273	19·71	80	8·88	353	15·44
41.—45. „	86	6·21	24	2·67	110	4·81
46.—50. „	92	6·64	11	1·22	103	4·51
51.—55. „	33	2·38	3	0·33	36	1·57
56.—60. „	15	1·08	1	0·11	16	0·70
čez 60. leto	3	0·21	—	—	3	0·13
skupaj	1385		901		2286	

Največ učiteljev je bilo v starosti od 31.—35. leta, a največ učiteljic pa v starosti od 26.—30. leta.

Čez dobo, v kateri bi lahko prejeli že celo pokojnino, je služilo 28 učiteljev in 1 učiteljica; skupno torej 29. Največ učiteljev je bilo v dobi službovanja od 11—15 let, učiteljic pa v dobi od 6—10 let.

Omožene učiteljice so lahko tudi poučevale.

V letu 1904/05 je umrlo 21 učiteljev in 10 učiteljic, skupno 31.

c) Učenci.

Otroci so obiskovali šolo v starosti od 7. do 12. leta, prostovoljno tudi od 12. do 14. leta. V l. 1904/05 je bilo šoloobveznih otrok:

Učenci	v deški šoli	v dekliški šoli	skupno	v mestni šoli	po deželi	skupno
dečki	98'685	428	99'113	21'207	77'816	99'113
deklice	9'734	18'717	28'451	13'502	14'949	28'451
Skupno	108'419	19'145	127'564	34'799	92'745	127'564

Razredi niso bili prenapolnjeni, kakor n. pr. na Kranjskem. Na splošno po celi Srbiji je prišlo na enega učitelja 49 otrok.

II.

Ko je v jeseni l. 1915. zasedla Srbijo avstroogrška vojska, se je takoj proglasilo po celi deželi, da je življenska varnost prebivalcev zajamčena in da hoče vojaška uprava vladati pravično po srbskih zakonih, ali kjer ti niso pravilni, po avstroogrških.

Med drugimi naredbami, ki so se uvajale, oziroma obnavljale, prekinjene po zli moči vojne, je bila tudi ona, da se kjerkoli mogoče odprejo ljudske šole, da ne tavajo otroci brez posla okrog ter se ne pokvarjajo brez nadzorstva.

Glavna vojna gubernija je izdala glede šolstva odlok, ki pravi: Vojaška oblast polaga posebno skrb na šolstvo in pravo vzgojo mladeži. Radi tega se odreja, da smejo učiti po ljudskih (osnovnih) šolah samo naši vojaški učitelji ali učiteljske moči iz monarhije, da se enkrat za vselej mladež odtegne napačni vzgoji in škodljivemu vplivu srbskega učiteljstva. Etc.

Seveda nismo imeli v začetku takoj zadosti pedagoško izobraženih vojaških učiteljev, zato so marsikatero šole ostale zaprte, ali pa so nastopili kot učitelji inteligentnejši podčastniki. Obenem se je pa iskalo v zaledju po pravilih učiteljih slovanske narodnosti, ki so superarbitrirani, torej nesposobni za službo na fronti.

Prijavilo pa se je tudi mnogo učiteljic iz Hrvatske, Bosne in ogrskega Banata za službovanje v Srbiji in to posebno raditega, ker so nekoliko boljše plačane, posebno mlajše, kakor pa v domovini. Učiteljica dobi mesečne plače K 140.—, draginjsko doklado za čas vojske K 40.— in prsto stanovanje in razsvetljava.

Za učiteljstvo slovenske, češke in poljske narodnosti, ki so odločeni

za poučevanje v zasedeni Srbiji, je ustanovljen v Belem gradu učiteljski kurs, kjer se priuče jezika.

Zdaj je, upajmo, že toliko moči na razpolaganje, da menda ne bo v tem oziru pomanjkanja v novem šolskem letu, ki se je pričelo 1. septembra 1916.

Da se uredi po celi Srbiji šolstvo, je treba še obvladati marsikatero zapreko. Ko se je leta 1914, začela vojna, so se vse šole po celi Srbiji takoj zaprle ter se ni pričelo s poukom, dokler niso naše čete despele v deželo. Srbske trupe so porabile šolske stavbe za barmišnice, stanovanja in hleve. Ker je pozimi mrzlo, so vojaki klepi požgali, da jim ni bilo potreba iskati drv. Proti koncu zime niso prizanesli niti vratom niti okvirom v oknih. (Konec prih.)



IZ ŠOLSKEGA DELA.

I. Analiza šolskih spisovnic.

S tem pa, da opisuje otrok tuje dogodke, se mu je razbistrilo oko, da v svojih lastnih ne išče le dogodka samega, marveč tudi vzročnost, okoliščine, da vpleta vanj zaznave, ki se jih je pridobil na tujih predmetih. Dva tipična taka spisa — zlasti v stopnjevanju opazovanja — sta sledeča:

Bela podlasica

»Ali jo vidite?« zakliče Storjanšek in pokaže tja na grm, kjer je skakala podlasica.

»Letimo, letimo!« smo klicali, leteli proti grmu in si nabirali spotoma kamenja, da jo spodimo.

Kolšek požene proti nji kamen, podlasica pa je letela in se vila po grmovju. Vsa bela je bila, le na koncu repa črna. Pribežala je do kupa hmeljevine. Začeli smo tolči po hmeljevini ter jo izgnali. Ko je letela po snegu prek njive, se je komaj dobro ločila od snega. Tam na njivi pa nam je cvileč izginila v luknjo.

»Škoda, da je nismo dobili,« pravi Storjanšek. »Bele še nisem videl.«

»O, jaz pa pozimi že,« odvrnem jaz.

»Menda je zato po zimi bela, da se jo težje vidi,« je rekel Kolšek, »tako kakor planinski zajci.«

»Zdaj je pa še bolj škoda, da je nimamo ,bi videli, če dobi nazaj svojo barvo.« Tako smo se menili na poti v šolo.

Vodnjak.

Žagam pri vodnjaku vodo, nekaj je priteče, potem pa naj še tako žagam, vode ni več. Saj je vendar ni zmanjkalo, ko pa ni suše! Popustim vodnjak ter grem v hišo:

»Oče, voda nič več ne teče.«

»Zakaj si pa uchal žagati?«

»O, saj sem žagal, pa je menda vodnjak potrč.«

»Strl se že ni, mora biti kaj drugega.«

In šla sva gledat. Oče poizkušajo in rečejo: »V spodnji ventil je prišel pesek. — Poidi po klesče.« naroče meni. Šel sem in jih prinesel. Oče odvijajo vijake, odvzamejo škorenj in potegnejo ven bat. Vse polno je bilo na njem drobnega peska. Grem po krtačo in izmedem pesek. Oče so dali še na zgornji ventil usnje, vtakneva bat nazaj in privijeva škorenj.

Povlečem in spet je tekla voda.

V teh in podobnih zapiskih je vzročnost slučajnostna in seveda zelo dobrodošla. Nam pa je treba smotrene, da ne obličimo in tako ne nazadujemo. Ko sem pisal pred šestimi leti o Lichtenwallnerjevem »Prostem spisu«, sem zapisal tudi, da »nagibljem za svojo osebo bolj mnenju g. Schreinerja, da bi se zajemala snov iz realij in bi tudi ta v spretnih vodilnih rokah učiteljevih postala aktualna za učence in bi ne bila splešna reprodukcija.« To je še tudi danes moje prepričanje, kajti zavedam se, da otrok ne najde sam poti, in če jo najde slučajno, ne ve, kaj bi z njo, zato mu jo je treba odpreti!

Dajte otrokom za pouk v realijah opazovalno in preiskovalno delo, v katero se z veseljem vglobi, je tukaj prvo pravilo, iz katerega izvajajo za spisovni pouk, če so se navadili zapisovanja v dnevniko o tem, kar počno, drugo pravilo sami. To pa se glasi:

Uporabite opazovanja in preiskavanja za spise!

Ali da govorim iz lastnega dela.

Letošnji »Zvonček« prinaša spis »Z delom se učimo«. Ker smo govorili v šoli o hranitvi in ker se mi ne zdi odveč, če predro otroci na višji stopnji tudi v ljudski šoli nekoliko globlje v življenske tajnosti, smo se učili tudi pri nas z delom, kakor je navedeno tamkaj, kolikor pač to gre, in kolikor se mi zdi potrebno. V onem spisu je navedeno, naj se odgovarja po označenih tabelah. Kar je dobro tam, se vsled zahteve po koncentraciji v šoli lahko zboljša; in z zapisovanjem poizkusov so nastali spisi, spisovni pouk je imel dobiček od prirodoslovnega. Navajam le en primer.

Poizkus s krompirjem.

Prišedši v sredo iz šole si vzamem tri krompirje in jih olupim. Mati me vprašajo:

»Kaj pa delaš?«

»Boste že potem videli, kaj bom naredil.«

Olupljeni krompir nastržem, dam to v cunjico ter s prilivanjem vode precedim v kozarec.

»Zakaj ti bo to?« me spet vprašajo mati.

»Zato, da se bomo v šoli učili?«

»Kaj se boste učili?«

»To pa vam povem vse pozneje.« —

V četrtek se je v kozarcu, ki sem ga postavil na peč, nabrala temuorjava umazana voda. Previdno in počasi sem jo odlil in nalil na to, kar je ostalo na dnu, sveže. Tudi v peick in soboto sem napravil tako, mati pa so me vedno vpraševali, kaj bo iz tega. Smejal sem se in rekel, da v ponedeljek že vse izvedo. V nedeljo sem odlil zadnjo vodo, ostanek pa dal na peč, da se je posušilo. V ponedeljek zjutraj sem našel v kozarcu trdo belo, ki pa se je pod prsti zdrobilo v prah.

»Francelj, veš, čemu je to najbolj podobno?« pravijo mati, ki so tudi pregledovali ta prah.

»Čemu?«

Štirki, kakor jo kupim za perilo.«

Nič nisem rekel, vzel sem svoj prah ter odšel v šolo. Tam pa sem slišal, da so imeli mati prav. »Štirka« ali skrob je bil, kar smo dobili iz krompirja.

Povedal sem to tud materi in še ponovil, kako imeniten je skrob za našo prehranitev in da ni samo v krompirju, marveč v vseh rastlinah, ki imajo zelenje. Posebno dosti pa ga je v žitu in v močnatih jedeh ga največ uživamo.

»Kaj se vendar učite v šoli,« so rekli mati. Meni pa se je dobro zdelo.

Kakor ta spis o dobivanju in rabi skroba, so govorili še drugi o razvoju živalic iz našega »akvarija« (gl. »Pop.« 5. šte. 1916) in gesenic ter hub, ki smo jih našli ter opazovali; pot na Goro Oljko in takratno risanje so opisovali v vseh variacijah. O zgodovinski snovi pa bom še govoril s primeri.

Tako smo našli pot iz zagate, kajti z golo in edino produktivnostjo opisov dogodkov iz lastnega življenja bi preveč zašli vanjo, obtičali bi, nazadnje pa celo malodušno priznavali, da imajo prav celo oni nasprotniki prostega spisja, ki jim je vsaki prosti zapisek iz otroške roke docela brez vrednosti. A kdor bi mislil, da smo se zakopali posej v realistično učno snov, se zelo moti — za učno snov iz realij nam pri spisovnem pouku sploh ni bilo! Bilo nam je za spisje s svojim smotrom, snov iz realij pa nam je bilo vsebinsko sredstvo z isto pravico kakor so jo imeli tudi še posihmal dogodki iz življenja ali iz opazovanja. A pri teh so postali otroci izbircnejši, kar mi je pričalo, da se jim je okus zboljšal. Za kaj sem hotel to doseči, bom povedal pozneje. Omeniti moram še zgodovino.

Obravnavali smo vitežko dobo z mnogimi primeri, ki sem jih zajemal iz najraznovrstnejših del, in z mnogimi slikami. Snov jih je zanimala — katere otroške duše bi ne mikala romantika vitezov in gradov? — izbrali so si jo mnogi ter jo obdelovali za spisje. Predelali so jo v svoji notranjosti, da je tako postala njegova duševna last, brez vsakega spominskega »učenja«, in čutili so potrebo, da o njej pišejo. Najraznovrstnejši spisi so nastali o poviteženju, o turnirjih, o vitežkih lovih, o grajskih gospeh — skratka: otroška domišljija je delovala v vsej svoji bujnosti. Kako naivno, anahronistično shvatanje se je porodilo v teh glavicah, kojih oči še niso videle ne srednjeveškega gradu

in ne viteza, za to naj navedem le en primer 12 letnega dečka, ki je pogledal še malo po svetu izven svoje domače vasice; dovolj nam bodi le konec opravila, ko je postal dvorjanič vitez.

Ko mine maša, gresta pred oltar stari vitez in dvorjanič. Vse ljudstvo je zrlo tja gor. Le nekaj tujih vitezov je šlo zraven pred oltar.

Tam poklekne dvorjanič, stari vitez pa ga izprašuje itd. ...

Zdaj ga udari stari vitez trikrat na ramo in mladenič se dvigne kot vitez, ki je imel vse vitežke pravice. Veselo je zaigrala godba, ko pridejo iz cerkve ...

Bujnejši fantazije pač nisem mogel zahtevati, a nameraval sem, da spiše ves višji oddelek skupni spis o vitezih, v katerem bi uporabili resnične okoliščine na podlagi zanesljivih virov. A takrat je bila zunaj že pomlad, otroci so izostajali, v nekaterih dneh je nastopilo poletno oproščanje ... Omenil pa sem stvar zato, da razvijem kolikermogoče točno svoj načrt, da pokažem pot, kako vodi pri meni k smotru.

Smoter: da zapusti otrok v spisovnem oziru šolo tak, da vzame s seboj v svet glavo, ki zna prevdarjati, oči, ki znajo gledati, roko, ki bo smela zapisavala vtiske in logične nanize razuma — kakor sem ga navedel že zgoraj, ali skratka: da zna pravilno pisati pisma.

Rekel sem že, da v dveh letih nisem mogel prehoditi vsega pota; vendar pa hočem, dasi vzemo tudi ti otroci, ki so zdaj izstopali iz šole, kos te uspešljenosti s seboj, zato sem opozarjal zlasti večje na namen spisovnega pouka, ki so ga označili sami prav dobro s potrebo, da »znamo prav zapisati, kar hočemo povedati.« Domenili smo se, da bodo v svojem poznejšem življenju pisali ponajveč le pisma, v katerih pa »ne boš pripovedoval, kako loviš veverice ali podlasico, kajti težko, da bi se kdo našel, kateremu pišeš, da bi ga tako zanimalo.« — Prav zato sem tudi rekel prej, da mi je bilo po volji, ker so postajali otroci pri določevanju snovi svojim zapiskom izbircnejši. Zapisavanje te snovi, ali da doseže, da zna pozneje kedaj v pismu »besedo prav postaviti«, pa se goji pač najbolj, če se navadijo pravilno izražati svoja doživetja na zunaj in na znotraj, da si obrusi svoj slog, kar pa se ne bo pospeševalo s tem, če ga ovira pri tem njegovem razvoju vedno usiljena snov. Prvič: ostane vedno vajena roka za kamolastno uporabo neokretna; drugič pač: kjer premaga to okornost lastna nadarjenost, se dosega sicer lahko »blesteč« slog, a v razmerah, o kakršnih govorim splošno, je ves ta le priučen, ni last otrokovih misli; v njem bo pisal tudi pozneje, a vse, kar bo tako povedal, bo — fraza.

P. Fleré. (Konec prih.)



SLOVSTVO.

A. OCENE.

Pedagogija. I. knjiga. Nauka o uzgajanju. Za školsku porabo priredil Stjepan Basariček. Cijena 3 krune. Zagreb. Naklada hrv. pedagog.-književnoga zbora. 1916.

Z velikim zanimanjem in strmenjem zasledujemo svetovne dogodke, dasiravno nas zlasti ti pogosto prisilijo, obrniti svoj pogled s trudem proč od njih v svojo notranjost in iskati pokoja razburkani duši v tišem delu! In tiho delo je rodilo svoj sad: v bratski hrvaški pedagoški literaturi je zagledala beli dan knjiga »Pedagogija«, katero je spisal Stjepan Basariček. Pravzaprav si je knjiga odela samo novo obleko; kajti že davno pred vojno je izšlo z istim naslovom obširnejše delo istega pisatelja, katero je doseglo že 6. izdajo. Zgornje delo pa je strnjeno v kratko in jedrnat obliko ter predvsem namenjeno — šoli, a kot tako zlasti vzbudi vsaj našo — radovednost. Uvod nas na kratko seznanja s pojmom, činitelji in možjo vzgoje ter določa vzgojeslovju stališče napram ostalim vedam. Prvi del knjige se bavi z osnovno (temeljno) vedo pedagogike — s psihologijo. Pisatelj nas uvede z razlago dvojne naloge psihologije (deskriptivne in eksplikativne, prva popisuje, druga razlaga), navaja njene vire in popisuje njeno metodo ter končno določi razmerje med dušo in telesom z običajnim dualizmom. Obširno govori o ustroju in poslovanju živčevja, a premalo nam pove ravno o občutkih, katere je moderna psihologija pač najbolj obdelala. Kljub temu še dandanes ne poznamo splošno priznane definicije (opredelitve) občutka, dasi ga pisatelj po svoje definira, a baš ne ravno srečno. Koliko bolj je na mestu definicija A. Messerja: »Občutki so relativno enostavne in nazorne prvine, katere obče očitujejo še kakovost in jakost.« Dobro pa razvrsti občutke, podobno kakor Jeruzalem. Ne ugaja pa mi,

da istoveti organske občutke s vitalnim (životnim) čutom, kateri poslednji samo naznanja, se li naše življenje dviga ali propada! Občutki tvorijo gradivo zaznavanju, ki meni predmet, ne da bi ta spadal k zaznavanju. Ta internacionalni moment bi trebalo poudariti! Pojem »nazor« je posnet po znani Lindner-Leclairjevi psihologiji. Nadalje imenuje samo štiri že od Aristotela sem znane asociacijske zakone, po katerih se predstave obnavljajo, ne da bi jih združil v dva ter porabil. Tudi še dandanes ne moremo preko njih, vkljub mogočnemu prizadevanju Wundt-a samega! Časa ne razlagamo več, kakor Lindner-Leclair potom zaporednosti dojmov, ker je njega edini znak pač trajanje! Enako zastarelo stališče zavzema glede raznih vrst spomina kakor Lindner-Leclair! Pojma percepcije in apercepcije sta posneta enako po L. L. Apercepcija pa tvori po zaslugi Wundt-a bistveno razliko med asociacijsko in voluntaristično psihologijo. Zato je treba strogo ločiti, kedaj apercepcija opisuje in kedaj razlaga? Za sodbo bi pač rabil krajšo definicijo: »sodba (sod) je domnevanje stvarnega stana.« Pisatelj zaključuje odstavek »spoznavanje« z jasnim pregledom. — Drugo duševno funkcijo: čuvstvovanje ali srce načena s popisom čustev spričo občutkov, katerim priklopi čustva spričo dela i. t. d. Žalibog ni arzvidno, raz kateri vidik je pisatelj posamezna čustva razvrstil? — Nagoni, pozelelnja, nagnjenja in višek teh: strasti upeljejo nas v tretjo stran naše duševnosti: teženje (stremljenje) ali volja! Jako kratko očrta pisatelj hotenje.

Končno opiše značaj, katerega zaznamuje kot višek duševnega razvoja. — Do sem sega takozvana normalna psihologija, katere predmet so obče duševni pojavi normalnega človeka. Pisatelj pa še posveti individualnim razlikam poedincev poseben, spretno obdelan odstavek, ki pripada dife-

rencijski ali individualni psihologiji. Poglavje zase tvorijo izvanredni pojavi duševnega življenja kakor so: iluzija, halucinacija in hipnoza. Slednjič konča pisatelj dušeslovno snov z nepravilnostmi kakor so nedostaki čutil (slepota, gluhonemost in slaboumnost), ter bo pristavek zlasti sedanjim potrebam vrlo ustrezal.

Zadnja petina knjige obravnava izključno vzgojeslovne nauke. Da je tem naukom odmerjen tako pičel prostor, ima svoj vzrok, ker je pisatelj v dušeslovju k posameznim teoretičnim poglavjem priklopil takoj praktično uporabo. Prvi del vzgojeslovja se peča s pedagoško teleologijo, ki razpravlja o raznih vzgojeslovnih smotrih. Pisatelj se odloči za idealizem, ker združuje individualizem in socializem v cilju, vzgojiti idealnega človeka, ustvariti v njem osebnost. S tem si pisatelj sam oporeka, ko poprej trdi, da je značaj višek duševnega razvoja, a osebnost ni identična z značajem, kateri slednji pojem ima manjše obseže. Da doseže človek, oziroma se približa temu idealu, mora se njegova volja ukloniti in slediti нравnim idejam, katerih pisatelj našteva pet: svobodo, dobrotljivost, pravičnost, previdnost in krepkost. Krajše bi imenovalo to zahtevo svojo нравno dolžnost, ki obsega: »resnicoljubnost, zvestobo, poštenost, hvaležnost in pravičnost! Končno nam pisatelj še razodene ideal vernika, ki posnema Kristusa ter hodi za njem. V njem se zedinijo v ljubezni do Boga in bližnjega vse zahteve нравne dolžnosti. Nazadnje poda pisatelj še kratek obris pedagoške metodologije, katere nudi obilo praktičnih navodil in zlatih nauk.

Knjiga se odlikuje po svoji jasnosti in preglednosti! Empiričnim potom dožene vschbino pojmov, katere splošno točno v poljudni obliki definira. Teorijo takoj praktično izrabl! Pisateljeva psihologija je zato v istini pedagoška psihologija. Preglednost pospešujejo razprt tisk vsega, kar je bistvenega, kratki

izvlečki ob robu listov ter jedrnata obnovitev vsakega odstavka. Nekaj podobnega najdemo le v nizozemski knjigi pedagoga H. de Raaf-a: »De Beginselen der Zielkunde«, katero so v razne jezike prestavili. Srbski prevod je oskrbel Dr. Št. Okanović, hrvaškega pa J. Knežević (počela psihologije). Jezik je jednat in poljuden tu in tam preveč trivialen kakor n. pr. »u mozak, a otud u dušu«, otkud prijede u dušu«. Pisatelj ne pretirava, a tudi ne vsiljuje nikjer svojega prepričanja: z brezprimerno nežnostjo in opreznostjo govori n. pr. o religioznih čustvih, ko povdarja, da se je treba varovati vsakega pretiravanja in sile, vzgojiti v deci religiozne dolžnosti! Enako izvrstno umeva pisatelj estetsko vzgojo: umotvor se ne razlaga na dolgo in široko, na kratko se nanj opozori, ker si sam najde pot k našemu — sicu, kakor podobno naglašja znana L. Potpeschnigg. Knjigo prav toplo priporočam, dasi imamo Slovenci že dragoceno Bežkovo vzgojeslovje. Knjiga kaže sicer vidne znake zastarelega herbartovstva, a je v mnogih drugih ozirih — moderna. Naj se razraste pedagoška literatura bratskega naroda na naši njivi! Ni treba slovenske prestave, zadostoval bi kratek tolmač manj znanih hrvaških izrazov na koncu knjige — in hrvaška knjiga je tudi — naša knjiga!

Dr. Simon Dolar.

Dve novi deli za pouk v risanju. I. Fr. Suhr: Das Zeichnen in der Volksschule I. Teil. A. Haase-Prag. Cena 6.— K^o) Več nego deset pred izdajo naših novih učnih načrtov za risanje so se pojavila prva dela o modernem pouku v risanju. Oglasili so se možje, ki so s iv tihem a vztrajnem delu poiskali novih poti in zastarelega sistema. Kmalu se je število smotrelih raziskovalcev otroške duše pomnožilo. Ž njimi je raslo število eksperimentatorjev in slepih posnemovalcev. In vsak je

*) Glasom ukaza c. kr. min. za uk in bogočastje z dne 9. julija 1917 št. 20.714 se ta knjiga lahko poljubno nabavi za učiteljske knjižnice, Uredn.

hotel oznaniti svetu svojo »edino zveličavno« metodo. Zato je raslo število risarskih metodičnih del v neizkončnost. Kdor misli, da je bilo vse dobro, kar je bilo pisanega, se moti. A bilo je novo, lepo pisano, še lepše ilustrirano in najlepše drago. Ker si učitelj tam na kmetih ni omissil dragih del, bi si tudi ne bil znal iz njih izbrati kaj potrebnega zase, je šel blagoslov mimo. Risanja na naših šolah še vedno ni bilo nič ali pa je bilo zanič. Z novimi načrti je bil storjen korak dalje. Posebna navodila k načrtom so mnogo vredna. V prvi vrsti so novi načrti mogočno podžgali metodike pisateljev. Zopet je visoko narasel val novih risarskih del »im Sinne der neuen Lehrpläne«. Mnogo dobrega so napisali in opremili s »Schülerzeichnungen«. Največja, a le dozdevna hiba mnogih metodikov je njih visoki smoter, ki ga dosežejo ali vsaj hočejo doseči. Učitelja, ki si je že sam ustvaril metodo in jo je tudi preizkusil, to ne oplaši. Iz obilice gradiva izbere kar mu ugaja za njegovo šolo in tamkajšnje razmere, pa uporabi to popolnoma prosto. Neveščemu učitelju pa upade pogum: To ni za nas in naše otroke!« Pa vrže kajigo na polico in dela kakor prej, to se pravi, da ne dela nič. Taki ljudje mislijo, da morajo metodično navodilo kopirati od »a« do »ž«, kakor so njega dni zahtevali nekateri nadzorniki za svoje »metode«.

Upam, da bo v tem pogledu novo risarsko delo prof. Suherja našlo med učiteljstvom pravilno razumevanje. Po moji sodbi se ga lahko prišteva med najboljša metodična risarska dela, ki so izšla po izdaji novih načrtov. Sicer delo še ni celotno, a gotovo drugi del ne bo podlegel prvemu. »Škoda, da delo ni izšlo v slovenskem jeziku!« sem si mislil, ko sem pregledal knjigo. Ali je treba, da naši možje množijo nemško literaturo? In kako bi mi potrebovali v svojem slovstvu take strokovne knjige! Sicer se ne čutim poklicanega, da bi raziskoval motive, ki so v tem pogledu vodili pisatelja. Pravim le, da je škoda.

Iz bogate vsebine prvega poglavja naj navedem le nekatera vprašanja, ki se jim naše učiteljstvo vobče rado izogne. A na-

liza otrokovega obzorja mi le vezanimiv poizkus, ampak nudi učitelju tudi vse polno snovi, ki jo pri nadaljnjem pouku lahko uporabi. Pisatelj jasno pokaže, kako naj učitelj ukrene, da doseže dovoljen uspeh. Menda ne more nihče trditi, da bi se kaj podobnega ne dalo izvesti pri nas. Utemeljitev metode pove zakaj naj ravnamo tako. Ta odstavek naj bi čital vsak učitelj posebno pozorno. Potem bi ne bilo več mnogo takih, ki sicer delajo, morebiti so tudi navdušeni za delo, a nimajo potrebnega razumevanja in poglobitve, pa delajo slepo, tjavendan. Kar omenja pisatelj o korekturi, je za nižjo stopnjo popolnoma na mestu. Na višji stopnji se pa čisto pripeti, da učitelj te ali one tehnične težkoče ne more dovoljno razložiti na tabli. In če smo si pripravili vse potrebno, je vendar risanje in slikanje na tabli precej drugačno nego v klopi. Zato se po mojem mnenju na višji stopnji, posebno pa pri nadaljnjem risarskem pouku ni treba tako krčevito držati onih petih točk, ki govore tako ognjen anathema posamezni korekturi. Če sedem v klop, me vidi učenec v isti pozituri, ki jo mora imeti sam, vidi kako držim roko, kako delam. In to vse je bolj naravno. Saj ni, da bi moral popravljati učenčevo risbo. Popravek izvršim lahko poleg risbe ali celo na drug papir. Tudi ni treba, da bi me pri tem gledal le en učenec, ampak me pri delu opazuje lahko vsa ondorna okolica. Seveda velja posamezna korektura le za posamezne slučaje, ki se jim ni lahko izogniti.

Važno je, kar govori pisatelj o risarskih potrebščinah. Posebno tisto o radirki ni mogoče nikoli dovolj izrazito povedati učiteljem. Marsikdo nikakor ne more verjeti, da bi se dalo narisati kaj poštenega brez radirke. In če učencu že takoj izpočetka dovolim, da ob vsaki priliki maže z radirko, ga tega ne odvadim več. Iz prvega šolskega leta bodi torej radirka popolnoma izključena tudi za snaženje. O uporabi pastelov opomnim, da so radi svoje mehko-be prav tako primerni ali neprimerni kakor oglje. Na prvem mestu bodi vedno mehak svinčnik.

Dragoceno tvarino podaja pisatelj v sledečem poglavju. V učnih slikah za 3., 4. in 5. šolsko leto vidimo, kako nam je postopati, da bo pouk v risanju res pouk in ne samo golo risanje. V teh odstavkih je poleg didaktičnih izvajanj še vsepolno opomb in navodil o vzbujanju zanimanja, o tehničnih vprašanjih, o barvi, o izrezovanju iz barvastega papirja, o tisku s štipiljami itd. Kdor bo z zanimanjem predelal vso to snov, ta si bo prav lahko za svoje razmere ustvaril učni načrt, in ga bo znal tudi pravilno in uspešno izvesti.

Prav zanimive so opazke o risanju pokrajn. Da prične pisatelj s pomočjo primerne stenske table, ja za to stopnjo popolnoma na mestu. Pri skupnih izletih je pozneje prilike dovolj, da se vadimo po naravi.

Veliko prostora je odmeril pisatelj obravnavanju snovi iz merstva. In po vsi pravici. Kot pedagogu, ki ne živi le med štirimi stenami svoje šole, mu je gotovo znano, da je ta stran risarskega pouka pri nas še bolj zanemarijena nego prostoročno risanje. Vsako leto se nanovo prepričam, da nimajo učenci, ki vstopijo na meščansko šolo skoraj nikakršnih predstav iz merstva. In vendar bi moralo biti merstvo z ozirom na vsakdanje življenje in v prav formalnem oziru med prvimi predmeti, ki jih poučujemo na ljudski šoli poleg golega čitanja, pisanja in računanja. Čut za enakomernost, somernost, ritem in lepoto oblik sploh se utrdi le na podlagi merskega pouka. Zato ponavljam, da je storil pisatelj v primeri z drugimi metodiki velik korak dalje s tem, da je na široko obdelal mersko snov, ki naj bi jo obravnavali v 3., 4. in 5. šolskem letu.

Za nižje urejene šole, kjer poučujemo v oddelkih, je sestavil pisatelj še posebno poglavje, ki izkuša v njem dokazati, kako in zakaj se da tudi na takih šolah doseči v bistvu istih uspehov kakor na višje organiziranih zavodih. Seveda velja tu pravilo, ki ga je pisatelj posebno poudaril, in ki bi ga morali upoštevati predvsem gospodje nadzorniki: »Če hoče uspevati nižje urejena šola z dvema oddelkoma ali več, mora imeti najboljšega, najspretnjšega in najmarlj-

vejšega učitelja!« Navadno pa temu ni tako, ker je tudi najboljši, najspretnjši in najmarljivejši učitelj rajši v večjem kraju med ljudmi, kakor pa tam, kjer vidi človeka le v zrcalu.

V sledečem poglavju je temeljita razprava o risanju po spominu. Pri tem je posebno poudarjeno takozvana ilustracija in pa risanje predmetov, ki smo jih prej risali ali ogledali. Končna utemeljitev metode je zopet kot čtivo za učitelja velike vrednosti. Kdor je doslej taval v temi in je delal brez jasnih ciljev, pa ima trdno voljo, da se pouči o nadlogah risarskega pouka in o potih, ki vodijo do končnega uspeha, ta naj temeljito prouči te odstavke.

Drag. Humek. (Konec pril.)

Andrej Rapč. Mladini. VI. zvezek s 6 slikami. Ljubljana 1915. Izdalo in založilo »Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta«. Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Cena 1 K.

Popotnikovo uredništvo mi je poslalo knjižico v »kratko, stvarno oceno.« Reči moram, da sem se knjige bolj razveselil ko naloge. Ne, da bi se branil dela, a ocnjevatí ni baš prijetno, zlasti, če ima človek navado, da se podpiše. Razen tega pa se nikakor ne čutim poklicanega, presojati pesmic, četudi sem v slabih trenutkih sam zakrivil kak verz.

Ker je knjiga namenjena mladini, sem si mislil, naj pa sodi mladina sama! Dal sem vsakemu otroku v svojem razredu (5. razred petrazrednice) listek papirja in sem jim rekel tako-le: »Otroci, dobil sem novo knjigo pesmic. Te pesmice vam bom čital, vi pa si bode te vsak za - se zapisali, kako vam katera ugaja in sicer tako, da znači 1: mi zelo ugaja, 2: mi ugaja, 3: mi ne ugaja. Pesmice zaznamujte kratko s tekočim številom!« Tako sem hotel preprečiti, da bi si dal kak učenec od drugega vplivati; kajte že med šolarji so močne in slabe nature, voditelji in — ovčke. — Sam pa sem zapisoval, koliko učencev je dotično pesmico samostojno umelo in koliko ne.

Takih pesmic, ki bi jih bili otroci sami popolnoma umeli, je bilo malo. Posebno

ženjalnih otrok sedaj res nimam v razredu, temveč so tako srednje duševne kвалitete.

Bilo bi proti povelju, ako bi hotel navesti pri vsaki pesmici, koliko učencev jo je do dobra umelo in koliko ne. Najbolj so jim še bile umljive naslednje: Pred božičnim drevescem 1., Po zmagi, Pričakovanje, Materi na grob, Očetu, Materina ljubezen, Jesensko solnce, Zaposnelki, Oj, na okna.... Ded odpro sedaj omaro, Dvigajo pete se, Toži luna, Zima in pomlad, Zvečer, Velikonočno voščilo, Naj grem ž njo!, Na polju 1, Ob nevilhti, Vstajenje, Zimsko veselje, in Prvi ples. (V mislih imam tukaj samo prvi del knjige!)

Najmanj so umeli otroci te pesmice: Pred božičnim drevescem 2., Slutnja, Domotožje, Jaz bom mož, Orel, Tam v oblakih, Zjutraj, Luna, Pesem o kruhu, Nagajivka, Božično drevo, Anka, Oblačka, Skrateljček Sen, Utrinki, Moj konjič, In svet prevzel sad delavnih je let...

Tukaj si dovoljujem povdarjati, da se v čitankah lahko nahajajo tudi težje umljive pesmice in sploh sestavki, ker se itak v šoli obravnavajo, da se nauče otroci misliti. To kar pa se da otrokom samim v roke, bi res naj tudi sami razumeli!

Česar človek ne ume, tega seveda ne more pravično presoditi; zato sem pesmice kratko pojasnil. Priznati moram, da je pri večini zadostovalo par besed, kratek stavek. Pri nekaterih pa ne, n. pr. »In svet prevzel...«

Ko so otroci pesem dobro umeli, sem jo še enkrat izrazilo prečital in šele tedaj so zapisali, kako jim ugaja. Da pa ne bo kdo mislil, da smo predelali knjigo tako v enem dnevu, mu povem, da smo čitali dva tedna, po pol do ene ure na dan. Pesmi so sploh — oprostite, da se izrazim po hrubovsko — kakor ocvirki: poželim si jih, zabelijo nam hrano, pa smo jih kmalu siti; ali pa malce lepše rečeno: kakor sladčica, ki preozko zaužita pokvari želodček. — Zato so v obče najbolj na mestu mladinski pesmi, ki prinašajo med prozo posamezne pesmice. S tem pa seveda nikakor ne mi-

slim reči, da bi Rapetova zbirki ne bila upravičena! Otroci so se že vsak dan veselili na čitanje pesmic in — če bi ne imel nič drugega pohvalno omeniti, bi lahko bilo že to Rapetu v zadoščenje.

Povprečna sodba, kako so pesmice ugajale, je bila v razmerju 1 : 2 : $\frac{3}{4}$, torej: največ jih je tako srednje ugajalo, polovica toliko zelo, nekaj manj pa jih ni ugajalo.

Najbolj so dopadle otrokom naslednje pesmice: Pred božičnim drevescem 1., Na poljani, Po zmagi, Pričakovanje, Oh, tja ti koči, Sirota, Materi na grob, Zaposnelki, Naj grem ž njo, Nagajivka, Naročilo, Igrale so se, Vstajenje, Zimsko veselje.

Najmanj pa: Pred božičnim drevescem 2., Slutnja, Domotožje, Slana, Ded odpro sedaj omaro, Zima in pomlad, Luna, Velikonočno voščilo, Zjutraj — zvečer, Utrinki, In svet prevzel sad delavnih je let.

Izmed »godovnih« so otroci najbolj razredovali št. 1. (očetu) in 5, 8 (materi), najslabše pa št. 3, 6 in 8 (očetu).

To je torej sodba mojih otrok! Zanimivo bi bilo, ako bi še kak tovariš (oz. tovarišica) napravil in priobčil tak poskus.

Nekatere pesmice otrokom niso ugajale, dasi so prav lepe, n. pr.: Slutnja, Slana, — znamenje, da ne sodijo v zbirko za mladino.

Pesem Domotožje so otroci odklonili, ker še pač ne poznajo dovolj tega čustva, Domotožje človek šele čuti, ko je res iztrgan iz doma, od svojih dragih.

V »Zima in pomlad« je izraženo dejstvo, da se otrok veseli vsakega letnega časa. Ni pa res, da bi si nazaj želel zime, ko nastopi pomlad, itd. Otrok, ki mu polje kri bolj naglo po žilah, si želi le spremembe! Tako je tudi psihološko popolnoma ne-utemeljena pesmica »Zimsko veselje«. Otrok se pač veseli zime, ko padajo prve snežinke in v začetku zime dela sneženega moža, ne pa tedaj, ko že »prihaja maj.« —

Pesmica vstajenje ima za podlago težko verjeten čudež.

»Ded, jaz mož bom!« (v pesmici Jaz bom mož) se iz otroških ust ne glasi simpatično.

In če deček tudi res reče: »Jaz bom mož!«, misli s tem samo, da bo velik in močan, ne misli na razne moške kreposti, ki jih polaga pesnik v to besedo. To velja tudi za vrstico »se veselila zrelega moža« (Mamin god 9.), kjer je vsled nepesniškega pridevka ta izraz še manj prikljiv.

Snažnost je sicer prav lepa čednost, a v pesmici se ne sliši lepo. (Očetov god 4.)

V obliko pesmic se mi pač ni treba spuščati. V obče so lepe misli vlite v lepo posodo. Seveda povsod niso čustva enako srečno izražena. To je čutil pač pesnik sam, ko je zapisal: »Ah, kar v duši živo je, v besedi je jecljanje«. (Mamin god 1.) Da, da, ko bi mogel človek količkaj primerno povedati, kar včasih čuti in misli! Pa je hudo, ko ta »toplota mora vunkaj!« (Mamin god 2.)

Nekatere pesmice spominjajo na Stritarjeve, n. pr. Naj grem ž njo! a nekatere na Zupančičeve.

Slovničar nisem, a spominjam se, da nas je g. dr. Bezjak učil, da stoji na vprašanje »kam?« gor in dol, gori in doli pa le na vprašanje »kje?« (Utrinki).

V knjižici je šest slik. Slika na str. 74 je sicer srčkana, a moti misel pesmice »Moj konjič«, ona na str. 61 pa je proti vsem naravnim zakonom o sili in ravnotežju.

Tako mislim, da sem storil po naročilu »kratko in stvarno« in upam, da nisem knjigi nič škodoval. Vsaka slovenska šola si naj naroči vsaj en izvod. To smo že brez ozira na lepo knjižico pač dolžni sami sebi in marljivemu tovarišu Rapetu!

Ludovik Černež.

Dr. Ivan Lah: **Dore.** V Ljubljani, 1917. Tiskala in založila tiskarna D. Hribarjeva (Anton Pesek). Slovenci smo ostali več ali manj obvarovani povodnji vojne literature, česar gotovo ne bo obžaloval nihče, kdor tudi pozna samo površno tozadevno brozgo, ki se je natisnila dragod pod najrazličnejšimi etiketami in ki pomenja do malega vse kulturno življenje dotič-

nih narodov med vojno. Obratno, povsod se je pokazalo neko mlado, sveže in zdravo gibanje, obetajoče najlepših sadov in celo mladinska literatura ima zaznamovati predvsem z Zupančičevima zbirkama redko in dragoceno pridobitev. Vojna literatura v širjem pomenu besede (ne že a priori slabem pomenu) je doslej zastopana v naši mladinski književnosti menda samo po Fletretovi: »Avstrijski slavci« in pravkar izšlem dr. Lahovem: »Dore-tu«.

Zgodba nam popisuje mladega dečka, ki išče svojega, na vojno odšlegga očeta, dokler ga ne ubije — bomba iz zrakoplova. Precej nenavadna smrt je torej končala neverjetno se razvijajoče življenje jokavega in sentimentalnega Doreta. Zaradi živahnega pripovedovanja bodo pa otroci morda radi segali po knjižici in sočutno spremljali usodo tega žalostnega junaka, če jih ne bodo motile preveč neprestane sanje, s katerimi je posuta Doretova čudovita, a obžalovanja vredna pot. — Knjižica ima prav priročno obliko in je okrašena z ličnimi M. Gasparijevimi ilustracijami. Cena ?

Fran Erjavec.

B. KNJIŽEVNE NOVOSTI.

»Weyrichs Ratgeber zur Vorbereitung auf die Lehrbefähigungsprüfung«, ki ga izdaja zal. A. Haase v Pragi kot priloga lista »Lehrerfortbildung«, je izšel zdaj I. zvezek »Die Lehrbefähigungsprüfung für Volksschulen« — priredil J. Pöschl — in se dobiva v knjigarnah za ceno I K 50 vin. — Vsebina tega zvezka je naslednja: I. Izpitni red; II. Splošna priprava; A. Tečaji za pripravo, B. Migljaji za samouka; III. Priprava na posamezne stroke; A. Predmet in obseg študija, B. Knjige za študij; IV. Pismeni izpit; A. Migljaji in nasveti, B. Nekatera izpitna vprašanja iz zadnjih let (pri različnih izpraševalnih komisijah); V. Ustni izpit; A. Migljaji in nasveti, B. Nekatera izpitna vprašanja iz zadnjih let. VI. Poizkusni nastopi; A. Migljaji za njihovo pripravo in izvedbo, B. Nekatera izpraševalne snovi.

Ta »Ratgeber« je res pravi svetovalec mlademu učitelju, ki mu ga priporočamo

tem bolj, ker ga seznanja in vodi do študijskih pripomočkov in del, ki se pečajo z novejšimi vzgojevalnimi in učnimi metodami. Vse slovensko učiteljstvo pa tudi že danes opozarjamo na zvezke, ki so v pripravi, ker bodo poleg svetovalca za meščanske in druge izpite tudi svetovalci pri nadaljnji učiteljski izobrazbi. Izhajali bodo — po nam došlem oklicu — v naslednjem redu: 2. zv.: Prva strokovna skupina (nemščina, zemljepis, zgodovina); 3. zv.: Druga strokovna skupina (matematika, prirodopis, prirodoslovje); 4. zv.: Tretja strokovna skupina (geometrija, prostoročno risanje, lepomis); 5. zv.: Posebni izpiti (francoščina, stenografija, iz igranja na violini, glasovirju in orglah, češčina kot drugi deželni jezik). — Razgovor o teh posameznih zvezkih si pridržimo za tedaj, ko izidejo, kar se zgodi itak v kratkem, **ĕ.**

Letno poročilo 1. mestne šestrazredne deške ljudske šole v Ljubljani o vojnem šolskem letu 1916—17. — V spomin na svetovno vojno sestavil in na svetlo dal šolski vodja Jakob Dimnik. — V Ljubljani, meseca julija 1917. Založila 1. mestna deška ljudska šola. — Natisnila Učiteljska tiskarna, Ljubljana. — To letno poročilo ima nastopno vsebino: I. † Cesar Franc Jožef I. — II. Cesar Karel. — III. Cesarica Zita. — IV. Santa Zita. — V. Cesarjevič Franc Jožef Oton. — VI. Svetovna vojna in šola. — VII. Imenik učencev. — VIII. Učiteljski zbor. — IX. Šolska oblastva. — X. Šolski dnevnik. — XI. Vladarski nastop Njiju Veličanstev cesarja Karla in cesarice Zite. — XII. Cesar Karel in cesarica Zita v Ljubljani. — Med tekstom so razvrščene te slike: 1. Cesar Karel. — 2. Cesar Franc Jožef I. — 3. Cesarica Zita. — Cesarjevič Franc Jožef Oton. — 5. Toskansko v Italiji (zemljevidni obris). — 6. Veliki admiral Anton Haus. — 7. Posnetek pisma velikega admirala Antona Hausa. — 8. Dvorni svetnik Franc Levec. — 9. Dvorni svetnik Fran Hubad. — Kar smo rekli že o letnih poročilih š. let 1914/15 in 1915/16 iste šole in istega sestavitelja, ponavljajmi tudi zdaj: Lep kos vojne kronike mesta Ljubljane in

še ven iz tega je letno poročilo in bodoči zgodovinar se bo okoristil s skrbnostjo J. Dimnika in mu bo hvaležen zanjo. —ĕ.

E. S. Thompson: »**Arno i drugi junaci**« je naslov knjigi, ki je izšla v hrvatskem prevodu kot II. zvezek »Popularne biblioteke«, katero izdaja »Hrv. prir. društvo v Zagrebu«. V knjigi so povesti: Arno — Povijest jednog goluba listonoše; Vulkan — Doživljaji jednog vuka; Ris i dječak; Zekan — Povijest jednog zeca. Vse štiri nam na izredni način prikazujejo najintimnejše, najbolestnejše, a tudi vesele dogodke zagonetne živalske duše. Pisatelj Thompson, prirodoslovec, pesnik in umetnik v eni osebi slika v njih živalske navade, njegovo mojstrsko pero kaže mnoge tuge in nevolje v zverskem življenju. Knjiga je polna svežosti in originalnosti in vsak ljubitelj prirode in prijatelj živali jo vzame s slastjo v roke ter jo ne odloži, preden je ne prečita. A čital jo bo z istim veseljem odrastli kakor mladina. Poseben čar dajejo knjigi originalne in duhovite ilustracije, ki jih je je izvršil pisatelj sam. S povestmi iz življenja raznih živali je vstopil Thompson v krog angleških klasikov, in ko je izšel v nemškem prevodu, se je izrazila kritika: Dobili smo knjigo, kakršne še nismo videli! Angleški original pa je bil v nekaj dneh razprodan v 100.000 proizvodih. — Tudi hrvatskemu prevodu želimo, da najde največje razširjenje. Naroča se pri uredništvu »Priroda«, Zagreb, Demetrova ul. 1. in stane 2,40 K. Denar se vpošila naprej.

Peter Končnik, »**Zakoniti predpisi o šolski praksi na Štajerskem**« (Gesetzliche Vorschriften über die Schulpraxis in Steiermark) za učiteljsčnike 4. letnika in za učitelje, (ki so v knjigotrštvu že popolnoma pošli) so ravnokar v 2. pomnoženi izdaji v c. kr. založbi šolskih knjig v novi izšli. Na to opozarjamo p. n. čitatelje s pristavkom, da je dotično zbirko normalij c. kr. ministrstvo za bogočastje in uk z odlokom z dne 16. dec. 1914 št. 51.770 proglašilo kot dopustno za učno uporabo na moških in ženskih učiteljskih. (Gl. naredb. list za šolstvo v vojvodini Štajerski 1915, št. 4, str. 42!)

C. ČASOPISNI VPOGLED.

Napredak. Naučno-pedagoška smotra. — Izdaje Hrvatski pedagog. zbor. — Glavni urednik: Stj. Basariček; saurednici: D. Trstenjak i Jos. Škavič. — Tečaj 57; leta 1916.

»Napredak« je stara korenina 57. let in takemu ne škoduje niti zrujanost duhov, ki jo povzroča svetovna vojna. List opravlja dalje svoje kulturno delo in uprav zadnji letnik kaže, da se tudi hrvatsko učiteljstvo emancipira in stremi s splošnim tokom naprej proti novim idejam. V »**Praktični pedagogiji**« sicer še ni prežet tega duha docela; a stavki kakor: »Učitelj, koji se razvija, oslobodava se tujih utjecaja i postaje sam metoda baš kao i svaki umjetnik (str. 23. D. Trstenjak)« kažejo, kako umeva svobodo volje starosta hrvatskega učitelja; zato o kakih šabloni tudi tu ni govora. Povdariti smo hoteli le, da ideja samopridobivanja znanja iz poučevanja, ideja delovne šole, še ni docela našla poti v praktično pedagogiko. Da, v nekatere »učne slike« že tudi deloma; in zlasti imenujem »Prvi zemljovid« (D. Katić) in praktični zapisek »Mjerjenje okom« (D. Trstenjak); tudi »O buka u početnom računstvu« (D. Katić) spada sem in »Klijanje bilja« (D. Jerandova), kateremu praktičnemu primeru nedostaje edinole, da »dijete (ne le) neka iz svoga života pripovijeda, što je s tim v savezu«, marveč da to zvezo tudi samo najde.

Krepek korak v novodobno vzgojslovno vedo pa je napravil ta letnik s svojim I. delom »**Teorijska pedagogija**«. Zlasti štirje spisi so se postavili povsem določno na stališče, kateremu je v dr. P. Radosavljevičevih in dr. V. Darinkovičevih spisih že nagibal »Napredak« zadnjih let; to so: »Temeljne misli moderne pedagogije« (Dav. Trstenjak), ki so kratka informacija, »Dr. W. Lay o temeljima i principima škole akcije« (Miloš Borojevič), »Kako da se suzbija kriminalnost u nedoraslih (Dr. Duro Basariček) in »Psihologija Teodora Ribota« (dr. Vlad. Dvorniković). — Bo-

rojeviču bi se dalo očitati le, da si je napravil stvar prelahko; vzel je namreč v roko Layovo knjigo »Die Tatschule« in iz nje (del »C. Ueber die Grundlagen und Prinzipien der Tatschule«) deloma ekscerptiral, deloma prevel, očitvidno pa ni predefal tudi ostalih L. spisov, tičočih se dejanjstvene šole. Navaja sicer tudi Layevo »Exper. Didaktik«, a le na mestih, kjer jo navaja tudi L. sam v besedilu; »Führer durch das erste Schuljahr« sme pač Lay imenovati svoje delo, kdor ga navaja, pa bi moral pristaviti, da sta ga izdala Enderlin-Lay. To, da se je opiral Borojevič le na to L. »Tatschule«, ki ni niti njegovo poglavitno delo od eksper. didaktičnih, pa mu je napravilo časih lapsus, da ni preshvatal premis, (ki jih L. obširno obdeluje na drugem mestu in jih podaja tu le kompletorično) ter jih izpustil in začel kar z zaključkom. Močno se na pr. čuti taka vrzel na str. 316, kjer začenja B. stavek z »Fiziologije je dokazala, da se samo nadraženjima i funkcioniranjem organa može razviti senzorno motorični aparat i svijest«; L. seveda te fiziološke dokaze obravnava v svoji »Experimentelle Didaktik, ihre Grundlegung mit besonderer Rücksicht auf Muskelsinn, Wille und Tat« (katero knjiga ni izšla le leta 1903, kakor jo navaja B., pač pa leta 1910, že v 3. izd. — Žalibog je hipoma nimam pri roki, da bi na dotičnem mestu opozoril na ta pasus iz fiziologije, na katerega se nanašajo besede, ki jih je B. izpustil in slovejo v »Tatschule« pri istem poglavju (str. 106.) tako-le): »Die Empfindungskomplexe der Anschauung und Beobachtung des Natur- und Menschenlebens bilden nicht bloss das Material für die intellektuelle, ästhetische, sittliche und religiöse Ausbildung; sie bilden auch den Anreiz, den Austoss, zur Betätigung sowohl der Sinnesorgane als auch der Organe des Denkens und des Handelns, und die Physiologie hat nachgewiesen, dass nur durch Reizung und Betätigung der Organe der sensorisch-motorische Organismus und das Bewusstsein zur Entfaltung gelangen«. Ali je le naglica zakrivila, da B. ni spoznal važnosti celote in je celo drugi del netočno prevel? Taka netočnost in nepravilno po-

vdarjanje važnega se nahaja vsled nezadostnega poznanja tudi še na drugih mestih. Vsekakor pa je storil Borojević dobro delo, da je seznanil hrvatsko učiteljstvo doma z Layevo dejanjstveno šolo (prim. »Pop.« leta 1912.), a še več bi bilo njegovo delo vredno, če bi bil opozoril na Layevo pozizkusno vzgojeslovje z navedbo različnih L. spisov ali pa vsaj z navedbo tega, ki se ga je posluževal sam; kajti niti tega ni nikjer povedal, da se nahaja snov, ki jo je podajal sam v devetih zvezkih »Napredka«, vsa skoro dobesedno v knjigi: dr. W. A. Lay »Die Tatschule, eine natur- u. kultur-gemässe Schulreform«, na str.: 49—129. — Zelo zanimiv in poučen je dr. D. Basaričkov spis, ki je »prinos kriminalnoj pedagogiji«, in obsega naslednja poglavja: I. Stolječe djeteta; II. Porast kriminalnosti u nedoraslih; III. Unutrašnji razlozi kriminalnosti u nedoraslih; IV. Spoljašnji razlozi kriminalnosti u nedoraslih; V. Kazan zatvora i njezino djelovanje; VI. Djelovanje pedagoških sredstava; VII. Uredbe za popravek pokvarene mladeži. Slovenci znanstvenega spisa v kriminalni pedagogiki sploh nimamo; tudi k drugim narodom se — vočigled temu, da se o stvari pri nas sploh ne piše — menda ne zatekamo. (Koliko je slovenskih vzgojiteljev, ki poznajo vsaj po imenu nemškega kriminalista F. Wulfena in vsaj njegovo malo, vzgojeslovja se tičočo delo »Kriminalpädagogie; ein Erziehungsbuch«?) Zato nam pride informativni Basaričkov članek zelo prav, posebno še zato, ker nas navaja na tozadevno hrvatsko literaturo, ki mora biti po navedenih imenih že precej bogata. — »Psihologija Teodora Ribota« obsega I. Život i djela Ribotova, II. Prikaz rada Ribotova — ter nas seznanja s tem najodličnejšim zastopnikom sodobne francoske psihologije; članek je priporočljiv za nas Slovence zlasti zato, ker se na tem torišču informiramo sami skoro izključno po Nemcih. — Omeniti nam je še članke: »K problemu seksualnoga uzgajanja«, kjer prikazuje pisatelj (Jos. Marić) vzroke moralnega prepadanja, govori o stališču, ki ga zavzemaj šola napram temu; ne s poučeva-

njem o seksualnosti, marveč (kakor vsi najvejši sociologi in etiki) z vzgojo značaja in volje (»Vježbanje volje jeste glavni problem uzgajanja« str. 226.), s telesnim delom, z gimnostiko in drugimi sporti, pri pouku pa bodi načelo: »Moralno poticanje treba da je učvrščeno na religijskom« (str. 229.). — Ta spis dopolnjuje D. Baterjev prevod (po Haeseju) »Da li je školi zadat ak, da djeci tumači spolne odnose«, ki končava z zanikanjem tega in s pozivom po skupnem delu šole in doma. — Lj. Dvornikovičeva »Pedagogija i rat« se naslanja na Foersterja.

»Književna smotra« in »Obzor po pedagoškom svijetu« prinašata zapiske o vzgojeslovnem slovstvu. V prvem sem z zanimanjem čital zlasti spis »Obnovljene naše školske knjige«, ki je več ko samo poročilo o novih šolskih čitankah (»Početnica« in »Čitanka za drugi razred«) in obravnava splošno načelo za sestavljanje ljudskoškolskih beril s psihološkega in vzgojeslovnega stališča. Drugi oddelek govori o nemškem, ameriškem, danskem, madjarskem, angleškem in italijanskem slovstvu; da je bilo v Slovincih lani zaključeno s 3. zvezkom V. Bežkovo »Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom« (da ne omenimo drugače nič), celo to je do danes prezrl bratski hrvatski pedagoški list!

Vsako številko zaključujejo prav ljubki »Manji članci i bilješke«, pri katerih je pisalo D. Trstenjakovo spretno pero 35 od 45; samo njegova izkustva polna »Sitna pedagogija« jih obsega 31.

Pav. Flerč.

Priroda. — Popularni časopis hrv. prirodoslovnog društva u Zagrebu. — Urednik dr. F. Tučan.

Naše uredništvo je sprejelo letošnje številke (letn. VII.) tega izvrstnega popularnega lista, ki prinaša v poljudnem slogu pisana opazovanja in raziskavanja v prirodu. Opozarjamo samo na nekatere spise: »Svjedoci davnine« (Tučan), »Iz herbarija naših narodnih pjevača« (Heinz), »Život pod vodom« (Švarc), »Crnačko pleme Nsakara«, »Kumova slama i svemirske maglice« (Ku-

gler), »Sunce i život« (Bubanovič, »Krasnice iz carstva gljiva« (Blagaič). — Ker vemo, kako se slovensko učiteljstvo zanima za take poljudne prirodopisne izdaje in kako rado sega po znanem »Kosmosu«, pri-

poročamo ta ilustrirani list, ki ga pišejo najodličnejši hrvatski prirodoslovci. — Naroča se pri upravništvu »Prirode« v Zagrebu, Demetrova ulica br. 1, in stane za (ljudskošolske učitelje letnih 10 zvezkov 3 K.

RAZGLED.

A. KULTURA.

Kulturni pojavi na Slovenskem. O kulturni sili tiska in knjige je odveč vsaka beseda; pravtako pa tudi o potrebi ametiškega, znanstvenega in poljudnega štiva. Zato smo se tudi mi razveselili ustanovitve »Tiskovne zdruge v Ljubljani«, ki je takoj s svojim prvim činom, s prevzetjem »Ljubljanskega Zvona« dosegla z novim urednikom lep moraličen in z 2500 naročniki tudi gmotni uspeh. 4. štev. »Zvona« pa nam pripoveduje o obširnem načrtu, ki si ga je zadruga zasnovala: »Zalagati hoče proizvode živčnih pisateljev, zbrana dela slovenskih klasikov, prevode iz tujih slovstev, popularno-znanstvene izvirne in prevedene spise ter periodične liste, kakor bodo zahtevale potrebe in razmere — in tako »dati slovenskemu človeku priliko, da si s pomočjo svojega jezika izpopolni duševnost z vsemi dosedanjimi pridobitvami človeškega genija, kar je cilj vsakega naroda, ki hoče stati na višku prosvete.« To svoje delovanje je začela vršiti zadruga s tem, da nam dá »še pred božičem drugi zvezek Milčinskega Pravljic, prvi zvezek zbranih Jurčičevih in prvi zvezek izbranih Levčevih spisov v redakciji dr. Ivana Prijatelja, izbor iz Erjavca, ki ga priredi dr. Janko Štebinger; poleg tega začne (letos jeseni) izhajati poljuden prirodoslovni list pod uredništvom dr. Pavla Grošlja.« Res je, kar pravi O. Ž. v tem svojem poročilu: »Pokolenje, ki se je odločilo prevzeti take naloge, bo udarilo, če jih res pravilno izvede, svoji dobi svoj pečat,« in zadrugi le želimo, da ji pristopi kot ud prav dosti 250 K-arjev, kajti prepričani smo, da je na vsem Slovenskem dosti več kako sto

rodoljubov, »ki žele podpreti gmotne vire kulturnega napredka med Slovenci.« —

Trije znanstveni strokovnjaki slovenski, Anton Kaspret, dr. Kidrič in dr. Rajko Nachtigall so naznanili slovenski javnosti z oklicem, da začno izdajati »Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino.« Predmet sistematičnega gojenja vede v listu je slovenski narod sam. V trenutku, ko to pišemo, še lista nimamo v rokah, ipak so nam za njegovo dobrino jamstvo imena izdajateljev, in če bo ta časopis razširjeno nadaljevanje »Časopisa za zgodovino in narodopisje«, ki ga je urejeval A. Kaspret in je — menda — premočen, potem ga že dares priporočamo tudi učiteljstvu zaradi prosvete narodove in zaradi bogastva, ki ga črpa iz nje narodni učitelj za narodno šolo. —

Tudi slovenski mladini se obeta krepka duševna hrana: Izbrani spisi slovenskih pesnikov in pisateljev, ki jih prirejata Fran Erjavec in Pavel Flešar, I. zvezka sta dva dela že gotova in obsegata izbrane spise Fr. Levstika. Temu slede spisi Jurčiča, Stritarja, Erjavca, Trdine i. dr.; pesniki: Prešeren, Gregorčič, Askerc i. t. d. prav v vrsto mlajših in najmlajših. Pravilno spoznavanje, da je mladinski spis res mladinski šele takrat, če je obenem tudi narodna knjiga, je zasnovalo načrt tega dela, ki gotovo pripomore k odpravi velikega nedostatka v naši mladinski književnosti, obenem pa seznanijo slovensko mladino z najboljšimi možmi njenega naroda.

Ko takole poročamo o novih slovenskih kulturnih pojavih, nam vstaja misel: Ali bo imel rod po vojni več smisla in vneme za svojo narodno prosveto kakor ga je imel

oni pred vojno, ki je pustil, da so kulturne naprave narodove životarile, hirale, umirale? Ali vidimo, da je Slovenec lahko več kakor le »rojen politik«, ki pa je stal v brozgi in dihal v duševni praznini?

Ne kot slepi idealisti, pa! brez skepse se to vprašujemo.

Frančev.

»Slovenska Matica«. V ponedeljek, dne 16. julija ob 6. zvečer se je sestal v ljubljanski mestni dvorani po skoro treh letih »Slovenske Matice« odbor na redno sejo. Predsedujoči sklicatelj, predsednikov namestnik vitez Grasselli je zbrane odbornike pozdravil in potem oznanil nastopni razpis c. kr. deželnega predsedništva za Kranjsko z dne 8. julija 1917 št. 1720/pr.:

»C. kr. deželno predsedništvo je z odlokom z 16. septembra 1914, št. 1130/pol, temeljem § 24. zak. z dne 15. novembra 1867, drž. zak. št. 134 razpustilo društvo »Slovenska Matica« v Ljubljani, ker je prekoračilo svoj statutarni delokrog in ker več ne ustreza pogojem svojega pravnega obstanka; zajedno ustavilo je c. kr. deželno predsedništvo vsako nadaljnje delovanje društva.«

»C. kr. ministrstvo notranjih zadev glasom odloka z dne 22. junija 1917, št. 17.306/M. J. ex 1914 pritožbi proti temu ni ugodilo.«

»Ker pa društvo do tedaj ni dalo povoda za grajo radi prekoračenja svojega statutarnega delokroga, opusti ministrstvo notranjih zadev potrditev določbe razpusta ter le posvari društvo z zapretnjo hujših posledic § 24 zak. z dne 15. novembra 1867, drž. zak. št. 134 v slučaju zopetnega protizakonitega delovanja.«

»Obenem se potom c. kr. policijskega ravnateljstva, oziroma potom c. kr. finančne prokurature potrebno odredi, da bode društvu mogoče neomejeno razpolagati z društvenim premoženjem.«

C. kr. deželni predsednik:

Attems.»

Predno se je pričela razprava, sta podala odbornika državni poslanec dr. Ravnihar in društveni pravni konsulent župan dr. Tavčar obširna pojasnila o tem, kar se je zgodilo v preteklih treh vojnih letih

za rešitev »Slovenske Matice«. Naposled se je društveni pravni konsulent podrobno bavil z vsebino gori navedenega razpisa c. kr. deželnega predsedništva za Kranjsko, osvetlil imenovanje Matičnega kuratorja in poročal o gospodarstvu s konfisciranim premoženjem »Slovenske Matice« ter o zadnjem stanju tega premoženja. Odbor je v vseh točkah pritrnil izvajanju svojega pravnega konsumenta in ga soglasno pooblastil, da poskusi kar je mogoče in ukrene, kar bi utegnilo biti potrebno, da doseže za Matičino imovino restitutio in integram in društvo obvaruje vsake škode. Dalje je odbor sklenil, da je zlasti takoj storiti primerne korake glede »Zemljevid. slovenskih dežel«, da ne bode izgubljen znatni denar, ki ga je »Slovenska Matica« že založila za to znanstveno delo.

Ker bode moral zdaj takoj začeti funkcijonirati društveni upravni aparat, je pozval odbor prejšnjega tajnika Milana Pugglja zopet na njegovo mesto ter poveril blagajništvo in upraviteljstvo Matične hiše prejšnjemu blagajniku odborniku Kodru. Izpraznjeno mesto II. predsednikovega namestnika je na odborovo prošnjo prevzel odbornik vladni svetnik dr. Požar; volitev društvenega predsednika se bode vršila po prihodnjem občnem zboru »Slovenske Matice« pri katerem se izpopolni odbor.

Da bode čim prej mogoče sklicati občni zbor in pričeti z rednim društvenim delovanjem treba predvsem nabirati društvenike in v to svrho povabiti vse prejšnje društvenike, ki so plačevali letnino, da zopet zglase svoj pristop in pošljejo letnino (4 K) za leto 1917, obenem pa je apelirati na vse slovenske rodoljube, da pristopijo društvu. Matičarji, ki so plačali letnino za leto 1914, dobe knjige za to leto, katerih natis se je prekinil vsled razpusta, kakor hitro odbor stvar uredi.

Končno je izvolil odbor posebno poverjeništvu za prevzete premične društvene imovine, kakor rokopisov, deloma dotiskanih knjig, knjižnice in zaloge. To poverjeništvu sestoji iz obeh predsednikovih namestnikov in iz odbornikov Dimnik, dr. Grošelj, Koder in Zupančič.

B. TO IN ONO.

Potreba enotne šole. Znano je, da zahteva ljudskošolsko učiteljstvo enotno šolo tudi s svojega stanovskega interesa, o čemer pravi M. Spahn: Ljudski učitelji, ki so se oprostili nedostojnih socialnih in obrazovnih razmer današnje dobe, čutijo veliko potrebo, da postanejo člani enotnega učiteljskega stališča našega naroda. Da igrajo pri tem tudi čustva o razdelitvi v razrede znatno vlogo, se nikakor ne more zanikavati, nasprotno pa bi smela v razrednim duhom prepojena večina akademično izobraženih učiteljev zopet obsojati težnjo ljudskošolskega učiteljstva za združitev v eno enotno učiteljsko stališče, ker bi taka združitev bila razumljiva vsled težke borbe proti klasični uzunositosti ostalih akademičnih slojev. Ta razdvojenost med učiteljstvom nikakor ni lepa. V interesu celokupnega naroda pa je tudi, kakor tudi za napredek v socialnem boju ljudskega učiteljstva, da prepad med obema (nemškima) učiteljstvom ne postane večji, nego da se premesti in da se ljudskošolski učitelji akapijo. Kakor akademično izobraženi, tako imajo z njimi ljudskošolski učitelji isti vzgojni objekt, (nemško) mladino, in pri vzgoji gre za ta objekt, ne pa za razliko na predizobrazbi vzgojevalca, kakor jo je izzval smoter prihodnjega poučnega delovanja. Naj poučujejo mladino v ljudski šoli ljudskošolski ali v višjih šolah akademično izobraženi učitelji in profesorji, vedno ostane ista iz istega mesa in krvi in je za propeh in zdravje naroda iste vrednosti.

Kriminaliteta mladoletnikov na Dunaju v l. 1916 nam kaže v primeri s 3 prejšnjimi leti kot žalostni pojav razmer naslednji pregled:

Število mladoletnih sploh. Od teh še ne 14 let, 16 let, 18 let stari sploh:

leta 1913	396	5	119	282
» 1914	363	11	118	234
» 1915	576	20	220	335
» 1916	946	36	338	572

Te številke govore o potrojenju vseh obsojenih mladoletnikov, število najmlajših pa se je po treh letih celo posedmerilo.

W. Wundt stopi s l. vinot. t. l. v pokoj, tako poročajo časopisi. Kadar se naštevajo imena eksperimentalnih pedagogov, se imenuje tudi ime Wundtovo, ki še danes vzlic svojemu 85. letu deluje na vseučilišču v Leipzigu ter je ustanovil tu pred 11 leti za eksperimentalno psihologijo poseben oddelek. Glavno njegovo delo iz te stroke je obširni, 3 knjige obsegajoči spis »Grundzüge der physiologischen Psychologie«. Danes je Wundt senior filozofske fakultete v Leipzigu in dovrši s svojim odstopom 60letnico svojega poučevanja.

† **Franc Mohaupt.** Dne 21. vinot. 1916. je umrl v Češki Leipi meščansko-šolski ravnatelj Franc Mohaupt. Pokojnik je bil med avstrijskim nemškim učiteljstvom znan pedagoški pisatelj in njegova praktična knjiga »Allerlei Hobelspäne aus meiner Werkstatt« je tudi v knjižnici marsikatelega slovenskega učitelja. Iz poročil o njegovi smrti pa posnemamo, da se je posvečal Mohaupt zlasti tudi glasbi ter komponiral med drugim tudi dve operi.

Reforma turškega šolstva. P. Fuchs, ki je potoval po Turčiji, priobčuje v »Kunstwartu« o turškem šolstvu sledeči razgovor, kakor je moral po povratku o tem razlagati doma: »Gotovo je zelo veliko nemških učiteljev nameščenih na turških šolah?« »Prilčno ducat«. »Kaj, tako malo? Potem pa je več turških učiteljev v Nemčiji kakor nemških v Turčiji«. »Mogoče«. »Zdi se mi, da je šel pred dvema letoma visok nemški uradnik, da dvigne tamošnje šolstvo«. »Da«. »Upravlja li to sam?« »Ne, saj sem že rekel, da je nameščenih tam več nemških učiteljev«. »Kje poučujejo?« »V nekaterih višjih šolah«. »Katere predmete?« »Samo nemščino«. »Kdo pa poučuje ostale predmete?« »Turški učitelji«. »Ali so ti strokovno izobraženi?« »Malokateri«. »Torej tam ni učiteljišče?« »Je eno za vsje šolstvo, kakih deset za nižje in eno žensko učiteljišče«. »Ali so na teh učiteljiščih učitelji Nemci?« »Na učiteljišču za višje učiteljstvo poučuje nemški časnikar; kako je drugod, ne vem«. »Mislim, da bi se na učiteljiščih jako rabili strokovnjaki. Kako je na vseučilišču?« »Nedavno sem čital, da je pozvala turška

vlada osemnajst učiteljev z naših vseučilišč». »Potem pa gotovo mnogi učenci govorijo nemško«. »Mnogo učencev niti ni, in kar jih je, znajo zelo malo nemško«. »Kako pa bodo razumeli svoje profesorje«. »Ti so obvezani, da predavajo v turškem jeziku«. »Kaj znajo?« »Ne, pa se nauče še tega«. — Prijatelj me sumljivo pogleda in reče: »Čudno!«

Socialnopolitični program avstrijske vlade. Dne 3. junija 1917 se je vršila pri avstrijskem ministrskem predsedniku konferenca, katere so se udeležile razne socialnopolitično delujoče avstrijske osebnosti. Tedaj je razvil ministrski predsednik vladni program, zadevajoč ljudsko higijeno, mladinsko oskrb, oskrb invalidov, socialno zavarovanje, stanovanjsko oskrb in vplivanje na delovni trg. Glede mladinske oskrbi je rekel ministrski predsednik, da namerava vlada ustanoviti državni mladinski urad, kojega delokrog bo obsegal vso mladinsko oskrb od varstva dojenčkov počnši do oskrbi solidrasle mladine in tudi boj proti zanemarjenju mladine. To da so naloge, ki jih ne more rešiti niti država sama, niti edinole proste sile družbe. Le skupnost obojih jamči za uspeh. To skupnost hoče vlada doseči tako, da združi vse društvene in družabne sile na torišču mladinske oskrbi ter jih privede v najožji stik s tozadevnim državnim delovanjem. Mladinsko-skrbni fond cesarice Cite naj bo središče vsega tozadevnega delovanja javnega blagovorstva.

Mladinska policija v Innsbrucku. Da se zabrani zanemarjanje in podivjanost mladine, za kar so razni tozadevni odloki ostali izvečine le na papirju, se je poizkusno ustanovila v Innsbrucku mladinska policija, ki ima nalogo: Predvsem prevzeti varnostno in rednostno službo z ozirom na otroke in mladostne, navajati jih k upoštevanju prejšnjih ukazov ter nastopati proti nepravilnemu in nedostojnemu vedenju na javnih prostorih.

Važnejše ko te, so zadače mladinsko-skrbstvenega značaja; te so: poizvedovanje in naznanjenje onih slučajev, v katerih so izpostavljeni mladostni zanemarjenju ali ne-

varnosti bodisi vsled nedostatnega nadzovanja ali vzgoje, bodisi zaradi kazni ali drugačne zlorabe roditeljske oblasti; sodelovanje pri nadzorstvu onih mladostnih v lastnem bivališčnem okraju, ki so pod poostrenim nadzorstvom ali oskrbstvom ali se zrejajo na javne stroške; poiskanje primernih učnih in službenih mest za skrbstva potrebno mladino; izvrševanje gotovih naročil mladinsko-skrbstvenega ali varuškega urada ali mladinskega sodišča.

Poročilo v »Zeitschr. f. K.-Sch. u. J.-F.s.«, po katerem posnemamo te podatke, pravi, da se uvedejo mladinske policije tudi po drugih mestih, če se obnese ta prva; mi pa sodimo, da iz vzgojnih vzrokov ta pot mladinskega skrbstva ne bo prava, ker je prepolicijska in premalo socialna.

Naglušnost šolskih otrok v Švici. V deželi, kjer je šolsko zdravništvo najbolj razvito, zahtevajo zdravniki, da se obrača posebna pozornost tudi naglušnosti šolskih otrok. Predvsem se zahteva vsakoletna zdravniška preiskava sluha in zdravljenje naglušnosti po zdravnikih-specialistih. Ustanove naj se zanje tudi posebne šole, kajti v normalnih šolah se taki ubožci ne morejo duševno pravilno razvijati, ne spadajo pa tudi v gluhonemnice. Take šole nameravajo ustanoviti v Baselu, v Bernu in v St. Gallenu po vzorcu nemške šestrazrednice v Charlottenburgu. V te šole pa se ne sprejemajo otroci, ki so naglušni in tudi slaboumni, ti se oddajajo v pomožne šole. Za pouk na takih šolah so odločeni v prvi vrsti učitelji, vsposobljeni za pouk gluhonemih.

Šolska zobna klinika v vozu je nastanjena v 6,5 m dolgem in 2,5 m širokem vozu, ki dobiva svetlobo skozi velika okna ob straneh in odzgoraj, ter je opremljen kakor zobozdravniški atelje. Konstruiral ga je nemški šolski zobozdravnik Schleier v to svrhu, da se obravnava zobozdravništvo za šolske otroke lahko brez stroškov za te v vsakem šolskem kraju.

Razdelitev talentov med narodom. Trud mnogih let je vsposobil psihologijo, da z nekako gotovostjo določa inteligenčno stopnjo mladega človeka, tako da lahko označimo, ali odgovarja povprečni inteligenci

ali za koliko se oddaljuje od te navzgor ali navzdol. Mnogoštevilne preiskušnje s takimi inteligenčnimi poizkusi so pokazali, da je razdelitev inteligenčnih stopenj med narodom približno simetrična: ob kompaktno in široko sredinsko plast se nízajo na obe strani na primeroma enak način nadpovprečne inteligence in sicer s hitro pojemajočo pogostnostjo, kolikor bolj se zmožnost oddaljuje navzgor ali navzdol od povprečnosti. Ta statistična normalna kriva razdelitve (Gaussova kriva) se povrača na vseh starostnih stopinjah, tako da imamo očitvidno opraviti s splošno zakonitostjo. (W. Stern: »Die Jugendkunde als Kulturforderung«.)

O potrebi mladinske psihologije za šolo.

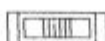
Če bi imeli predvsem šolski sistem, kojega delitev in razvrstitev bi se opirala na vlogi v različnost otroških mas, potem bi morali skrbeti še za to, da se vsolajo posamezni otroci res v zavode, ki odgovarjajo njihovemu predstavnemu, mišljenjskemu, spominskemu, pozornostnemu, domišljiskemu tipu, njihovu talentu, njihovi smeri zanimanja, njihovi sili volje, njihovi inteligenčni stopnji itd. Zahtevati bi se torej moralo pri šolskem vstopu neko psihološko posvetovanje, utemeljeno na psihologičnem preiskavanju dotičnega otroka. Tudi danes z vso pravico zahtevani postopek nadarjenecv iz revnejših ljudskih slojev potom višjih šol do življenjskih stopenj, v katerih naj se njihove sile docela uporabljajo, se brez takih psiholoških poizkušenj ne da dobro predstavljati. Kajti kako naj se drugače kolikor mogoče točno določene, kdo je v resnici izredno nadarjen? (Dr. A. Mann v »Jugendseelenkunde«.)

Mladinska psihologija se peča z mladinskopsihološkim raziskavanjem in

z mladinskopsihološkim preiskovanjem (»duševno diagnozo«). Za prvo prihaja zlasti v poštev metoda dušeslovnega opazovanja spontanega vedenja mladostnega, poizkus, previdna uporaba dnevnikov in ostalih produkcij mladostnih. Za drugo pa služijo zlasti testi (poizkusi) in psihografija. Testi morajo odgovarjati predvsem dveh zahtevam: 1. morajo podati v kolikor mogoče kratkem času točno sliko preiskanega mladostnega ali vsaj njegove preiskane lastnosti ali funkcije; morajo biti kolikor mogoče preprosti. Pri psihografiji gre za to, da se na podlagi psihološko neoporečne vprašalne pole oriše duševno sliko kakega človeka. (Dr. A. Mann v »Jugendseelenkunde«.)

Več vzgoje za šolo! Vzgoja otrok v njihovi predšolski dobi doma vpliva v odlični meri na njihovo vedenje v šoli. Dostikrat otroci za šolo niso tako pripravljeni, kakor bi morali biti. Kajti le malo staršev smatra šolo za srečo svojih otrok, največkrat zro nanjo kakor na potrebno zlo. Nekateri otroci prihajajo v šolo z vcepljeno mrzkostjo do nje, ker se jim je naslikala le kod zavod kaznovanja in tepeža. Drugi prihajajo brez energije in brez volje, ker so dobivali doma premalo vzgoje za samostojnost. Zopet drugi ne poznajo še nobenega čuta za dolžnost in jim je zato dvakrat težje podvreči se dolžnostim pouka. Itd. itd.« — Tako piše zdravniki dr. A. Czerny v »Erziehung zur Schule«.

Načelo delovne šole, da učenec ne sprejema pasivno, marveč si znanje sam pridela, vodi po najravnejši poti k smotru vsega pouka: po jezikovni strani do čitanja pisateljev, po matematično-fizikalni strani do možnosti prirodoznanskega opazovanja. (P. Barth v »Auf der Wart«.)



Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani,

registrovana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5%.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadružnik. Obrestna mera je 4 $\frac{1}{2}$ %. Obrestovanje se pričinja s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadružnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franco, kdor vpošlje 25 h v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se principiuelno ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6.

Uradne ure za stranke so izvzemši praznikov vsak četrtek in soboto od $\frac{1}{2}$ 5. do $\frac{1}{2}$ 6. ure popoldne.

Društvo „Selbsthilfe“

štajerskega učiteljstva

je podpora, ki se po smrti društvenika ostalim izplača, od 1550 K — zvišalo na 1600 kron.

Članarina se ravna po številu smrtnih slučajev in je znašala v vojnem letu 1915: K 23. —, 1916: K 27, — v mirovnem času mnogo manj.

Društvo je podpisalo že 60.000 kron vojnega posojila in je izplačalo že nad 200.000 kron podpor.

Število članov in prihranki se vedno množijo. Pristop je vsakemu olajšan kakor nikjer drugod. Pojasnila daje društveno vodstvo v Gaishorn-u na Gornjem Štajerskem.

